

ZAMONAVIY TARAQQIYOTDA ILM-FAN VA MADANIYATNING O'RNI

Respublika ilmiy-amaliy
konferensiyasi

1. Aniq fanlar
2. Tabiiy fanlar
3. Texnik fanlar
4. Iqtisod fanlari
5. Pedagogika
6. Filologiya
7. Sanat va madaniyat
8. Kitobxonlik yo'nalishi
9. Ijtimomy-Gumanitar
10. Sport
11. Tibbiyot

13-son
www.academic.uz

Таҳририят**Editorship****О. Муҳаммадиева**

Терду Фалсафа кафедраси уқитувчиси
Фалсафа фанлари буйича фалсафа
доктори (PhD)

O. Muhammadiyeva

**Teacher of the Department of
Philosophy, Termez State
University. Doctor of
Philosophy(PhD)**

У. Тўлаков

Термиз давлат университети
Иқтисодиёт ва туризм факультети
Молия кафедраси катта ўқитувчиси

U. Tulakov

**Teacher of Department of Finance
Faculty of Economics and
Tourism, Termez State University**

Ф. Холлиев

Термиз давлат университети Физика-
математика факултети, Амалий
математика ва информатика кафедраси
ўқитувчиси

F. Xollieva

**Teacher of Department of Applied
Mathematics and Informatics,
Faculty of Physics and
Mathematics,
Termez State University**

Т. Мамаджанова

Иқтисодиёт ва менежмент кафедраси
катта уқитувчиси. (PhD)

T. Mamajanova

**Head Teacher of Department of
Economics and Management.
(PhD)**

М.Холмўминов

Ўзбекистон Республикаси Маданият
вазирлиги Илмий-методик маркази
Бош мутахассиси

M.Kholmominov.

**Ministry of Culture of the
Republc of Uzbekistan Scientific-
methodical center Chief specialist**

MUNDARIJA			
<u>1</u>	<i>Sayfullayeva Sabina</i> <i>lbragim qizi</i> <i>Hasanova Nasiba</i>	XALQLAR ARO MADANIYAT ALOQALARI	<u>7</u>
<u>2</u>	<i>Abdukarimova Nilufar</i> <i>Qobil Qizi</i> <i>Hasanova Nasiba</i>	DUNYONING TURLI MINTAQALARIDA XALQARO TURIZM	<u>10</u>
<u>3</u>	<i>Abdullayeva Feruza Qudrat</i> <i>qizi</i> <i>Polvanova Nigora</i> <i>Otajonovna</i>	TEACHING ENGLISH THROUGH COMMUNICATIVE APPROACH	<u>13</u>
<u>4</u>	<i>Kenjayeva Kumushbib</i>	ADABIYOT - MA'NAVIY VA AXLOQIY QADRIYATLARNING ULKAN OMBORI.	<u>18</u>
<u>5</u>	<i>Yigitaliyev O,</i> <i>Maxmudova SH,</i> <i>Saydullayev M</i>	ANOR MEVASINING FOYDALI XUSUSIYATLARI	<u>21</u>
<u>6</u>	<i>Atabayeva Zarina</i>	ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF INTERNET.	<u>25</u>
<u>7</u>	<i>Dexqonova Xamidaxon</i> <i>Rafiqjon qizi</i>	BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING AXBOROT- KOMMUNIKATSION KOMPETENTLIGINI OSHIRISH USULLARI	<u>28</u>
<u>8</u>	<i>Jo'lanova Gulnoza</i> <i>Qulmuxammatovna</i>	INNOVATSION FAOLIYATNING MUHIM KOMPONENTLARI.	<u>31</u>
<u>9</u>	<i>Junisova Tog'jan</i> <i>Opabekovna</i> <i>Sirmanova Venera</i> <i>Aytmuratovna</i>	UMUMIY O'RTA TA'LIM VA O'RTA MAXSUS TA'LIM TIZIMIDAGI ISLOHOTLARNI YANADA RIVOJLANTIRISH MASALALARI.	<u>34</u>
<u>10</u>	<i>Kamalova Aziza Islomovna</i>	DEFINITION OF THE STYLISTIC TECHNIQUE OF ALLUSION	<u>37</u>
<u>11</u>	<i>РахмоновТ.Т.</i> <i>Абдуллаев Ш.И</i> <i>Салимов Ш.М,</i> <i>Мирзаева М.М.</i>	ОПТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫИ КЛАССИФИКАЦИЯ ОПТИЧЕСКИХ ВОЛОКОН	<u>42</u>
<u>12</u>	<i>Axmadaliyev Murodjon</i> <i>Ulug'bek o'g'li</i>	RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA XALQARO BAHOLASH DASTURLARI INTEGRATSIYASINI TA'LIM TIZIMIDAGI AHAMIYATI O'ZBEK TILI-RIVOJLANGAN TIL.	<u>52</u>
<u>13</u>	<i>Zikiryoeyeva Go'zal</i> <i>To'raqulovna</i>	EFFECTS OF PERFUME ON THE HUMAN BODY	<u>59</u>
<u>14</u>	<i>М.М.Акбарова</i> <i>В.Г.Мамазокирова,</i> <i>Х.А.Одилжонов</i>	BOSHLANG'ICH SINFLARDA INTERFAOL DARSLARNI QO'LLASH ORQALI SAMARADORLIKKA ERISHISH	<u>62</u>

<u>16</u>	<i>M.M.Ақбарова B.Г.Мамазокирова, X.A.Одилжонов</i>	HEALING PROPERTIES OF PLANTAIN	<u>65</u>
<u>17</u>	<i>Sadikova D.R., Sharipova M.Sh.</i>	HOMILADORLIKNING IKKINCHI TRIMESTRIDA COVID-19 O'TKAZGAN AYOLLARDA HOMILADORLIK KECHISHIDA OG'IR ASORATLAR (TROMBOZ) KELIB CHIQISHI SABABLARI	<u>68</u>
<u>18</u>	<i>Valiyeva Gulirang</i>	DOS'TLIK VA HAMJIHATLIK MASKANI	<u>73</u>
<u>19</u>	<i>Mirzaolimova Dilnura</i>	UZLUKSIZ TA'LIMNING BUGUNGI VAZIFASI, PEDAGOGLARNING YANGI, ZAMON TALABLARI ASOSIDA DARSLARNI TASHKIL ETISH	<u>77</u>
<u>20</u>	<i>Nurmatov Sherzod Qurbonovich Xudoyberdiyeva Halima</i>	BIOLOGIYANI O'QITISHDA LOYIHALASH TEXNOLOGIYASI.	<u>80</u>
<u>21</u>	<i>Pardaev Sobit Abduvali oglu</i>	SOCIAL PEDAGOGICAL OPPORTUNITIES TO INCREASE THE EFFICIENCY OF TECHNOLOGIES OF SPIRITUAL AND EDUCATIONAL WORK.	<u>83</u>
<u>22</u>	<i>Qosimova Zaynura Otaniyozovna</i>	QO'SHMA SO'ZNING YASALISH MODELLARI.	<u>87</u>
<u>23</u>	<i>Ravshanova Kamola Rustamovna</i>	TA'LIM TIZIMIDA INNOVATSION USLUBLARNI ISHLAB CHIQISHNING ZARURIYATI.	<u>90</u>
<u>24</u>	<i>Raximova Dilafroz</i>	BOSHLANG'ICH TA'LIM JARAYONIDA XALQARO BAHOLASH TIZIMLARIDAN FOYDALANISHNING ASOSLARI	<u>93</u>
<u>25</u>	<i>Sodikova Firuza Ibodullayevna</i>	BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH YO'LLARI.	<u>96</u>
<u>26</u>	<i>O`razboyeva Diyora</i>	BUYUK TARIXGA BIR NAZAR	<u>99</u>
<u>27</u>	<i>Tayrov Kudiyar Baxtiyar uli.</i>	MUZEYLAR ELEKTRON ARXIVLARGA MUHTOJ	<u>103</u>
<u>28</u>	<i>Xoliqova Oyistaxon</i>	BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING MATNNI O'QISH VA TUSHUNISH SAVODXONLIGI	<u>105</u>
<u>29</u>	<i>Zaynobiddinova Shaxnoza Sobirjonovna</i>	BOSHLANG'ICH SINF O'QITUVCHILARINI KOMPETENSIYALARNI TAKOMILLASHTIRISH	<u>109</u>

<u>30</u>	<i>Zulfiya Asamatdinova</i>	TIL MADANIYATI ADABIY MEROS	<u>112</u>
<u>31</u>	<i>Pardayeva Sevara</i>	O'ZBEK AYOLINING MUKAMMAL SIYRATI.	<u>114</u>
<u>32</u>	<i>Джумашев Алишер Нишанбаевич Турсунов С.Р.</i>	ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В МЕТОДИКЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ВОЕННЫХ ДИСЦИПЛИН	<u>118</u>
<u>33</u>	<i>Ганиева Феруза Амрилловна, Юнусов Рустам</i>	ИНТЕНСИВ ПАКАНА ОЛМА ДАРАХТЛАРНИ ЎСИШ, РИВОЖЛАНИШ ВА ҲОСИЛДОРЛИГИНИ НАВ- ПАЙВАНДТАГ КОМБИНАЦИЯСИ ВА КЎЧАТ ҚАЛИНЛИГИГА БОҒЛИҚЛИГИ	<u>124</u>
<u>34</u>	<i>Хажиева Феруза Мэлсовна</i>	ЛИНДА ҲАТЧЕОННИНГ ПОСТМОДЕРНИСТИК ТАРИХИЙ МЕТАПРОЗАГА ОИД НАЗАРИЙ ҚАРАШЛАРИ	<u>128</u>
<u>35</u>	<i>Хажиева Феруза Мэлсовна</i>	ЕВРОПА ТАНҚИДЧИЛИГИДА ПОСТМОДЕРНИСТИК БИОГРАФИК РОМАН СОҲАСИГА ОИД ҚАРАШЛАР	<u>133</u>
<u>36</u>	<i>Ra'no Madaminova</i>	TIL BOR EKAN, MILLAT BARHA YOT	<u>137</u>
<u>37</u>	<i>G'aniyeva Laylo Alisher qizi Axrorova A.A.</i>	EFFECTIVE USE OF YOUTUBE VIDEOS IN THE CLASSROOM TO TEACH ENGLISH	<u>140</u>
<u>38</u>	<i>Hasanova Zulxumor Baxtiyorovna</i>	ONA TILI FANINI O'QITISHDA YUZAGA KELADIGAN MUAMMOLAR	<u>144</u>
<u>39</u>	<i>A.T.Мирзаев, М.М.Эргашев,</i>	ВОЗОБНОВЛЯЕМЫЕ ИСТОЧНИКИ ЭНЕРГИИ И ИХ ВНЕДРЕНИЯ В ЭНЕРГОСИСТЕМЕ УЗБЕКИСТАНА.	<u>147</u>
<u>40</u>	<i>Шарипова С.Х., Пулатов С.С.</i>	РЕАБИЛИТАЦИОННЫЕ МЕРОПРИЯТИЯ ПАЦИЕНТОВ С ДОРСОПАТИЕЙ	<u>153</u>
<u>41</u>	<i>Xujayorov Ulug'bek Berdiyovich</i>	A REVIEW STUDY OF THE CHEMICAL CONSTITUENTS AND THERAPEUTIC EFFECTS OF PEGANUM HARMALA L	<u>155</u>
<u>42</u>	<i>Абдурахмонова Жасмина Шавкатовна</i>	УСВОЕНИЕ ИНОЯЗЫЧНЫХ СТРУКТУРНЫХ ЭЛЕМЕНТОВ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ	<u>159</u>
<u>43</u>	<i>Aliyeva Shahlo Ozodboyevna</i>	MUSIQA ASBOVLARI MODDIY MADANIYAT YODGORLIKLARIDA.	<u>163</u>
<u>44</u>	<i>Radjabova Shaira Kamildjanovna</i>	ONA TILI FANINI O'QITISHDA AKTNING O'RNI.	<u>167</u>
<u>45</u>	<i>Amirova Dilnoza Norsoat qizi</i>	TALABALARDA AKSIOLOGIK YONDASHUVLAR ASOSIDA AXLOQIY MUNOSABATNI RIVOJLANTIRISH.	<u>170</u>

<u>46</u>	<i>Raimova Risolat</i> <i>Kadamovna</i>	TARIX FANINI O'QITISHDA MULTIMEDIALARNING AHAMIYATI.	<u>174</u>
<u>47</u>	<i>Rustamova Parizoda</i> <i>Komiljonova</i> <i>Axrороva.A</i>	INNOVATIVE METHODS OF TEACHING ENGLISH LANGUAGE	<u>177</u>

XALQLAR ARO MADANIYAT ALOQALARI**Sayfullayeva Sabina Ibragim qizi**

Samarqand davlat chet tillar instituti

Ilmiy rahbar: **Hasanova Nasiba**

Madaniyat — jamiyat, inson ijodiy kuch va qobiliyatlari tarixiy taraqqiyotining muayyan darajasi. Kishilar hayoti va faoliyatining turli ko‘rinishlarida, shuningdek, ular yaratadigan moddiy va ma’naviy boyliklarda ifodalanadi. O‘rta asr madaniyatining buyuk namoyandalari Abu Ali ibn Sino, Beruniy va boshqa shahar turmush tarzini jamoaning yetuklik shakli sifatida talqin qilganlar. Forobiy fikricha, har bir inson o‘z tabiatiga ko‘ra, "oliy darajadagi yetuklikka erishish uchun intiladi", bunday yetuklikka faqat shahar jamoasi orqaligina erishiladi. Uning ta’kidlashicha, "madaniy jamiyat va madaniy shahar (yoki mamlakat) shunday bo‘ladiki, bu mamlakatda har bir odam kasb-xunarda ozod, hamma babbaravardir, kishilar o‘rtasida farq bo‘lmaydi, har kim o‘zi istagan yoki tanlagan kasb-hunar bilan shug‘ullanadi. Odamlar chin ma’nosi bilan ozod yashaydilar". Alisher Navoiy yetuk axloq, ma’rifatli va adolatli jamiyat, jamoa masalasini qayd etish bilan birga, ma’naviy yuksaklikka erishishning asosiy mezonini deb insonparvarlik g‘oyalariga muvofiqlikni tushundi.

19-asrning ikkinchi yarmida maydonga kelgan demokratik ma’rifatparvarlik harakatining namoyondalari Muqimiy, Furqat, Zavqiy, Ahmad Donish, Avaz O‘tar, Komil Xorazmiy va boshqa xalqni ma’daniyatli qilishning omili ilm-ma’rifatni egallashda deb bildilar. Ular o‘rta asr jaholatiga qarshi xalq o‘rtasida ilm va maorifni targ‘ib qildilar. Furqat fikricha, ilmfan bir mash’al bo‘lib, insoniyatning baxt-saodat yo‘lini yoritib turishi kerak. Umuminsoniy hodisa, faqat bir xalqqa tegishli, faqat bir xalqning o‘ziga yaratgan sof madaniyat bo‘lmaydi va bo‘lishi ham mumkin emas. Har bir milliy madaniyatning asosiy qismini shu millat o‘zi yaratgan bo‘lsada, unda jahon xalqlari yaratgan umuminsoniy madaniyatning ulushi va ta’siri bo‘ladi, albatta, madaniyat hech qachon sinfiy hodisa bo‘la olmaydi. U barchaga baravar xizmat qiladi. Madaniyat, san’at va adabiyot durdonalari, me’morlik obidalari,

maqomlar, fan yutuqlari va boshqa barchaga tegishlidir. Madaniyatning 2 asosiy turi — moddiy va ma'naviy ishlab chiqarishga qarab moddiy va ma'naviyga bo'linadi. Moddiy madaniyat, moddiy faoliyatning barcha sohalarini hamda uning natijalari (mehnat qurollari, turar joy, kundalik turmush buyumlari, kiyim-kechak, transport, aloqa vositalari va boshqalar)ni o'z ichiga oladi. Ma'naviy madaniyatga ong, ma'naviyat sohalari kiradi (bilim, axloq, ta'lim-tarbiya, huquq, falsafa, etika, estetika, fan, san'at, adabiyot, mifologiya, din va boshqalar).

Har bir jamiyat o'z madaniyat tipiga ega. Jamiyatlarning almashinishi bilan madaniyat tipi ham o'zgaradi, biroq bu hol madaniyat taraqqiyoti uzilib qolganini, eski madaniyatni yo'q bo'lib madaniy meros, o'tmish qadriyatlardan voz kechilganini anglatmaydi. Zotan, har bir yangi jamiyat o'zidan ilgarigi jamiyatning madaniy yutuqlarini zaruriy ravishda meros qilib oladi va ularni ijtimoiy munosabatlarning yangi tizimiga kiritadi. O'zbekiston mustaqillikka erishgach, ijtimoiy hayotning barcha sohalarida bo'lganidek, madaniyat sohasida ham tub o'zgarishlar yuz berdi. Shaklan ham, mazmunan ham madaniyatning rivojlanishi uchun keng imkoniyatlar yaratildi. O'zbekistonning mustaqil rivojlanishga utishi milliy madaniyatga sinfiy yondashishdan, uni sun'iy tarzda "yagona umummadaniyat"ga aylanishdan saqlab qoldi. Shuni ham ta'kidlash lozimki, mustaqillikkacha bo'lgan so'nggi yetmish yil davomida madaniyat hukmron mafkura, mustabid tuzum tazyiqida G'arb madaniyatiga taqlid ruhida rivojlandi. Ikkinchidan, milliy madaniyatning boy o'tmishi bir yoqlama o'rganilib, uning ko'pgina bebaho durdonalaridan xalqimiz bebahra bo'lib keldi.

Xulosa

O'zbekiston Respublikasida mustaqillik yillarida jamiyatni yangilash sohasida olib borilayotgan islohotlar bilan bir qatorda madaniyatni yuksaltirishga ham alohida e'tibor berilmoqda. Xalqimizning ma'naviy qadriyatlariga hurmat bilan munosabatda bo'lish, ularni asrab-avaylash va rivojlantirish, muqaddas dinimiz, urf-odatlarimizni, tarixiy, ilmiy, madaniy merosimizni tiklash davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. "Davlat tili to'g'risida"gi (1989-yil 21 okt.) qonun, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" (1997-yil 29 avg.)ning qabul qilinishi, O'zbekiston Badiiy

Akademiyasi (1997-yil), O‘zbekiston davlat konservatoriyasi (2002-yil), O‘zbek milliy akademik drama teatri (2002-yil), estrada musiqasini rivojlantirish to‘g‘risidagi va boshqa bir qancha qaror va farmonlarning qabul qilinishi, bir qancha mutafakkir va allomalarimizning muqaddas nomlari tiklanib, yubileylari xalqaro miqyosda keng nishonlanayotgani davlatimiz tomonidan madaniyatni rivojlantirishga ko‘rsatilayotgan g‘amxo‘rlikning amaliy ifodasidir. O‘zbekiston Respublikasida yashovchi turli millat vakillarini respublika ijtimoiy, ma‘naviy va ma‘rifiy hayotida faol ishtirok etishini ta‘minlash Milliy-madaniy markazlari faoliyatining muhim yo‘nalishlaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I. A., O‘zbekiston: milliy istiqlol, iqtisod, siyosat, mafkura, 1-j., T., 1996;
2. Ma‘naviy yuksalish yo‘lida, T., 1998; Xayrullayev M. M., Shorahmedov D.A.,
3. Madaniyat va meros. T., 1973.

DUNYONING TURLI MINTAQALARIDA XALQARO TURIZM**Abdukarimova Nilufar Qobil Qizi**

Samarqand davlat chet tillari instituti talabasi

Ilmiy rahbar: **Hasanova Nasiba**

***Annotasiya:** Hozirgi davrda turizm dunyoning juda ko'p mamlakatlarida ommaviy tus olgan. Turizmning juda ko'p turlari va shakllari mavjud. Turli joylarda turli millat odamlari bilan sayohat qilish naqadar zavq. Har bir kishi ma'lum bir joyga sayohat qilish haqida ko'p ma'lumot olishlari mumkin.*

Shunday qilib, bizning kunlarimizda turizm sohasi jahon iqtisodiyotiga ega ekanligiga e'tibor bermaslik mumkin emas. Dunyodagi ko'plab mintaqalarda turizm rivojlanmoqda, bu mamlakat va uning odamlarining tarixi, madaniyati, urf-odatlari, ma'naviy va diniy qadriyatlari bilan tanishish uchun barcha imkoniyatlarni taqdim etadi va xazinaga daromad beradi. Yana turizm mamlakat obro'sini kuchaytirish, jahon hamjamiyati va oddiy fuqarolar nazarida ahamiyatini kuchaytirishning kuchli omillaridan biridir.

***Kalit so'zlar:** "Turizm" tushunchasi, Turizm turlari, Xalqaro turizmning iqtisodiy ahamiyati, Xalqaro turizmni rivojlantirishning asosiy tendentsiyalari*

Sayyohlik iqtisodiyotning eng yirik va jadal rivojlanayotgan sohalaridan biridir. Uning rivojlanishining yuqori sur'atlari, valyuta tushumining katta hajmlari iqtisodiyotning turli tarmoqlariga faol ta'sir ko'rsatadi, bu turizm sohasini shakllantirishga yordam beradi. Dunyo miqyosidagi yalpi milliy mahsulotning qariyb 6-7 foizi, har 16-ish joylarining 11 foizi turizm sohasida faoliyat yuritmoqda. Turli mamlakatlarda turistik faoliyat davlatning farovonligini oshirishning muhim manbai hisoblanadi. 1995 yilda 58 milliard AQSh dollari, Fransiya va Italiya chet el fuqarolariga sayyohlik xizmatlari- 27 milliard dollar, Ispaniyadan 25 milliard dollar daromad ko'rgan.

Sayohat qilishdan turli maqsadlar bo'lishi mumkin, bular dam olish uchun, manzarali yoki tarixiy obidalarga sayohat uyushtirish, ish va biznes uchun yoki boshqa maqsadlarda bo'lishi mumkin. Bir qarashda, har birimiz uchun "Turizm" tushunchasi juda ham tanish so'zdir, chunki barchamiz turizm

gazetalarida, sayohatlar va ularning ta'tilini rejalashtirishganda, sayyohlik agentlarining maslahatlari va xizmatlarini tomosha qilganda ancha ko'p ma'lumotlarga ega bo'lganmiz. Biroq, ilmiy va o'quv maqsadlarda, davlatning iqtisodiyotida turizmning ta'sirlari va o'rtasidagi munosabatlarni aniqlash juda muhimdir.

Biz turizmning quyidagi turlarga ajratishimiz mumkin.

Sayyohlik turizmi-kognitiv maqsadlarga sayohat. Bu turizmning eng keng tarqalgan shakllaridan biridir.

Dam olish turizmi - dam olish va davolanish uchun sayohat. Turizmning ushbu turi butun dunyo bo'ylab juda keng tarqalgan. Ba'zi mamlakatlarda iqtisodiyotning mustaqil sektori bilan ajralib turadi va boshqa turizm turlari bilan parallel ravishda ishlaydi.

Etnik turizm - Bu ilgari yashagan joylari bo'ylab yurishni xohlaydigan yoki yana tashrif buyurishdan xursand bo'lgan keksa odamlarga ko'proq xosdir. Bu nafaqat mahalliy diqqatga sazovor joylarni, balki unutilmas joylarni, qabristonlarni va boshqalarni ko'rish imkonini beradi. Turizmning bu turlarini nostaljik deb ham atashadi.

Sport turizmi - Har xil sport musobaqalarida qatnashish maqsadida sayohatlar. Bunda sayyohlik agentliklarining xizmatlaridan jamoa sardorlari yoki oddiy muxlislar foydalanadilar. Eng qiziqarli va ommabop voqealar - Olimpiya o'yinlari, futbol bo'yicha jahon va Evropa chempionatlari.

Maqsadli turizm - bu turli xil ommaviy tadbirlarga sayohat. Dunyodagi turizmning o'rni va ahamiyati doimiy ravishda o'sib bormoqda, bu turizmning alohida mamlakat iqtisodiyotiga ta'sirini kuchaytirish bilan bog'liq. Alohida mamlakat iqtisodiyotida xalqaro turizm bir qator muhim funksiyalarni bajaradi: Xalqaro turizm mamlakat uchun valyuta, ish haqi va ish bilan ta'minlash vositasi hisoblanadi. So'nggi 20 yil ichida dunyoda xorijiy sayyohlarni tashkil etish sonining o'rtacha yillik o'sish sur'atlari 5,1% ni, valyuta ish haqi 14% tashkil etadi.

Xulosa

Bugun turizm 20-asrning eng ommaviy hodisasi sifatida, bizning hayotimizga va dunyoning barcha sohalariga kirib keldi, dunyoni va landshaftni o'zgartirdi. Turizm iqtisodiyotning muhim omillaridan biriga aylandi. Ushbu kontseptsiya, sayohatlarda bir kishiga hamroh bo'lgan munosabatlarning va hodisalarning birligini uyg'unlashtiradi. Turizmni rivojlantirishni hozirgi bosqichining muhim xususiyatlari va uning tashkiliy shakllari o'zgardi: sayyohlik bizneslari, transport, tijorat, sanoat banklari, sug'urta va boshqalar shular jumlasidan. Yana shuni aytib o'tish joizki, Xalqaro turistik aloqalarning jadal rivojlanishi ko'plab xalqaro tashkilotlarini tashkil etishga, xalqaro iqtisodiy munosabatlarning eng yaxshi tashkil etilishini targ'ib qiluvchi ko'plab xalqaro tashkilotlarni yaratishga olib keldi.

Ishlatilgan manbalar ro'yxati:

1. Markova V. D. Marketing xizmatlari.
2. Dobretov A. Xizmatlar va xalqaro turizm eksporti.
3. Sirotkin S. Iqtisodiy nazariya.
4. Visrev V. M. Sayyohlik ijarasi.
- 5 "Travel & Turim" jurnalining materiallariga ko'ra.

TEACHING ENGLISH THROUGH COMMUNICATIVE APPROACH

Abdullayeva Feruza Qudrat qizi

Student of court-law of Khorezm
regional law technical school

Polvanova Nigora Otajonovna

English teacher of school 5

***Annotation:** Since the introduction of Communicative Language Teaching (CLT), many textbooks have been written to incorporate communicative activities, authentic materials and personalized contexts. However, where the teaching and learning of grammar is concerned, most textbooks do not reflect CLT principles. This article suggests different methods so that grammar activities can be made more communicative by retaining some practices of the structural syllabus.*

***Key words:** Communicative Approach, Competence, GTM, English Language, Teaching, CLT, activities.*

Learning the grammar of a foreign language is important if you want to speak the language correctly. Nevertheless, the grammar of a foreign language can be tricky and not at all resembling the one of your mother tongue. That is why you need to be very well acquainted with your own grammar structures and only then try to learn another grammar. English grammar is not very difficult, although at first it appears to cause confusion. Grammar knowledge can be achieved through a lot of work and exercises, or even games.

Language, to satisfy with its help cognitive interests in other areas of knowledge . Communicative Language Teaching (CLT) emerged as the norm in second language and immersion teaching. Communicative language teaching began in Britain in the 1960s as a replacement to the earlier structural method, called "Situational Language Teaching". The term was coined by Dell Hymes, reacting against the perceived inadequacy of Noam Chomsky's distinction between competence and performance.

Communicative competence is acquired through 4 main aspects of learning or 4 types of speech activity: receptive (reproducing) – listening and reading, and

productive (creative) – speaking and writing. As well as related 3 aspects of the language – vocabulary, phonetics, grammar. Currently, teaching oral communication, in which speaking plays a primary role, is one of the most important aspects of language. Oral speech and speaking, as an integral part of it, come to the fore. First of all, students want to learn how to speak the language. Learning outcomes are measured by the ability to communicate, in particular the ability to Dialogic speech. Creating a motivational base for learning a foreign language is a necessary condition for the quality and success of learning and the formation of communicative competence. So CLT can be understood as a set of principles about the goals of language teaching, how learners learn a language, the kinds of classroom activities that best facilitate learning, and the roles of teachers and learners in the classroom. Let us examine each of these issues in turn . CLT is usually characterized as a broad approach to teaching, rather than as a teaching method with a clearly defined set of classroom practices. As such, it is most often defined as a list of general principles or features. One of the most recognized of these lists is David Nunan's five features of CLT:

1. An emphasis on learning to communicate through interaction in the target language.
2. The introduction of authentic texts into the learning situation.
3. The provision of opportunities for learners to focus, not only on language but also on the Learning Management process.
4. An enhancement of the learner's own personal experiences as important contributing elements to classroom learning.
5. An attempt to link classroom language learning with language activities outside the classroom . These five features are claimed by practitioners of CLT to show that they are very interested in the needs and desires of their learners as well as the connection between the language as it is taught in their class and as it used outside the classroom. Therefore, we can conclude that CLT sets its goals as the teaching of communicative competence. What does this term mean? Perhaps we can clarify this term by first comparing it with the concept of grammatical competence.

Grammatical competence refers to the knowledge we have of a language that accounts for our ability to produce sentences in a language. It refers to knowledge of the building blocks of sentences (e. g. parts of speech, tenses, phrases, clauses, sentence patterns) and how sentences are formed. Grammatical competence is the focus of many grammar practice books, which typically present a rule of grammar on one page and provide exercises to practice using the rule on the other page. The unit of analysis and practice is typically the sentence. While grammatical competence is an important dimension of language learning it is clearly not all that is involved in learning a language since one can master the rules of sentence formation in a language and still not be very successful at being able to use the language for meaningful communication. It is the latter capacity which is understood by the term communicative competence . According to Gower R., Philips D., Walters S. communicative approach is based on ten principles.

1. Interactivity: the most direct route to learning is to be found in the interactivity between teachers and students and amongst the students themselves.
2. Engagement: students are most engaged by content they have created themselves
3. Dialogic processes: learning is social and dialogic, where knowledge is coconstructed
4. Scaffolded conversations: learning takes place through conversations, where the learner and teacher co-construct the knowledge and skills
5. Emergence: language and grammar emerge from the learning process. This is seen as distinct from the 'acquisition' of language.
6. Affordances: the teacher's role is to optimize language learning affordances through directing attention to emergent language.
7. Voice: the learner's voice is given recognition along with the learner's beliefs and knowledge.
8. Empowerment: students and teachers are empowered by freeing the classroom of published materials and textbooks.
9. Relevance: materials (e. g. texts, audios and videos) should have relevance for the learners.

10. Critical use: teachers and students should use published materials and textbooks in a critical way that recognizes their cultural and ideological biases . Communicative competence includes the following aspects of language knowledge: knowing how to use language for a range of different purposes and functions knowing how to vary our use of language according to the setting and the participants (e. g. knowing when to use formal and informal speech or when to use language appropriately for written as opposed to spoken communication) knowing how to produce and understand different types of texts (e. g. narratives, reports, interviews, conversations) knowing how to maintain communication despite having limitations in one's language knowledge (e. g. through using different kinds of communication strategies)

Many other activity types have been used in CLT, among which are the following:

task-completion activities: puzzles, games, map-reading and other kinds of classroom tasks in which the focus was on using one's language resources to complete a task.

information gathering activities: student conducted surveys, interviews and searches in which students were required to use their linguistic resources to collect information.

opinion-sharing activities: activities where students compare values, opinions, beliefs, such as a ranking task in which students list six qualities in order of importance which they might consider in choosing a date or spouse.

information-transfer activities: these require learners to take information that is presented in one form and represent it in a different form. For example, they may read instructions on how to get from A to B, and then draw a map showing the sequence, or they may read information about a subject and then represent it as a graph.

reasoning gap-activities: these involve deriving some new information from given information through the process of inference, practical reasoning etc. For example, working out a teacher's timetable on the basis of given class timetables.

role-plays: activities in which students are assigned roles and improvise a scene or exchange based on given information or clues. It is also worth noting that an effective tool in teaching students is a didactic game, and, as practice shows, the age of students does not depend on their enthusiasm for the game play.

Used literatures:

- 1.Hymes, D. H. (1972) “On communicative Competence” In: J. B. Pride and J. Holmes (eds) Sociolinguistics. Selected readings. Harmondsworth: Penguin.
- 2.N.I. Gez, G.M. Frolova, The History of foreign language teaching methodology (Moscow, Publishing center "Akademiya", 2008)
- 3.J.C. Richards, Communicative Language Teaching Today (New York, Cambridge University Press, 2006)

ADABIYOT - MA'NAVIY VA AXLOQIY QADRIYATLARNING ULKAN OMBORI.

Guliston davlat universiteti Pedagogika fakulteti
 ``Boshlang`ich ta`lim`` 105-20-guruh talabasi

Kenjayeva Kumushbibi

Barchamizga ayonki, XXI asr intellektual salohiyat, tafakkur va ma'naviyat asri sifatida insoniyat oldida yangi-yangi ufqlar ochish bilan birga, biz ilgari ko'rmagan, duch kelmagan keskin muammolarni ham keltirib chiqarmoqda. Bugungi murakkab va tahlikali zamonda yozuvchining bashariyatni ertangi kunini o'ylab, odamlarni ezgulikka, insof-diyonat, mehr-oqibat va bag'rikenglikka da'vat etishga qaratilgan haroratli so'zi har qachongidan ham muhim ahamiyat kasb etmoqda".

Islom Karimov

***Annotatsiya:** ushbu maqolada badiiy adabiyot uning naqadar katta kuchga ega ekanligi va hayotimizdagi beqiyos o'rni haqida fikr yuritilib o'tilgan . Badiiy asarlarni o'qish kitoblarga oshno bo'lish hayotimizni badiiy adabiyot bilan birgalikda o'tkazish chinakam baxt va omaddir.*

***Kalit so'zlar:** adabiyot, kitob, badiiylik, dunyo, ijod, go'zallik, mulohaza, matn, ruh, shaxs.*

***Аннотация:** В данной статье обсуждается сила вымысла и его уникальное место в нашей жизни. Читать произведения искусства, знакомиться с книгами, проводить жизнь вместе с художественной литературой – настоящее счастье и удача.*

***Ключевые слова:** литература, книга, искусство, мир, творчество, красота, рассмотрение, текст, дух, личность.*

***Annotation:** This article discusses the power of fiction and its unique place in our lives. Reading works of art, getting acquainted with books, spending our lives together with fiction is a real happiness and luck.*

Keywords: *literature, book, art, world, creativity, beauty, consideration, text, spirit, personality.*

Adabiyot - bu dunyoni anglash vositasi, u bizga "nima yaxshi va nima yomon" ekanligini tushunishga yordam beradi, bu insoniyat o'rtasidagi umumiy mojarolarning kelib chiqishini ko'rsatadi.

Adabiyot bizga insonning ichki go'zalligini ko'rishga, uni tushunishni va qadrlashni o'rganishga yordam beradi.

Badiiy obrazlarning ochilishi orqali adabiyot bizga yaxshilik va yomonlik, haqiqat va yolg'on, haqiqat va yolg'on tushunchalarini beradi. Hech qanday mulohaza, eng ravon, hech qanday mulohaza, ishontiruvchi, odamning ongiga haqiqatdan chizilgan tasvir kabi ta'sir o'tkaza olmaydi. Va bu adabiyotning kuchi va ahamiyati.

Adabiyot aql va hisni rivojlantiradi. U bizning o'qituvchimiz, ustozimiz, yo'l boshchimiz. Haqiqiy va haqiqiy bo'lmagan dunyo uchun qo'llanma. Fikrlarni so'z bilan ifodalash qobiliyati - bu odamning o'ziga xos xususiyati. So'zlar - ma'naviy rivojlanish darajasini aniq aks ettiruvchi ko'zgu. Bizning ruhimizga tashqaridan kirgan hamma narsa bizning his -tuyg'ularimizda, fikrlarimizda va ularni ifoda etish uslubida muhrlangan. Bitta yozuvchining asarlarida biz kulgili rasmlarni, chiroyli tasvirlarni topamiz: buning sababi shundaki, uning ruhi tabiat qo'ynida tarbiyalangan, u erda u sovg'alarini saxiy qo'li bilan sochadi.

Kitoblar - kichik kitob javoniga joylashtirilgan ulkan yangi olamlarning qog'oz eshiklari. Kitoblar, adabiyotlar hamma hayotida muhim rol o'ynaydi. Axir, o'qish ishlari, biz bir yildan keyin, kelajakka, kelajakka, kelajakda, kelajakka va chinakam hayajonli voqealarni kuzatib boramiz. Ammo hamma kitob cheksiz emasligini va o'qib chiqqandan keyin uning tarkibi ba'zan juda uzoq xulosaga olib keladigan narsalarga aylanadi. Bu adabiyotni o'z taqdirimizda qimmatbaho hamroh, qimmatbaho hamrohga aylantiradi.

Adabiyot — fikr, tuyg'ularimizdagi to'lqinlarni so'zlar, gaplar yordami bilan tasvir qilib, boshqalarda ham xuddi shu to'lqinlarni yaratmoqdir. Bu ta'rif adabiyotning to'g'ri ta'rifidir. Shu bilan yozilgan asarlarga adabiy asar deyiladi.

FITRAT

Kitoblar. Jim shovqinli qog'oz, shamol pichirlashiga o'xshaydi, yog'och sahifalarining hidi, yog'och, bo'yoq va insoniy aloqani qayd etish. Kichkina qora nurlar, munchoq kabi, oq osmonli sahifalardan tarqalgan. Ushbu harflarda - abadiylik. Xo'sh, insonning hayotida adabiyot qanday rol o'ynaydi? Siz hali ham tushunmayapsizmi? Men aytaman. Eng muhim rol. Kitoblar Sahifalarda bilim, orzular, sirlar, sirlar, xayolotlar saqlanmoqda.

Kitoblar O'zlarini tushunish va atrofdagi dunyoni tushunishga yordam beradi.

Kitoblar Bizni o'tmishda, kelajakni bashorat qilib, yaxshiroq qilishimiz mumkin.

Kitoblar - kichik kitob javoniga mos keladigan ulkan yangi dunyolarga qog'oz eshiklar.

Adabiyotda juda muhim tushuncha - "matn". So'zning eng yaxshi ustalari matni bo'yicha to'g'ri ish, yozuvchilarga katta ahamiyatga ega.

Bu odamning ufqini, ko'z yoshlari, u muallifning tasvirlar orqali bildirgan fikrlarini tushunish uchun ko'z yoshlari. Matnda malakali ish inson lug'atini boyitadi, adabiy til va turli xil san'at usullarini ishlab chiqish qobiliyatini rivojlantiradi.

Adabiyot — fikr ommasi, qalb hislari bilan doimo sayqallanadigan, to'xtashni bilmaydigan, borgan sari hamisha nurlanishi, chaqnashi oshib boradigan bir soha.

Adabiyot turmushni aks ettiradi, turmushdagi voqealar, hodisalar, fikr va tuyg'ularni umumiyLashtirib, obrazlar bilan turmushni, dunyoni anglashga tirishadi. Adabiyotimizning tasvir obyekti — xalqimiz turmushi. U o'z taraqqiyotida xalq hayotini, kurashini, orzu-armonlarini, his-tuyg'ularini, fikr-xayollarini yangi jamiyat qurish yo'lidagi faoliyatini badiiy aks ettirib rivojlandi, benihoya yutuqlarni qo'lga kiritdi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati.

1. Ma'naviyat asoslari. V. Qo'chqorov, O. Mahmudov, Z. Zamonov .

Toshkent "Yangiyo'l poligraf servis".

2. Milliy istiqlol g'oyasi. O'zbekiston Respublikasi Xalq Ta'lim Vazirligi.

Toshkent "Ma'naviyat" 2015.

ANOR MEVASINING FOYDALI XUSUSIYATLARI**Yigitaliyev O, Maxmudova SH,**

IV –Bosqich talabalari

Saydullayev M,

II – Bosqich talabasi

Uzumchilik, mevacilik va sabzavotchilik fakulteti

Farg`ona Davlat Universiteti

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada anorning foydali xususiyatlari va qanday kasalliklarga davo ekanligi to'g'risida malumotlar keltirilgan.*

***Kalit so'zlari:** anor, mevasi, anor tabiiy mo'jiza ,nafas yo'llari kasallaklari, qon bosimi,teri toshmalari, gijjalar*

Hammamizga ma'lumki kuz kirib kelishi bilan o'lkamizda anor pishib yetiladi. Demak, bu mevani iste'mol qilish ayni vaqti. Shu sababli biz, siz azizlarimizga bugun anor mevasining foydali hususiyatlari haqida va nega ularni iste'mol qilish foydali ekanligi borasida to'xtalishni lozim topdik.

Anor mevasi barcha mevalarning qiroli hisoblanadi. Uning to'q qizil rangi ko'zni qamashtiradi. Anor nafaqat mazali, balki vitaminlarga boy, uzoq yillar mobaynida tabobatda ham qo'llanilib kelinadigan mevalardan biridir. Anor foydaliligi tan olingan bo'lib, unda organizmning yaxshi faoliyat ko'rsatishi uchun barcha kerakli vitaminlar mavjud. Agar siz go'sht mahsulotli taomlarni iste'mol qilmasangiz va vegetarian bo'lsangiz, albatta shu meva sizning dasturxoningiz ustida doimiy ravishda bo'lishi kerak. Chunki unda go'sht mahsulotida mavjud 15 aminokislotalar bor.[1]

Xalq tilida "Anorning ichida nechta donasi bo'lsa, u shuncha dardga davodir" degan ibora yuradi. Bu bejizga aytilmagan. Anor mevasi tarkibida 80 foiz suv, 12-15 foiz qand, 19 foiz askorbin kislota, sof holda organik kislotalar – olma, limon, shovil kislotalari mavjud. B guruhi vitaminlari – B1, B2, B6, B9 va karotin, A vitamini, shuningdek kaliy, magniy, kobalt, temir, kalsiy, fosfor kabi mineral moddalar mavjud. Anor qonni ko'paytiradi, tarkibida antioksidant moddalar borligi

uchun organizmni yoshartirish xususiyatiga ega. Bundan tashqari anor mevasining po'stlog'i, daraxtining gullari, barglari va ildizidan turli dori preparatlari tayyorlanadi.

Anor ustki qismidan qurigan, ichi esa yaxshi pishgan va suvli bo'lishi kerak. Chunki siz anorni po'sti silliqroq vaqtida uzib olgan bo'lsangiz u taqdirda anor hali yaxshi yetilib pishmagan bo'ladi. Shuning uchun anorni po'sti quriganroq bo'lishi kerak. Anorning po'sti bizga uning pishgan yoki pishmaganligi haqida bilish imkonini yaratadi. Anor sharbati juda ham foydali bo'lib, uni qon kamlik kasalligida, aterosklerozda, bronxial astmada, anginada, diabet kasalliklarida iste'mol qilish tavsiya etiladi.

Anorning po'sti, doni ham foydalidir. Ularning har biridan turli yo'nalishlarda foydalaniladi. Anorning po'stini choyga qo'shib ichilsa, u uyqusizlik dardiga uchraganlarga va asab tizimi toliqqan va stress holatda yurgan insonlarga foydalidir

Anorni yana kosmetik vosita sifatida ham ayollarimiz o'z go'zalliklarini saqlash uchun qo'llashlari mumkin. Yuz teringiz yog'li va husnbuzarlar gohida sizni bezovta qiladimi? U taqdirda siz anor po'stini maydalab zaytun yog'ida salgina qovurib olib, uni muzlatgichda saqlang va haftada ikki martadan ko'p bo'lmagan holda yuzingizga niqob qiling. Shuni eslatib o'tishimiz kerakki, oshqozon yara kasalligi mavjud insonlarga anorni iste'mol qilish tavsiya etilmaydi. Chunki u juda ham nordon va kislotalidir. Anor sharbatini o'zini ichish tishlarimiz emalini yemirilishiga olib kelishi mumkinligi sababli, unga ozgina qaynatilgan suv qo'shib ichish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Anor tabiiy mo'jiza, anor yordamida endigina boshlanayotgan bir qancha xastaliklarni davolash mumkin.

Nafas yo'llari kasalliklarida

Anor po'stlog'idan tayyorlangan damlama yoki mevasining sharbati bilan tomoq chayilsa, anginada, og'iz bo'shlig'i xastaliklari (stomatit, gingivit)da yordam beradi. Anor tarkibidagi oshlovchi moddalar og'riqni qoldiradi, organik kislotalar esa infeksiyani yo'qotadi.

Teri toshmalarini davolashda

Teriingizga tez-tez har xil toshma va husnbuzarlar toshadimi? U holda anor o'stini mayda tuyib tovada qizartirib oling va bir choy qoshiq sariyog' bilan aralashtiring. Malhamni sovutgichda saqlang, haftasiga ikki marta yuz terisiga surting. Bundan tashqari, anor po'stlog'ining kukuni yordamida kuyishdan qolgan jarohatni davolash mumkin. Kuygan joyga anor sharbatidan 5-6 tomizib, ustiga po'stlog'idan tayyorlangan kukun sepiladi. Muolaja kuniga 2 mahal, bir hafta davomida bajariladi.

Qon bosimini tushiririshda

Xafaqon (gipertoniya, qon bosimi oshishi)ga chalingan bemorlar haftasiga 3-4 marta anor iste'mol qilsalar, tez orada qon bosimi me'yorlashadi. Italiyalik va amerikalik olimlar bu sarxil mevaning irsiyatga ta'sirini o'rganib chiqdilar. Ma'lum bo'lishicha, homilador ayollar bu mevani tanovvul qilsalar, tug'ilajak bolada uchrashi mumkin bo'lgan yurak xastaliklari, bosh miya nuqsonlarining oldi olinar ekan. Mevasi orasidagi pardani quritib, giyohli choyga qo'shib ichish esa asablarni tinchlantiradi, uyqusizlikdan xalos bo'lishga yordam berishi ham isbotlangan.

Gormonlar faolligini oshiradi

Klimaks davrida qizib ketish, jizzakilik, kuchli bosh og'rig'i (migren)dan qiynalsangiz anorni urug'i bilan iste'mol qiling. Ayollarimiz bu mevani tez-tez tanovvul qilib tursalar, ko'krak saratoni xavfidan ham saqlangan bo'ladilar.

Ich ketishini to'xtatadi

Anorning maydalangan po'chog'idan 1 osh qoshig'i ustiga 2 litr suv quyiladi va rangi chiqquncha 10-15 daqiqa qaynatib, tayyor sharbatni ovqatdan yarim soat oldin 1 stakandan ichiladi. Tabobat sultoni Abu Ali ibn Sino anor po'stlog'ini ich ketishda, qon aralash ich ketarda va boshqa kasalliklarda ishlatgan.

Yo'talga qarshi shifo bo'ladi

Anor po'chog'i 1 osh qoshig'i ustiga 1 stakan qaynoq suv quyib, og'zi yopiq holda qaynatiladi. Kuniga 1 mahal issiq holda 1 stakandan ichiladi. Yo'g'on ichak yallig'lanishida Anor po'chog'i yoki gulidan 1 choy qoshig'i 1 stakan suvda qaynatiladi va 2 soatga damlab qo'yiladi. Kuniga 3 mahal 1 osh qoshiqdan ichiladi. Ko'ngil aynishini qoldiradi

Anor sharbati bilan yalpiz damlamasidan teng miqdorda olib qultumlab ichilsa ko'ngil aynishiga, qusishga davo bo'ladi.

Anor gijjalarni yo'qotadi

Anorning gijjalarga qarshi xususiyati qadim-qadimdan ma'lum. Anor daraxtining ildizi, po'stlog'i va novdalaridan 50 g. olib, ustiga yarim litr suv quyib 15 daqiqa qaynatiladi. Sovutgach suzib, 2-3 soat ichida ichiladi. Tasmasimon gijjalarni haydashga ko'maklashadi.

Milklar qonaganda foydalaning

Anor guli va urug'ini aralashtirib siqiladi va sharbati og'izda bir oz vaqt ushlab turilsa, milk qonashi taqqa to'xtaydi. Yoki anor po'stiga sirka qo'shib qaynatiladi. U bilan og'iz chayilsa tish og'rig'i qoladi va milk qonashi to'xtaydi

Adabiyotlar

1. X.Aminov, O.Kulkov "O'zbekiston anjir va anori" - "O'zbekiston" nashriyoti -1966 yil
2. Isroil Ne'matov -"Anorchilik sirlari" yosh bog'bonlar, fermerlar va barcha qiziquvchilar uchun qo'llanma. Toshkent - 2011yil
3. Ribakov A.A., Ostrouxova S.A. -O'zbekiston mevachiligi. T., 1981.
- 4.Mirzaev M.M., M.K. Sobirov -Bog'dorchilik., T., 1987.
- 5.Mirzaev M.M., M.K. Sobirov -O'zbekistonda bogdorchilik., T., 1980.

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF INTERNET.

Atabayeva Zarina.

Student of Samarkand state institute of foreign languages.

***Abstract:** In this article gives some information about useful and harmful aspects of the Internet. The Internet is one of the greatest creations and provides people with instant access to an endless supply of knowledge entertainment.*

***Key words:** Internet, advantages, disadvantages, information, global, onlayn. It is very difficult to imagine our lives today without the Internet. Because every industry is connected to the Internet. The Internet is a global network of billions of computers and other electronic devices.*

The Internet is an online library that gives teachers and students the ability to access all sorts of information. It keeps us up to date with the latest information regarding the subjects we are interested in. Gone are the days when learning was limited to an out-of-date encyclopedia that was to be shared by a bunch of students. Nowadays, anything that you want to find out more is just at a click of a button and teachers have a lot more resources at their fingertips which improves learning.

The Internet is computer based global information system. It is composed of many interconnected computer networks. Each network may link thousands of computers enabling them to share information. The Internet has brought a transformation in many aspects of life. It is one of the biggest contributors in making the world into a global village. Use of internet has grown tremendously since it was introduced. It is mostly because of its flexibility. Nowadays one can access the Internet easily. Most people have computers in their homes but even the ones who do not they can always go to cyber cafes where this service is provided.

The word "Internet" comes from two words "Interconnection" and "network". Thus, it may be defined as network or more precisely internetwork of a number of connecting networks consisting of different types of computers spread all over the world which can share messages and information with each other. It has opened new sources of communication. E-mails have become an inevitable in today's world. Interactive talk is also possible. Conferencing software enable audio and video

conferencing. Internet is used for digging up information. For instance, cooking tips, wise quotes, word meanings, games, videos, and knowledge through the digital media has fastened the process of gaining education.

Disadvantages of Internet can be cited when we talk about production and promotion of vulgar porn videos. It disturbs an ethical environment and spoils children. Flipping through pages of a book has become a thing of the past. You search for anything on www.google.com and it is there in front of you. Internet users are often affected by virus which might corrupt the entire system. Thanks to Internet, socializing is the only place where people meet. Rest, playing among kids or sitting over a cup of coffee with your friends have become a thing of the past. The virtual world has made our shoulders stoop. This may hamper a healthy social development in children.

It makes communication much easier. You can meet and interact with many people from all over the world. Information search becomes much easier, without having to go forcibly traditional libraries. You can find many different points of view on any news. It is possible to create and download free software for their collaborative tools.

The Internet helps make devices in your home connected and smarter by giving them access to the Internet. For example, the Nest thermostat can connect to the Internet to help control the heating and cooling in your home. Also, once these devices are connected, they can be controlled remotely using your computer or smartphone. By connecting IoT (Internet of Things) devices to your home, it can become smarter and more efficient and help save energy, money, and time. With the help of GPS technology, the Internet helps map and direct you to almost every place in the world. You can quickly route to your location or find businesses in your area that may sell or provide you with a service you need. Today's search engines are also smart enough to know your location and help give you the most relevant searches for your area.

Online shopping is another huge advantage of the Internet, giving people the ability to find products of interest and buy them without having to visit a store. The

Internet provides easy access to compare prices between companies, and even see what others think about a product through online reviews to help make better purchasing decisions. If you are a business or want to sell products and services, the Internet is a perfect place to sell most goods. The Internet also gives businesses the ability to advertise their product or service to everyone in the world or specify an exact demographic they want to reach.

Conclusion: From all above facts we can conclude that Internet by itself neither good or nor bad. It depends on the intention of the people “parents should guided there children about the negative effect of Internet” so, this is the only way to stay away from its harms.

References:

- 1.TBC UZ site
- 2.TeachingBanyan.com
- 3.<https://pennyappeal.org>

BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING AXBOROT-KOMMUNIKATSION KOMPETENTLIGINI OSHIRISH USULLARI

Dexqonova Xamidaxon Rafiqjon qizi,

Andijon viloyati Andijon tumani

21- umumta'lim maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi

***Annotatsiya:** Maqolada yangi axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llab boshlang'ich ta'lim fanlarini o'qitish, shu bilan birga, ta'lim oluvchilarni ularning murakkab olamiga olib kirish va axborot madaniyatini shakllantirish bo'lgan boshlang'ich sinf o'qituvchilarining axborot-kommunikatsion kompetentligini oshirish usullari yoritilgan.*

***Kalit so'zlar:** malaka oshirish, boshlang'ich ta'lim, axborot, kommunikatsiya, kompetentlik, axborot muhiti, elektron qo'llanma.*

Boshlang'ich sinf o'qituvchisining axborot-kommunikatsion kompetentligini, bizning nazarimizda, shaxsning qobiliyatini ta'riflovchi quyidagi xususiyatlar tizimi sifatida tavsiflash maqsadga muvofiq: yangi axborotni mustaqil olish, baholash va yaratish; obyektlar va jarayonlarni, jumladan, o'zining shaxsiy individual faoliyatini modellashtirish va loyihalash; axborotlashgan jamiyat a'zolariga ta'lim berish, rivojlantirish va tarbiyalashga yo'naltirilgan ta'limiy masalalarni yechish; o'z kasbiy faoliyatida ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishni ta'minlovchi zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash.

Bugungi kunda yangi axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llab boshlang'ich ta'lim fanlarini o'qitish, shu bilan birga, ta'lim oluvchilarni ularning murakkab olamiga olib kirish va axborot madaniyatini shakllantirishga qobiliyatli o'qituvchilarni malakasini oshirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ular o'qituvchilar psixologiyasini yaxshi bilishi, o'qitishning metodik uslublariga ega bo'lishi va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini yaxshi egallagan bo'lishi kerak. Bizning nuqtai nazarimizcha, bunday pedagoglar quyidagi bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari lozim: o'qitish va rivojlantirishda kompyuterdan foydalanish imkoniyatlarini bilish; boshlang'ich ta'lim fanlarini o'qitishni tashkil etishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositalaridan foydalanish

usullariga ega bo'lish; o'rganilgan mavzuning o'zlashtirilganlik darajasini aniqlash va o'z-o'zini nazorat qilishni tashkil etishda kompyuterni qo'llashni bilish; o'qitishning axborotli va an'anaviy texnologiyalarini optimal moslashtirishni bilish; o'quvchilarning ijodiy faoliyatini tashkil etishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositalarini qo'llash va boshqalar.

Axborot jamiyatining rivojlanish dinamikasi aniq dasturiy vositalarni o'rganishni emas, balki boshlang'ich sinf o'qituvchilari tomonidan axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanish istiqbollari va imkoniyatlari, ularni qo'llashning psixologik-didaktik asoslarini o'zlashtirishni talab qiladi. Bu boshlang'ich sinf o'qituvchisini malakasini oshirishda boshlang'ich ta'lim fanlari sohasida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash hamda nafaqat fan bo'yicha mustahkam bilimlar va ko'nikmalarni shakllantirish, balki tinglovchilarning o'qituvchi sifatida o'zining pedagogik faoliyati davomida yuzaga keladigan tipik muammolarni bilimlar hamda kasbiy tajribalarni qo'llab hal etishga imkon beruvchi sifatlarning rivojlanishiga yordam berishini talab etadi. Ijtimoiy buyurtma malaka oshirish ta'lim muassasalari tinglovchilari, xususan boshlang'ich sinf o'qituvchilariga aynan shunday talablarni qo'ymoqda.

O'qituvchi standartiga ko'ra boshlang'ich sinf o'qituvchisi: axborotni yaratish va ulardan foydalanish (shu jumladan tasvir va tovushlarni yozib olish va qayta ishlash, audio, video va grafik tasvirlar, Internetdagi aloqa va boshqalar); turli usullar bilan ma'lumot olish (internetdan ma'lumot qidirish, kutubxonada ishlash va h.k); tajribalar o'tkazish (shu jumladan asosiy matematik va tabiatshunoslik ob'ektlari va hodisalarining haqiqiy va virtual-vizual modellar va to'plamlarini yaratish); o'z materiallarini ta'lim muassasasining axborot muhitida joylashtirish kabi malakalarga ega bo'lishi kerak.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisining axborot-kommunikatsion kompetentligini shakllantirishni ularning kasbiy tayyorgarligi sifatini belgilab beruvchi boshlang'ich ta'lim fanlaridan biri bo'lgan matematika o'qitish misolida qarab chiqamiz. Ushbu fanni o'rganishda boshlang'ich sinf o'qituvchisining axborot-kommunikatsion kompetentligini rivojlantirish jarayonida ta'lim faoliyati boshlang'ich sinf

o'qituvchisining axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash bo'yicha haqiqiy faoliyatiga yaqinlashtirilgan bo'lishi lozim.

Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish fanini o'qitish jarayonida boshlang'ich sinf o'qituvchisida axborot-kommunikatsion kompetentlikni rivojlantirishni quyidagilar asosida amalga oshirish mumkin:

1) tinglovchining o'quv faoliyatini izchil ravishda boshlang'ich sinf o'qituvchisi kvazikasbiy faoliyatiga aylantirish. Shu maqsadda kompyuterni matematik faoliyat uskunasi sifatida qo'llash zarur. Masalan, tinglovchilarga ma'ruza uchun taqdimot yaratish, ma'lum mavzu bo'yicha amaliy mashg'ulot ishlanmasini yaratish, o'quv maqsadli elektron vositalar yaratish, universal matematik paketlar yordamida masalalar yechish taklif etiladi;

2) axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositalarini o'zlashtirishga qaratilgan kasbiy yo'naltirilgan masalalarni yechish mazmuni va usullari orqali. U yoki bu matematik masalani yechishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositalarini qo'llashning maqsadga yo'naltirilganligini va zarurligini tinglovchilar har doim his qilishlarini ta'minlash lozim;

3) tinglovchilarning faol mustaqil ishlarini tashkil etish yordamida. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining imkoniyatlarini mustaqil holda qo'llashning turli usullarini topib, ularni o'zlashtirishlari zarur. Bunday holda tinglovchilar tomonidan boshlang'ich ta'lim fanlarini elektron qo'llanmalar yordamida o'rganish, murakkab bo'lmagan dasturlarni tuzish bilan bog'liq masalalar kiritilgan nazorat ishlarini bajarish kompyuterli matematik tizimlardan foydalanish orqali tashkil etilishi mumkin.

FOYDANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ta'limda zamonaviy axborot texnologiyalari-yangi imkoniyatlar` .(Gulnoz Hamroyeva) Toshkent -2015
3. Avliyoqulov N. `Zamonaviy o'qitish texnologiyalari` - T:2001

INNOVATSION FAOLIYATNING MUHIM KOMPONENTLARI.**Jo'lanova Gulnoza Qulmuxammadovna**

Navoiy viloyati Karmana tumani

30-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

***Annotatsiya.** Hozirgi davr ta'lim taraqqiyoti yangi yo'nalish – innovatsion pedagogikani maydonga olib chiqdi. "Innovatsion pedagogika" termini va unga xos bo'lgan tadqiqotlar G'arbiy Yevropa va AQShda 60-yillarda paydo bo'ldi. Yangilik kiritishning sotsial-psixologik aspekti amerikalik innovatik E.Rodjers tomonidan ishlab chiqilgan. U yangilik kiritish jarayoni qatnashchilarining toifa(tip)lari tasnifini, uning yangilikka bo'lgan munosabatini, uni idrok qilishga shayligini tadqiq etadi.*

***Kalit so'zlar.** A.I.Prigojin, E.Rodjers, sotsial-psixologik aspect, AQSh, G'arbiy Yevropa, innovatsion pedagogika.*

Innovatsiya (inglizcha innovation) - yangilik kiritish, yangilikdir. A.I.Prigojin innovatsiya deganda muayyan ijtimoiy birlikka - tashkilot, aholi, jamiyat, guruhga yangi, nisbatan turg'un unsurlarni kiritib boruvchi maqsadga muvofiq o'zgarishlarni tushunadi. Bu innovator faoliyatidir. Tadqiqotchilar innovatsion jarayonlar tarkibiy qismlarini o'rganishning ikki yondashuvini ajratadilar: yangilikning individual mikrosathi va alohida-alohida kiritilgan yangiliklarni o'zaro ta'siri mikrosathi. Birinchi yondashuvda hayotga joriy etilgan qandaydir yangi g'oya yoritiladi. Ikkinchi yondashuvda alohida-alohida kiritilgan yangiliklarning o'zaro ta'siri, ularning birligi, raqobati va oqibat natijada birining o'rnini ikkinchisi egallashdir. Olimlar innovatsion jarayon mikrotuzilmasini tahlil qilishda hayotning davriyligi konsepsiyasini farqlaydilar. Bu konsepsiya yangilik kiritishga nisbatan o'lchanadigan jarayon ekanligidan kelib chiqadi.

Pedagogikaga oid adabiyotlarda innovatsiya jarayoni sxemasi beriladi. U quyidagi bosqichlarni qamrab oladi:

1. Yangi g'oya tug'ilishi yoki yangilik konsepsiyasini paydo qilish bosqichi, u kashfiyot bosqichi deb ham yuritiladi.
2. Ixtiro qilish, ya'ni yangilik yaratish bosqichi.

3. Yaratilgan yangilikni amalda qo‘llay bilish bosqichi.
4. Yangilikni yoyish, uni keng tadbiiq etish bosqichi.
5. Muayyan sohada yangilikning hukmronlik qilish bosqichi. Bu bosqichda yangilik

o‘zining yangiligini yo‘qotadi, uning samara beradigan muqobili paydo bo‘ladi.

6. Yangi muqobillik asosida, almashtirish orqali yangilikning qo‘llanish doirasini qisqartirish bosqichi.

Yangilik kiritishning tizimli konsepsiyasi mualliflari innovatsion jarayonlarning ikki muhim shaklini farqlaydilar. Birinchi shaklga yangilik kiritishni oddiy ishlab chiqish kiritiladi. Bu ilk bor mahsulot o‘zlashtirgan tashkilotlarga taalluqlidir. Ikkinchi shaklga yangilikni keng ko‘lamda ishlab chiqish taalluqlidir.

Yangilik kiritish ham ichki mantiq, ham vaqtga nisbatan qonuniy rivojlangan va uning atrof-muhitga o'zaro ta'sirini ifodalaydigan dinamik tizimdir. Pedagogik innovatsiyada "yangi" tushunchasi markaziy o'rin tutadi. Shuningdek, pedagogik fanda xususiy, shartli, mahalliy va sub'ektiv yangilikka qiziqish uyg'otadi. Xususiy yangilik joriy zamonaviylashtirishda muayyan tizim mahsuloti unsurlaridan birini yangilashni ko'zda tutadi. Murakkab va progressiv yangilanishga olib keluvchi ma'lum unsurlarning yig'indisi shartli yangilik hisoblanadi. Mahalliy yangilik konkret ob'ektda yangilikning foydalanishi bilan belgilanadi. Sub'ektiv yangilik ma'lum ob'ekt uchun ob'ektning o'zi yangi bo'lishi bilan belgilanadi.

Ilmiy yo'nalishlarda yangilik va innovatsiya tushunchalari farqlanadi. Yangilik - bu vositadir: yangi metod, metodika, texnologiya va boshqalar.

Ayovsiz bemaromlik qonunida pedagogik jarayon va hodisalar to'g'risidagi yaxlit tasavvurlar buziladi, pedagogik ong bo'linadi, pedagogik yangilik baholanadi va u yangilikning ahamiyati va qimmatini keng yoyadi. Nihoyat amalga oshish qonuni yangilikning hayotiyliги bo'lib, u erta yo kech, stixiyali yoki ongli ravishda amalga oshadi.

Qoliplashtirish (stereotiplashtirish) qonuni shundan iboratki, unda pedagogik innovatsiya fikrlashni bir qolipga tushirish va amaliy harakatga o'tish tendensiyasiga ega bo'ladi. Bunday holatda pedagogik qolip (stereotip) qoloqlikka, boshqa yangiliklarning amalga oshish yo'liga to'siq bo'lishga majbur bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. YO'ldoshev J. Yangi pedagogik texnologiya: yunalishlari, muammolari, yechimlari. «Xalq ta'limi», 1999 yil, 4-son
2. Azizxo'jaeva N.N. O'qituvchi mutaxassisligiga tayyorlash texnologiyasi. –T.: TDPU, 2000.
3. www.ziyouz.com

**UMUMIY O'RTA TA'LIM VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
TIZIMIDAGI ISLOHOTLARNI YANADA RIVOJLANTIRISH
MASALALARI.**

Junisova Tog'jan Opabekovna

Zarafshon shahar 9-umumiy o'rta ta'lim maktabining
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Sirmanova Venera Aytmuratovna

Zarafshon shahar 9-umumiy o'rta ta'lim maktabining
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

***Annotatsiya.** O'zbekistonda bugungi shiddat bilan modernizatsiya, global rivojlanish kechayotgan bir jarayonda davlat tomonidan ta'lim tizimini isloh qilish orqali boshqarishining ahamiyati juda muhimdir. Ta'lim-tarbiya tizimini isloh qilish, kadrlar tayyorlashni zamon talablari darajasiga ko'tarish sohasida muhim chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.*

***Kalit so'zlar.** Modernizatsiya, Surxandaryo, Jizzax, Qoraqolpog'iston Respublikasi, pedagogik shart-sharoit, ma'naviy-axloqiy fazilatlar, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida"gi qonun, "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun.*

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida"gi qonunlariga muvofiq, Respublikada ta'lim tizimi tubdan isloh etildi, har tomonlama yetuk va barkamol yoshlarni tarbiyalash va voyaga yetkazishga qaratilgan 12 (9+3) yillik majburiy ta'lim tizimi yaratilgan edi. 2017 yilning 1-sentabriga qadar umumiy o'rta ta'lim to'qqiz yillik majburiy xarakterdagi umumiy hamda uch yillik majburiy-ixtiyoriy xarakterdagi o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limidan iborat bulgan. O'zbekistonda 2017 yildagi ta'lim tizimida olib borilgan qat'iy islohotlar natijasida majburiy to'qqiz yillik ta'limdan keyingi ta'lim ixtiyoriy 11 yillik yoki 9-sinfdan so'ng akademik litseylardagi yoki kasb-hunarga yo'naltirilgan kollejlardagi ta'limga aylantirildi, ya'ni o'quvchiga va uning ota-onasiga to'qqiz yillik majburiy ta'limdan keyingi ta'limni tanlash imkoniyati yanada kengaytirildi.

Umumiy o'rta ta'lim boshlang'ich ta'limni ham qamrab oladi. Mazkur bosqichda o'quvchilarning fanlar asoslari bo'yicha muntazam bilim olishlari, ularda bilim olish ehtiyojining yuzaga kelishi, asosiy o'quv-ilmiiy va umummadaniy bilimlarning o'zlashtirishlari, milliy va umumbashariy qadriyatlarga asoslangan ma'naviy-axloqiy fazilatlar, mehnat, ijodiy fikrlash, atrof-muhitga ongli munosabatda bo'lish, shuningdek, kasb tanlash ko'nikmalarining shakllanishi uchun pedagogik shart-sharoit yaratiladi. Davlat tomonidan tasdiqlangan namunadagi attestat o'quvchilarning umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ma'lumotiga egaliklarini belgilaydi. 2016/2017 o'quv yilida mavjud 9719 ta umumiy o'rta ta'lim maktablarida jami 4825,0 mingta o'quvchilar tahsil olgan bo'lsa, ulardan 2252,9 ming nafari qishloq joylarda joylashgan 6015 ta umumiy o'rta ta'lim maktablari hissasiga to'g'ri keldi. Umumta'lim maktablari soni 1991 yilda (8557 ta) nisbatan 13,6 foizga ko'paydi. Lekin ulardan 67,2 foizi ikki smenada, 0,1 foizi uch smenada, Qoraqolpog'iston Respublikasida (78,1%), Jizzax (81,0%), Surxandaryo (74,9%) va Toshkent (69,3%) viloyatlarida yuqori foizni tashkil etishi ko'zga tashlanadi. Umumiy o'rta ta'lim maktablaridagi o'quvchilarning 1314,8 ming nafari ikkinchi va uchinchi smenalarda ta'lim olishmoqda. Har bir tumanda mavjud umumta'lim maktabi, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarining joylashuvi, —O'quv ishlab chiqarish majmuasi tashkil etilishi rejalashtirilgan muassasa, kelgusida maktabga aylantirilishi rejalashtirilgan o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalari aks etgan xaritasini tayyorlandi va ushbu xarita orqali tanlangan yo'ldagi faoliyat bugungi kunda boshlangan va amalga oshirilmoqda.

Har qanday mamlakatning kuchi uning fuqarolarining ma'naviy yetukligi, intellektual salohiyatga egaligi bilan belgilanadi. Fuqarolarning ma'naviy yetukligi, intellektual salohiyati esa uzluksiz ta'lim tizimining mazmuni, shaxsning har tomonlama shakllanishi uchun xizmat qiluvchi moddiy va ma'naviy shart-sharoitlarning mavjudligi, jamiyatda qaror

topgan ijtimoiy sog'lom muhit darajasi, ijtimoiy munosabatlar mazmuni, shuningdek, aholining etnopsixologik xususiyatlari, axloqiy qarashlari va hayotiy ehtiqodlari asosida shakllantiriladi. «Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi»ning yaratilishida mazkur jihatlar to'la o'rganildi. Milliy dastur asosini O'zbekistonning taraqqiyotini tahminlay oladigan, uni jahonning ilg'or mamlakatlari darajasiga ko'tarilishiga hissa qo'shuvchi dadil, mustaqil fikrlovchi, bilimli, malakali mutaxassis, shuningdek, ijobiy sifatlarga ega bo'lgan kadrlarni tayyorlab voyaga etkazish jarayoni tashkil etadi. Xo'sh, «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» qanday hujjat? Uning mazmunida qanday g'oyalar ifoda etilgan edi? «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi qonunining qoidalariga muvofiq, milliy tajribaning tahlili va ta'lim tizimidagi jahon miqyosidagi yutuqlar asosida tayyorlangan hamda yuksak umumiy va kasbhunar madaniyatiga, ijodiy va ijtimoiy faollikka, ijtimoiy-siyosiy hayotda mustaqil ravishda mo'ljalni to'g'ri ola bilish mahoratiga ega bo'lgan, istiqbol vazifalarini ilgari surish va hal etishga qodir kadrlarning yangi avlodini shakllantirishga yo'naltirilgandir. Xulosa qilishimiz mumkinki, ushbu tanlangan yo'lda olga borishimiz orqali har birimiz farzandlarimiz kelajagiga befarq emasligimiz, ularning tarbiyasi, ta'limi, kasb-hunar egallashi nafaqat davlatning, balki ota-onalarning ham majburiyati ekanligini chuqur his etgan xolda, farzandlarimizni to'liq ta'limning keyingi bosqichiga qamrab olish va kelajakda ularning baxtukamolotini ko'rishdek eng ezgu- baxtga erishish ta'minlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

4. Ahmadaliev A.M Innovatsion faoliyat va ilg'or pedagogik texnologiyalar.T., 2006 yil.
5. Azizxo'jaeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik maxorat. Toshkent2006.
6. www.ziyouz.com

DEFINITION OF THE STYLISTIC TECHNIQUE OF ALLUSION

Samarkand state institute of foreign languages

Teacher of the department of English philology

Kamalova Aziza Islomovna

Abstract. *The relevance of this study is due to the significance of allusion as a unit with rich linguistic and cultural semantics, the analysis of which allows us to reveal the features of the relationship between the language and culture of the English-speaking linguistic and cultural community, which, in turn, may in the future lead to the possibility of deciphering the cultural codes of the English linguistic and cultural community.*

Key words: *allusion, an indirect indication, cognitive-discursive direction, linguistic-stylistic approach.*

In any literary text, stylistic techniques used before in other texts are presented. Their use is conditioned by the author's intention, since texts with repetitive elements can be an interpretation or parody of other texts. So, there is a dialogical interaction of two texts at different levels. This interaction is called intertext, and the general properties of the text, represented by a whole group of connections, are commonly referred to as intertextuality. The stylistic technique of allusion is the most common way of realizing intertextuality.

The issue of the representation of allusions in English-language fiction considered in this study is directly related to the actual concept of intertextuality. Allusion is part of the concept of intertextuality, which was introduced by Y. Kristeva, to denote the general property of texts. This concept finds expression in the presence of links between texts, thanks to which the texts themselves or parts of them can refer to each other explicitly or implicitly [8].

Initially, the idea of intertextual dialogue was formulated by M. M. Bakhtin. In a number of his works, he developed this idea, from which it followed that any understanding is nothing but the correlation of one text with others, as well as the reinterpretation of the first in a different context. [2].

This theory is reflected in the works of Y. M. Lotman: Culture as a whole can be considered as a text. However, it is extremely important to emphasize that this is a complex text that breaks up into a hierarchy of “texts in the text” and reflects the complex interweaving of texts. Since the word “text” itself includes the etymology of interweaving, we can say that by this interpretation we return the concept of “text” to its original meaning.

It follows from the theory of intertextuality that numerous connections unite all texts created within the framework of one culture, and these connections become a source of additional shades and new semantic layers for the authors. Intertextuality will mean the inclusion in the text of whole other texts with a different subject of speech, or their fragments in the form of quotations, reminiscences and allusions [1]. Speaking of allusion as one of the types of intertextuality, it must be remembered that its specific property is an indirect reference to texts, which makes one think in a special way and causes certain associations in the reader.

Already in the XVI century, the term “allusion” appeared in many European languages, which is from the Latin word “alludere”, meaning “hint”. Although this term has been used in literary studies and linguistics for a long time, as a stylistic device, allusion begins to be studied only at the end of the XX century.

The allusive nature is ambiguous: allusion is a reference to certain personalities, events, objects that are significant for the linguistic and cultural society. In addition, the cultural connotation contained in the allusion becomes an integral part of the author's text, due to the fact that this stylistic device creates a projection of mentioning the fact. Allusion is used in order to evoke certain associations containing certain characteristics that are inherent in the concept of this word. However, it is important to distinguish between allusion and mention, i.e. direct reference.

Consider the following definition: “an allusion is a stylistic figure containing an explicit indication, analogy or a clear hint of a literary, historical, mythological or political fact fixed in textual culture or in colloquial speech”. [11] Due to the fact that stylistic figures are ways of syntactic organization of our speech, which realize

the expressive properties of the utterance, it is possible to attribute the reception of allusion to this type of figures.

N.M. Razinkina also defines allusion as “an indirect indication by means of a word or phrase to any historical, geographical, literary, mythological or biblical fact” noting, however, the following: “An indirect indication may also be related to the events of a person's daily life” [12]. N. A. Fateeva considers the reception of allusion from the point of view of intertextuality, offering the following definition: allusion is the borrowing of certain elements of the pretext, according to which their recognition occurs in the recipient text, where their predication is carried out [4].

L. O. Mashkova writes: “nothing but a manifestation of literary tradition” and adds that there is “no fundamental difference between imitation, conscious reproduction of the form and content of earlier works and those cases when the writer is not aware of the fact of someone's direct influence on his work...” [10]. A.S. Evseev adheres to the opposite view, noting that “the allusion-technique must necessarily include the author's intention, that is, it must be intentional, conscious, arbitrary” [3].

In this paper, the definition of I.R. Galperin will be used as the main one, which identifies the main signs of allusion [6]. According to I.R. Galperin, an allusion is an indirect indication of some historical, geographical, literary, mythological or biblical fact. In his opinion, the use of allusion presupposes the reader's acquaintance with this fact. An allusive source is usually not given because the author assumes that his reader has the same knowledge and experience as himself [7].

In Anglistics, there are several approaches to the study of allusion. The literary approach subjects the allusive unit to analysis as a distinctive feature of the manner of a certain writer, which limits the study of literary allusion to the study of literary tradition and literary influence. As a consequence, within the framework of this approach, the concept of allusion turns out to be broad and is sometimes even considered as an unconscious or conscious literary imitation.

The emergence of the cognitive direction in the study of allusiveness is associated with the introduction of cognitive science into linguistic research. Within the framework of this theory, allusion is studied through the correlation of linguistic form and mental activity.

Currently, a cognitive-discursive direction is also being formed, which is associated with the development of the theory of conceptual integration and mental spaces (J. Fauconnier, M. Turner). Within the framework of this direction, allusion is studied as an element that is realized within the boundaries of discourse and does not exist outside of it.

The linguistic-stylistic approach is associated with the study of the linguistic and stylistic nature of this phenomenon. From this position, allusion is interpreted as a technique that allows you to intentionally use certain words in the text that, one way or another, relate to well-known cultural facts [9].

One of the theories within the linguistic-stylistic approach is the study of allusion within the framework of philological commentary of the text as a whole. For example, I. V. Gubbenet explores allusion as one of the main categories of the vertical context, as a means of analyzing a literary work, revealing the level of background knowledge, namely the "historical and philological background knowledge" [7] of the reader.

K. Perry, who studies semantic and pragmatic approaches to literary allusion, considers this phenomenon as a kind of reference to a speech act. The researcher notes that an allusion is a sign in a new text indicating a referent. K. Perry divides allusions into textual elements and into the processes of text activation, thus noting two characters of the allusive unit: statistical and dynamic. In the works of this researcher, the understanding of allusion is widely presented, since, according to Perry, the allusive character is characteristic of styles, genres, poetic dimensions, various types of repetitions.

Thus, allusion is a linguistic marker of the realization of the category of intertextuality in any text. Thanks to the works of I.R. Galperin, it is possible to distinguish the stylistic technique of allusion in the text [5]. There are other markers

of intertextuality, such as quotation and reminiscence, which are discussed in the next section.

LIST OF USED LITERATURE

1. Arnold I.V. Semantics. Stylistics. Intertextuality: Collection of Art. - St. Petersburg, 1999. - 443 p
2. Bakhtin M. M. Questions of literature and aesthetics. M.: Fiction, 1975. - 500 p.
3. Evseev A.S. Fundamentals of the theory of allusion, 1990, - 578 p.
4. Fateeva N.A. Counterpoint of intertextuality, or Intertext in the world of texts. - M., 2000. - 280 p.
5. Galperin I.R. Essays on the stylistics of the English language. - M., 1958. - 460 p.
6. Galperin I.R. 'Stylistics of the English language'/ I.R. Galperin, - 4th ed., Moscow,,: Higher School, 1997, - 334 p.
7. Gubbenet I.V. On the problem of understanding literary and artistic text (in English material).- M., 1981.
8. Kristeva Yu . Selected works: the destruction of poetics / Y. Kristeva. - M.: ROSSPEN, 2004. - 578 p.
9. Mamaeva A.G. Allusions and forms of its expression in English fiction // Collection of scientific tr. MGPIII. - M., 1976. Issue 98.-pp. 16-23.
10. Mashkova L.A. Literary allusion as a subject of philological hermeneutics, 1989, - 24 p.
11. Moskvina V.P. "Intertextuality. Conceptual apparatus. Figures, genres, styles", 2013, - p. 36.
12. Razinkina N. M. 'Functional stylistics of the English language' Higher School, 1989. - 182 p.

ОПТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И КЛАССИФИКАЦИЯ ОПТИЧЕСКИХ ВОЛОКОН

Рахмонов Т.Т. (к.ф - м. н., доцент),

Абдуллаев Ш.И. (к.ф - м. н., доцент),

Салимов Ш.М., Мирзаева М.М. (преподаватели). Университет
общественной безопасности Республики Узбекистан

Аннотация. В статье приведены краткий обзор истории возникновения и области возможных применений оптических волокон. Здесь также проведены анализ по разновидностям оптических волокон и приведены их классификация.

Ключевые слова. Оптическая волокно, технология, линия связи, объекты, безопасность, сигналы, одномодные, многомодные.

1. Введение. Волоконная оптика- это технология передачи света по тонким нитям из прозрачных материалов. Этот свет используется для передачи электронных сигналов на большие расстояния. В домашних условиях или в учреждении один волоконный жгут толщиной в человеческий волос может осуществлять перенос всех сигналов, необходимых для работы телевизоров, телефонов и компьютеров. Подобные нити, называемые также оптическими волокнами или световодами, изготавливаются обычно из стекла или пластмассы.

Оптические волокна используются в медицинских инструментах. Введенные в тело пациента, они передают изображение органа или пораженного участка на внешнюю телекамеру, исключая тем самым необходимость исследования с помощью хирургических методов. В автомобилях они служат для подачи света от общего источника к различным приборным панелям. Оптические волокна связывают компьютеры, роботы, телевизионные установки и телефоны на многих заводах и в учреждениях.

Использование в различных вариантах оптических волокон непрерывно растет также в связи с решением задачи исходящих из глобальных проблем например, как создании безопасного города[1] с использованием

различных современных приборов для непрерывного мониторинга служебных и не служебных объектов. При этом, конечно же, также возникает дальнейший задачи сбор информации, анализа и принятие решение для оперативного вмешательства со стороны соответствующих охранительных структур.

Принцип передачи света, используемый в волоконной оптике, был впервые продемонстрирован в XIX веке, но повсеместное применение было затруднено отсутствием соответствующих технологий.

В 1934г. американец Норман Р. Френч получил патент на оптическую телефонную систему, речевые сигналы в которой передавались при помощи света по стержням чистого стекла. В 1962г. был создан полупроводниковый лазерифотодиод, используемые как источник и приёмник оптического сигнала[2,3].

Повсеместному переходу на технологии ВОЛС мешали высокие затухания в оптическом волокне, поэтому конкуренция с медными линиями была невозможна. Только к 1970г. Компании Corning удалось наладить коммерческое производство волокна с низким затуханием - до 17 дБ/км, через пару лет - до 4 дБ/км. Волокно являлось многомодовым и по нему передавалось несколько мод света. К 1983 году был освоен выпуск одномодовых волокон, по которым передавалась одна мода.

В России первые волоконно-оптические линии появились в Москве. Первой подводной ВОЛС стала магистраль Санкт-Петербург-Аберслунд (Дания), проложенная АО «Совтелеком» (ныне ПАО «Ростелеком»).

В 2018 году исследователи из исследовательского института NICT NetworkSystem и компании FujikuraLtd, специалисты которой разработали новый тип трехмодового (трехканального) оптического волокна, провели эксперимент, во время которого была достигнута скорость передачи информации в 159 терабит в секунду на расстояние 1045 километров. В обычных условиях задержки при использовании многомодового оптоволокна мешают одновременно получать высокие скорости передачи и осуществлять

передачу на большие расстояния. И данное достижение является своего рода демонстрацией нового метода преодоления ограничений[3,4].

2. Классификация оптических волокон

Источниками света для волоконно-оптических линий связи (ВОЛС) служат лазеры и светоизлучающие диоды. Включением и выключением света кодируются биты (т.е. соответственно единицы и нули) цифровой информации. Повторители поддерживают уровень сигнала на пути следования, а приемники обнаруживают и декодируют его на другом конце линии.

Оптическое волокно состоит из светопередающей сердцевины и оболочки, которая препятствует рассеянию света. Волокна собираются в кабель, который может содержать от 72 до 144 волокон. Первые оптические волокна были многомодовыми, т.е. по ним могло проходить несколько световых волн одновременно. Многомодовые волокна требовали довольно частого расположения повторителей, чтобы компенсировать поглощение и дисперсию световых лучей на их зигзагообразном пути по стержню. Одномодовое волокно новейшей технологии имеет настолько малый диаметр сердцевины, что позволяет спрямить путь отдельного луча и намного снизить потери интенсивности сигнала. Кабели из одномодовых волокон способны передавать до 1,2 млрд. бит данных в секунду, причем расстояние между повторителями достигает 50 км.

Рассмотренные свойства являются общими для всех оптических волокон. Однако описанные параметры и характеристики могут существенно отличаться и оказывать различное влияние на процесс передачи информации в зависимости от особенностей производства оптоволокна.

Фундаментальным является деление оптическим волокон по следующим критериям.

1. **Материал.** Основным материалом для изготовления сердцевины и оболочки оптического волокна является кварцевое стекло различного

состава. Однако используется большое количество других прозрачных материалов, в частности, полимерные соединения.

2. **Количество распространяющихся мод.** В зависимости от геометрических размеров сердцевины и оболочки и величины показателя преломления в оптическом волокне может распространяться только одна (основная) или же большое количество пространственных мод. Поэтому все оптические волокна делят на два больших класса: одномодовые и многомодовые (рис. 1).

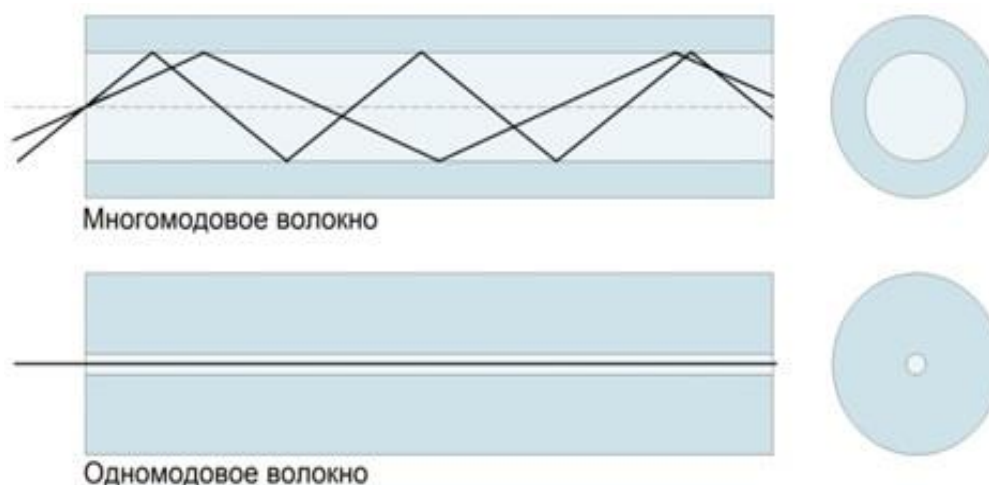

Рис. 1. Многомодовое и одномодовое волокно

В настоящее время используют два типа оптического волокна: многомодовые и одномодовые. Все современные оптические волокна использующиеся для построения сетей передачи данных имеют одинаковый внешний диаметр равный - 125 мкм. Для механической защиты волокна покрывают оболочкой (первичное буферное покрытие) её толщина - 250 мкм. Для упрощения работы с много волоконными кабелями, буферное покрытие волокон находящихся в одном кабеле окрашивают в различные цвета. Для кабелей в которых используется большое количество волокон, оптические волокна склеиваются в плоские шлейфы (чаще всего по 8 волокон). Далее эти шлейфы укладывают параллельно в «стопки» и помещают в специальные полости внутри оболочки кабеля. Таким образом, достигается максимально плотная паковка волокон в кабель с ограниченным внешним диаметром. Оптические волокна, использующиеся для кабелей, предназначенных для

прокладки внутри помещений и для кабелей, применяемых для изготовления соединительных шнуров, обычно покрывают ещё одной оболочкой (вторичное буферное покрытие), её толщина - 900 мкм. В многоволоконных кабелях эту оболочку также делают различных цветов.

1). Многомодовое оптическое волокно- волокно с большим диаметром сердцевины, по которой проходит свет. Такое название объясняется спецификой прохождения электромагнитной волны по сердечнику волокна (см. ниже). В стандартном многомодовом волокне со ступенчатым профилем преломления, лучисветараспространяются по сердцевине волокна благодаря эффекту полного внутреннего отражения. При этом, лучи света встречающие границу (торец оптического волокна) под острым углом (измеренным относительно осевой линии), входя во внутрь волокна, полностью отражаются, двигаясь в сердцевине волокна. Критический угол (максимальный угол для полного внутреннего отражения) определяется средой преломления между материалами оболочки и сердцевины волокна. Лучи, которые сталкиваются с границей под углом большим, чем критический, преломляются, проходя из сердцевины в оболочку, и не передают свет, т. е. информацию вдоль волокна. Критический угол равен максимальному углу входящего в волокно излучения и зависит от величины диаметра сердцевины волокна. Высокая числовая апертура (диаметр сердцевины) вынуждают свет проходящий под различными углами, подвергаться эффекту дисперсии, при этом происходит существенное наложение лучей света в сердцевине. Большой диаметр сердцевины увеличивает дисперсию, поскольку лучи под различными углами имеют различные длины траекторий и поэтому затрачивают различное время на прохождение всей длины волокна (рис. 2,3).

МОВ состоят из сердцевины и оболочки. Снаружи волокна имеют до нескольких защитных буферных покрытий (оболочек).

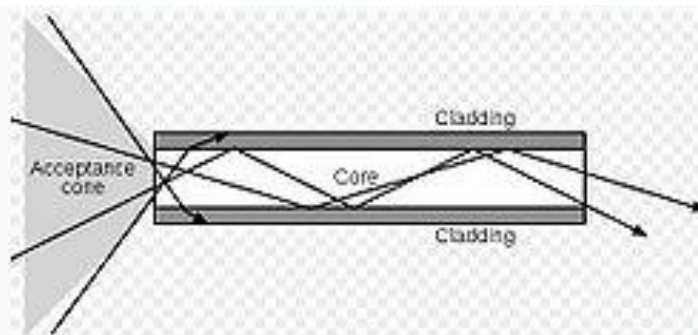

Рис.2.Распространение света через многомодовое оптическое волокно

Рис.3.Многомодовое оптическое волокно - G 50/125мкм

Структура стандартного многомодового оптического волокна G 50/125 (G 62,5/125) мкм в соответствии со Стандарт EN 188200; Стандарт VDE 0888, часть 105; Рекомендация МСЭ-Т (ITU-T) G.651; Стандарт МЭК “IEC 60793-2”:

1. диаметр светопроводящего ядра (сердцевины) **50 (62,5) ± 3 мкм**;
2. допуск на некруглость **3 мкм**;
3. внешний диаметр оптического волокна **125 ± 2 мкм**;
4. допуск на некруглость **2,5 мкм**;
5. допуск на эксцентриситет между сердцевиной и внешним диаметром волокна **3 мкм**;
6. внешний диаметр первичной защитной оболочки **250 ± 10 мкм**;
7. внешний диаметр вторичной защитной оболочки **900 ± 10 мкм**

а). Многомодовые волокна со ступенчатым профилем. Первые волокна для передачи данных были многомодовыми со ступенчатым профилем показателя преломления. Для распространения света благодаря полному внутреннему

отражению, необходимо иметь показатель преломления стекла сердцевины - n_1 , немного большим, чем показатель преломления стекла оболочки - n_2 . На границе раздела двух стеклянных сред должно выполняться условие: $n_1 > n_2$. Если показатель преломления сердцевины оптического волокна n_1 одинаков по всему поперечному сечению, то тогда говорят, что волокно имеет ступенчатый профиль. Такой волоконный световод является многомодовым. Импульс света, распространяющийся в нем, состоит из многих составляющих, направляемых в отдельных модах световода. Каждая из этих мод возбуждается на входе волокна под своим определённым углом ввода в световод и направляется по нему вдоль сердцевины, проходя с различными траекториями движения луча. Каждая мода проходит разное расстояние оптического пути и поэтому проходит всю длину световода за разное время. При этом, если мы подадим на вход световода короткий (прямоугольный) импульс света, то на выходе многомодового световода получим «размытый» по времени импульс. Эти искажения, обусловленные дисперсией времени задержки отдельных мод, называются модовой дисперсией.

б). Многомодовые волокна с градиентным профилем. В многомодовом оптическом волокне со ступенчатым профилем, моды распространяются по оптическим путям разной длины и поэтому приходят к концу световода в разное время. Эта дисперсия может быть значительно уменьшена, если показатель преломления стекла сердцевины уменьшается параболически от максимальной величины n_{1u} оси световода, до величины показателя преломления n_2 на поверхности границы раздела с оболочкой. Оптический волновод с таким профилем, (когда показатель преломления плавно изменяется) называется градиентным волоконным световодом. Лучи света проходят по такому волокну по волно- или винтообразным спиральям. Чем дальше отклоняется луч света от оси световода, тем сильнее он заворачивается обратно к оси. При этом, так как показатель преломления от оси к краю сердцевины уменьшается, то увеличивается скорость распространения света в среде. Благодаря этому более «длинные» оптические пути компенсируются

меньшим временем прохождения. В результате различие временных задержек различных лучей почти полностью исчезает.

2). Одномодовое волокно - волокно, основной диаметр сердцевины которого, приблизительно в семь - десять раз больше длины волны, проходящего по нему света.

Структура стандартного одномодового оптического волокна Е 9,5/125 мкм (см. рис.4, рис.5) в соответствии со Стандарт EN 188100; Стандарт VDE 0888, часть 102; Рекомендация МСЭ-Т (ITU-T) G.652; Стандарт МЭК "IEC 60793-2":

1. диаметр светопроводящего ядра (сердцевины) $9,5 \pm 1$ мкм;
2. внешний диаметр оптического волокна 125 ± 3 мкм;
3. допуск на некруглость $2,5$ мкм;
4. допуск на эксцентриситет между сердцевиной и внешним диаметром волокна 1 мкм;
5. внешний диаметр первичной защитной оболочки 250 ± 10 мкм;
6. внешний диаметр вторичной защитной оболочки 900 ± 10 мкм

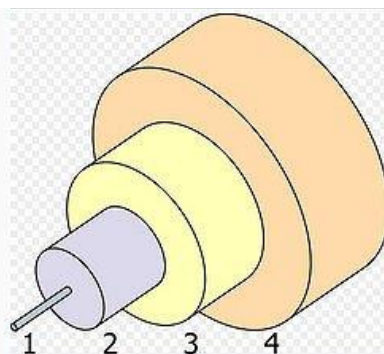

Рис.4. Структура стандартного одномодового волокна

Рис.5. Одномодовое оптическое волокно E 9,5/125 мкм**а). Волокно со ступенчатым профилем**

Модовая дисперсия в оптическом волокне может быть исключена, если структурные параметры ступенчатого световода подобрать таким образом, что в нём будет направляться только одна мода, а именно - фундаментальная (основная) мода. Однако и основная мода также уширяется во времени по мере её прохождения по такому световоду. Это явление называется хроматической дисперсией. Она является свойством материала, поэтому как правило, имеет место в любом оптическом световоде, но в диапазоне длин волн от 1200 до 1600 нм она относительно мала или отсутствует. Для изготовления ступенчатого волоконного световода с малым затуханием, который направляет только фундаментальную моду в диапазоне длин волн более 1200 нм диаметр поля моды должен быть уменьшен до 8-10 мкм. Такой ступенчатый волоконный световод называется стандартным одномодовым оптическим волокном.

б). Волокна с многоступенчатым профилем

Профиль показателя преломления обычного одномодового световода имеет ступенчатый профиль. Для такой структуры профиля сумма дисперсии материала в волноводной дисперсии при длине волны около 1300 нм равна нулю. Для современных устройств передачи данных по оптическому волокну, использующих длины волн 1550 нм или одновременную передачу сигналов на нескольких длинах волн, желательно иметь нулевую дисперсию и при других длинах волн. А для этого необходимо изменить волновую дисперсию и, следовательно, структуру профиля волоконного световода. Это приводит к многоступенчатому или сегментному профилям показателей преломления в волокне. Используя эти профили, можно производить волоконные световоды, у которых длина волны с нулевой дисперсией сдвинута до 1550 нм (волокно со смещённой дисперсией) или величины дисперсии очень малы во всём

диапазоне волн от 1300 нм до 1550 нм (волокно со сглаженной или компенсированной дисперсией).

Литература

1. “О мерах по дальнейшему совершенствованию системы управления проектами в сфере информационно-коммуникационных технологий”. Постановление Президента Республики Узбекистан 29.08.2017. № ПП-3245.
2. Коробейников А. Г., Гатчин Ю. А., Дукельский К. В., Тер-Нерсесянц Е. В. Проблемы производства высокопрочного оптического волокна. Научно-технический вестник ИТМО. Выпуск 2(84). - март-апрель 2013.
3. Душутин Н. К., Моховиков А. Ю. Из истории физики конденсированного состояния. Из истории физики конденсированного состояния С. 157. Иркутский государственный университет (2014).
4. Листвин А. В., Листвин В. Н., Швырков Д. В. Оптические волокна для линий связи. - М.: ЛЕСАРарт, 2003.-288 с. ISBN 5-902367-01.

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA XALQARO BAHOLASH DASTURLARI INTEGRATSIYASINI TA'LIM TIZIMIDAGI AHAMIYATI

Axmadaliyev Murodjon Ulug'bek o'g'li

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat
pedagogika universiteti o'qituvchisi.

Telefon: +998(94) 176-65-46

axmadaliyevmurodjon@gmail.com

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada xalqaro baholash dasturlari haqida so'z yuritiladi, o'quvchilar bilimlarini hayotda qay darajada qo'llay olishlari, pedagoglarni kompetensiyaviy yondashuvga asosan bilimlarini rivojlantirish, pedagoglarning egallagan bilim, ko'nikma va malakalari orqali xalqaro baholash dasturlariga tayyorgarlik ko'rish, iqtidorli o'quvchilarning intellektual potensialining muntazam rivojlanishiga shart-sharoit yaratishlari haqida so'z yuritiladi.*

***Kalit so'zlar:** Baholash, raqamli texnologiyalar, raqamlashtirish, raqamlashtirilgan formatdagi mahsulotlar, axborot texnologiyalari, dolzarb masalalar, islohotlar, iqtisodiy o'sish, yetuk mutaxassislar.*

XXI asrga kelib butun dunyoda, barcha sohalarda raqamli texnologiyalar jadal sur'atlarda rivojlanib, aqlbovar qilmaydigan yangiliklar yaratilmoqda. Bugun jamiyatda raqamli texnologiyalarning ahamiyati tobora ortmoqda. Ularning keng joriy qilinishi va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish masalalari hozirgi zamonda har bir davlat uchun jiddiy hayotiy masalaga aylangan. XXI asrni o'zida iqtisodiyotda, ishlab chiqarish sohasida, qishloq xo'jalik sohasida, qolaversa, ta'lim sohasida ham juda katta raqamlashtirish ishlari olib borilyapti. Ushbu amalga oshirilayotgan ishlar, avvalo, insonlar uchun amalga oshirilayotganligini ta'kidlash joiz. Raqamli texnologiyalar kirib kelishi bilan insonlar mehnati unumdorligi oshib bormoqda.

Ta'lim sifati va samaradorligini oshirish yo'lida xorijiy ilg'or tajribalarni o'rganish, xalqaro standartlarni ta'lim tizimimizga joriy etish hamda raqamli

texnologiyalardan keng foydalanish ta'lim-tarbiya jarayonida ham muhim ahamiyatga ega. Ta'lim tizimida ham yuqori natijalarga erishish uchun, albatta, raqamlashtirilgan formatdagi mahsulotlardan foyladanish kerak. Raqamli texnologiyalar ta'lim sohasida ko'plab ijobiy natijalar berishini xalqaro tajribalardan ham ko'rib turibmiz. Ta'lim tizimiga tadbiiq etilayotgan zamonaviy texnologiyalar avvalo, ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqishga xizmat qilishi kerak.

Endilikda TIMSS tadqiqotida ham raqamli formatga, eTIMSS ga o'tishga e'tibor qaratilganligi sababli matematika qamrov doirasi yangilangan bo'lib, qog'oz shaklidagi topshiriqlardan raqamli (kompyuter) shakldagi topshiriqlarini baholashga o'tiladi. Bundan ko'zlangan maqsad kompyuter yordamida baholashning afzalliklaridan foydalanish bo'lib, bu o'z navbatida, qo'llash va mulohaza yuritish mazmun sohaslarida baholashning yangi va takomillashtirilgan metodlarni yaratilishiga olib keladi [3, 16-b].

Matematika va tabiiy fanlar qamrov doiralarini kengroq qamrab olish uchun eTIMSS tadqiqotiga PSI deb tanilgan muammolarni hal qilish va tadqiqotchilikka oid innovatsion topshiriqlar qo'shimcha ravishda kiritiladi. PSIlarda real olam va laboratoriya sharoitlari simulyatsiya qilinadi, bunda o'quvchilar matematik masalalarni hal qilish va ilmiy tajribalar yoki tadqiqotlarni o'tkazish uchun amaliy ko'nikmalar va mazmun sohasiga oid bilimlarini qo'llashlari va integratsiya qilishlari mumkin. Dastlabki tajriba sinovlariga ko'ra, o'quvchilar PSI ni qiziqarli va ruhlantiruvchi deb hisoblashgan. Shuningdek, PSI yordamida o'quvchilarning muammolarni hal qilishlari yoki tadqiqotni amalga oshirish yo'llarini raqamli formatda kuzatish imkoniyati bo'ladi. Muammolarni hal qilish jarayonida o'quvchi qo'llagan qaysi yondashuv muvaffaqiyatli yoki muvaffaqiyatsiz ekanligi haqidagi ma'lumotlarini o'rganish ta'lim berishni yaxshilashga yordam beradigan ma'lumotlarni tadqim etishi mumkin. eTIMSS ga o'tishni qo'llab-quvvatlash maqsadida IEA Gamburg test topshiriqlarini yaratish, tarjima va tarjimini verifikatsiya qilish, baholashni o'tkazish, ma'lumotlarni kiritish va ballarni hisoblashda operatsion samaradorlikni oshirish uchun eAssessment tizimini ishlab chiqmoqda [3, 11-b].

TIMSS dasturi doirasidagi topshiriqlar endilikda raqamli tarzda berib borilishini inobatga olib boshlang'ich sinf o'quvchilarini ham kompyuter savodxonligini oshirib borishimiz zarur. O'quvchilarning aqliy salohiyatlari yuqori bo'lishi mumkin lekin texnik tomonlama topshiriqlarni qanday bajarishni bilmasalar bu albatta yakuniy natijalarga salbiy ta'sir ko'rsatmay qolmaydi. O'quvchilar berilgan topshiriqning javobini, qanday ishlanishini bilsalar lekin raqamli formatda berilgan topshiriqlarni kompyuterda qanday qilib belgilashni tushunmasalar bu TIMSS dasturida yuqori natijalarga erisha olmaslikdan dalolat beradi. Bu muammoni yechimi sifatida boshlang'ich sinflarda o'tiladigan texnologiya darslarini zamon talablaridan kelib chiqqan holda kompyuter texnologiyalarini o'rgatishga qaratish lozim. Hozirda o'qitilayotgan texnologiya darslari o'quvchilarni mehnat sevarlikka o'rgatishda ahamiyati katta hisoblanadi. Shuni inobatga olgan holda texnologiya darslariga qo'shimcha soatlar ajratgan holda o'quvchilarni kompyuter texnologiyalari bilan ishlashga ham o'rgatish zarur. O'quvchilar qo'l mehnati orqali bajargan topshiriqlarini endilikda kompyuterlarda ham bajarib ko'rsalar ularda zamonaviy kasblaridan hisoblangan IT texnologiyalarni o'rganishga qiziqish uyg'onishi tabiiy. Daraxt nihol ekanida egiladi deb bejizga aytishmagan.

TIMSS dasturi kelajakda to'liq raqamli formatda o'tkaziladigan bo'lsa o'quvchilarda shu jarayonga moslashish ko'nikmalarini shakllantirib borish kerak. Hozirgi kunda ta'lim sohasida raqamli texnologiyalarni bilmaslik insonni bir qanotli qushga oxshatib qo'yadi. Bir qanotli qush albatta ko'klarga ucha olmaydi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, qanday soha bo'lishiga qaramay, barcha sohalarda raqamli texnologiyalarni qo'llash yuqori samadorlikka erishish uchun eng to'g'ri yo'ldir. Zamonaviy rivojlangan davlatlarda aholi uchun qulayliklar yaratish maqsadida barcha yo'nalish bo'yicha **mamlakat uchun dolzarb sohalardan biri bo'lgan qishloq xo'jaligini raqamlashtirish jarayonida**, davlat boshqaruv organlarida, shahar qurilishida, tadbirkorlikda, tibbiyotda hamda ta'lim sohasida bo'ladimi, albatta, raqamli texnologiyalarni keng qo'llagan holda faoliyat olib borilmoqda va bu o'z samarasini ko'rsatmoqda. Raqamli texnologiya insonlar

hayotiga shunday chuqur kirib bormoqdaki, hatto insonlar hayotlarini undan ayro tasavvur etolmaydilar. Bunday texnika va texnologiyalar insonga shunday imkoniyat yaratmoqdaki, bitta buyruq tugmasi orqali bir vaqtning o'zida bir nechta ishlarni bajarish ikoniyatiga ega bo'lmoqda. Bunday ish unumdorligi bo'lgan joyda albatta rivojlanish bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-oktabrdagi "Axborot texnologiyalari sohasida ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish va ularni IT-industriya bilan integratsiya qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4851 sonli qarori.

2. "Yangi O'zbekiston" gazetasining **2020 yil 15-iyul kungi 130-soni Risolat Madiyeva, "Yangi O'zbekiston" muxbiri.**

3. Mullis, I.V.S., Martin, M.O., Goh, S., & Cotter, K. (Eds.). (2016). TIMSS 2015 encyclopedia: Education policy and curriculum in mathematics and science. Retrieved from Boston College, TIMSS & PIRLS International Study.

Internet manbalari:

<https://lex.uz/ru/docs/-5032128>

<https://president.uz/oz/lists/view/1082>

O'ZBEK TILI-RIVOJLANGAN TIL.

Samarqand viloyati Narpay tumani
64-maktabning ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi
Zikiryoieva Go'zal To'raqulovna

Annotatsiya: Ushbu maqola orqali o'zbek tilining,avvalo,milliy til ekanligini,bu tilning ko'pgina buyuk daholar tomonidan fonetik,morfologik,sintaktik va boshqa qoidalar orqali mukammal darajada o'rganilib,tasnif etilganini ko'rish mumkin.Shuningdek,o'zbek tilining rivojlanish bosqichlari haqida ma'lumot beriladi.

Kalit so'z: O'zbek tili tarixi, maqola, adabiy manba, telegram, instagram, facebook, snapcha, allomalar fikri

Ma'lumki,hozirgi o'zbek adabiy tili ko'p asrlik tarixga ega.Shunga ko'ra,bu til qadimiy til deyiladi.O'zbek,ya'ni turkiy tilga oid dastlabki qo'lyozma manba-O'rxun-Enasoy yozuvlari VI - VII asrlarga oid bo'lsa,VIII asrda tilimizga arab tilining ta'siri istilo sabab kuchli bo'ldi.Ana shunday murakkab vaziyatda ham o'zbek tili o'z ichki imkoniyatlarini boyitsa-boyitdiki,yo'q bo'lib ketmadi.Aksincha,ijodkorlar tomonidan so'z boyligi o'rganilib, leksik, fonetik, grammatik qurilishi jihatidan tasnif etib asoslab berildi.X-XI asrlarda M.Koshg'ariy („Devonu lug'at at- turk”),Yusuf Xos Hojib („Qutadg'u bilig”), A.Yugnakiy („Hibat ul- haqoyiq”) kabi buyuk allomalar til nazariyasi sohasida o'zlarining nechog'lik „bunyodkor”ekanliklarini namoyon etishdi.O'zbek (turkiy) tilining birliklari,qadr-qimmatlari XI-XV asrlarda yanada yuksaldi desak mubolag'a bo'lmaydi.O'zbek mumtoz adabiyot vakillari sanalmish Lutfiy,Atoiy,Sakkokiy,Xorazmiy kabi shoirlar tomonidan yaratilgan go'zal asarlar buning yorqin namunasidir.Chunki bu ijodkorlar o'zbek (turkiy)tilida ijod qilib,uni yanada boyitdilar.

O'zbek tili haqida gap ketar ekan,bu tilning „me'mori” bo'lmish A.Navoiy ijodiga to'xtalmaslikning iloji yo'q,albatta.A.Navoiyning „Xamsa”, „Xazoyin ul-maoniy” asarlari bilan XV asrda ona tilimizning gullab-yashnashiga ulkan hissa qo'shgan bo'lsa, „Muhokamat ul-lug'atayn”, „Majolis un-nafois” kabi asarlari bilan

milliy tilning adabiy-badiiy jihatdan nozik-nafisligini ko'rsatib bergan bo'lsa, ilmiy-tanqidiy jihatdan yorqin asoslab bergan. O'zbek (turkiy) tilini fors-tojik tili bilan solishtirib, uning nihoyatda boyligini mazmun tahlillari va yasovchilarning ma'no bo'yoqdorligi orqali tahlil qilib bergan. Hatto bu til bilan faxrlanishini quyidagi satrlarda bayon etgan:

Chun topdim ul kalom ichra kamol,
Turk alfozi bila surdim maqol,
Turk nazmida chu men tortib alam,
Ayladim ul mamlakatni yakqalam .

XX asrlarga kelib esa o'zbek tili muayyan me'yorga, qolipga solinib, o'zbek xalqining barcha madaniy ehtiyoji va talablariga xizmat qiladigan til shakliga keldi. Darsliklar, qo'llanmalar yaratila boshlandi. Hamza „Qiroat kitobi“, „Yengil adabiyot“, kabi darslik, majmualar yaratdi. Fitrat „Etimologiya“, „Nahv: O'zbek tili qoidalari to'g'risida tajriba“ kabi kitoblari bilan tilshunosligimiz merosini boyitdi. „Tilimiz“ maqolasida esa o'zbek tilining ijtimoiy-siyosiy mavqeini ko'tarish, soflashtirish, shuningdek, uni tashqi ta'sirdan muhofaza etish joizligi ta'kidlanadi. Muxtasar qilib aytadigan bo'lsak, o'zbek tili Navoiy-yu Boburlar, Qodiriy-yu Cho'lponlar, Oybek-u Qahhorlar, Erkin-u Abdullolar tili. Buyuk mutafakkir bobomiz A. Avloniy yozganidek: „Har bir millatning dunyoda borlig'ini ko'rsatadurgan oyinai hayoti til va adabiyotidir. Milliy tilni yo'qotmak millatning ruhini yo'qotmakdur“.

Bugun dunyoda yetti mingga yaqin til bo'lsa, ulardan atigi ikki yuzga yaqini davlat tili maqomiga ega. Davlat maqomiga ega shu ikki yuzta tilning ichida o'zbek tilining borligi millatning faxri, g'ururidir. Dunyoda mavjud yetti mingga yaqin tildan bir ming to'rt yuztasining yo'qolib ketish xavfi borligini e'tiborga oladigan bo'lsak, Prezidentimiz Sh. Mirziyoyevning nufuzli tashkilot BMTda sof o'zbek tilida so'zlagan nutqi milliy tilni dunyo tillari safidan joy olganligini ko'ramiz:

Onajon tilim bu-osmon tilim-bu,
Har so'zi surati Rahmon tilim-bu.
Navoiy she'r ichra sulton tilim-bu,
BMTda yangrar Navoiy tilim.

(Zulfiya Mo'minova „BMTda yangrar Navoiy tili“ she'ridan.)

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.,,Hozirgi o‘zbek adabiy tili ’’ Toshkent 1975.
- 2.,,Til va adabiyot ta’limi’’ jurnali.Toshkent 2006.
- 3.ziyonet.uz sayti
- 4.ishonch.uz

EFFECTS OF PERFUME ON THE HUMAN BODY**М.М.Акбарова** - teacher**В.Г.Мамазокирова, Х.А.Одилжонов** - female students

Andijan State University

***Annotation:** This article provides information on aromatherapy, the effect of perfume smells on human health and mood, classification of smells depending on their effect on the human body.*

***Keywords:** aromatherapy, essential oils, perfume, musk, barn, fragrance classification.*

From time immemorial, aromatherapy has been used to treat many ailments and increase overall vitality. With the help of essential oils got rid of various diseases. Hippocrates, Galen, and other well-known healers have resorted to such methods. Since the 1980s, the study of how new odors affect physiology and health has been developing in the field of aromatherapy.

Smells are related to our memories and emotions. With the help of this or that odor, chemical processes begin in the human brain. It in turn commands the production of certain substances and hormones throughout the body. Therefore, with the help of odors can change the state of the nervous system and the biochemical composition of organs. The science of aromatherapy is based on this “smell-reaction” chain. In this regard, one should choose fragrant oils very carefully. Because choosing the “wrong” scent can have a negative impact on a person’s body, mood, or psychological state.

At present, the treatment of diseases using plant odors is carried out by Professor of Baku Health Hasanov Hasanov Sh.G. is carried out on the basis of the method developed by. In this way, using the original scents of bay, rosemary, geranium, they carry out treatment and achieve good results. Essential oils extracted from bay, rosemary, geranium are useful for the body, especially for diseases of the cardiovascular system, various neuroses, insomnia. The results of the treatment showed that the smells have a strong effect on the body's adaptive forces and their importance in maintaining human health.

Every smell affects a person to a certain extent. This action occurs, on the one hand, by direct physiological effects on the body, and, on the other hand, by the associations they cause. For example, some odors irritate the nervous system, while others are calming. In general, odors can be divided into three conditional groups: pleasant, unpleasant, and indifferent.

Pleasant scent - we want to smell for as long as possible. It gives us pleasure. But there are a lot of pleasant smells for some and unpleasant smells for others. Most often, some like the smell of tar, others like the smell of camphor or onion, garlic, anchovies and cheese, the smell of hydrogen sulfide in cabbage.

The smell of cheeses and some other similar products given in other perfume mixes is considered "unpleasant". For example, the rotten smell of Roquefort cheeses produced in France is considered unpleasant. Not only is the smell of accepted musk considered unpleasant, but among many people and peoples it is considered pleasant. Many, for example, do not tolerate the smell of roses. Thus, the psychological definition of odor quality is very relative.

Indifferent odors are odors we don't notice. We became so used to them that we stopped feeling them. For example, the smell of ordinary air, home, perfume. Sometimes the notion of indifference is so great that it is possible to remain indifferent even to the over-saturated air of laboratories.

The nose is a very delicate instrument. The mucous layer that covers it is one of the most sensitive areas of the body. Odor receptors are associated with the nervous system. When fragrant substances are inhaled, the irritating energy of the receptors is converted into nerve excitation energy that is transmitted to the central nervous system via nerve fibers. The brain begins to respond synchronously to the impulses of the most sensitive receptors, and through it the whole body is affected. Impulses coming to the organs through the nerve fibers change the state of these organs, exciting, intensifying or weakening their activity. The biological activity of the body and its protection changes.

The role of fragrances in nature is enormous. Vapors of essential oils emitted by leaves or flowers surround them on all sides. Leaves from overheating during the day and cooling at night, as well as in dry weather

Currently, synthetic fragrances of musk are used in the development of perfumes. They form the basis of a collection of perfumes with many new scents for men and women. These indicators should be taken into account when choosing perfumes. In this way we can prevent or treat diseases.

References:

1. Askarov.I.R. Commodity chemistr. Tash.-2019.
2. Liberles SD, Buck LB (2006). "The second class of chemosensory receptors in the olfactory epithelium". Nature. **442** (7103):

BOSHLANG'ICH SINFLARDA INTERFAOL DARSLARNI QO'LLASH ORQALI SAMARADORLIKKA ERISHISH

Shermatova Dilsora

Sirdaryo tuman 3-umumta'lim maktabining boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Haqiqiy ta'lim odamni odamiylikka tayyorlashdir

N.I.Pirogov

Boshlang'ich ta'lim uchun zarur va ustuvor yo'nalishlardan biri ta'lim mazmunining yangilanishi, darsni ilg'or tajriba va g'oyalarga tayanib, amonaviylashtirilgan, takomillashtirilgan hamda ilmiy-pedagogik texnologiyalar asosida o'tish zaruriyatini keltirib chiqardi. Chunki dars ta'lim-tarbiya berishning asosiy o'zagidir.

O'quvchining o'quv fanlarini chuqur o'rganib borishi davomida uning bilimi mustahkamlanadi, savodxonligi oshib boradi. Ta'limning asosiy bo'g'ini hisoblangan boshlang'ich sinf o'quvchilarini sog'lom avlod qilib voyaga yetkazishda dars va darsdan tashqari mashg'ulotlar muhim vosita hisoblanadi. Dars ta'limning asosiy shakli ekan, o'qituvchi shu jarayon o'z shogirdlarining ongli va faol bo'lishi, jamiyatning vatanparvar, adolatparvar, mehnatsevar va fidoiyi kishilar bo'lib ulg'ayishlari uchun mustahkam zamin tayyorlashi lozim. Bu jarayon o'quv-tarbiyaviy ishlarning samaradorligini ta'minlash uchun innovatsion pedagogik texnologiyalar vositasida quyidagilarni amalda qo'llashni taqozo etadi:

- Darslarda interfaol usullardan keng foydalanish;
- Dars jarayonida didaktik materiallar bilan ishlash;
- Ommaviy axborot texnologiyalaridan uzluksiz foydalanish;
- O'quvchilarni innovatsion faoliyatga mustaqil tayyorlash;
- Fanlarni fanlararo integratsiyalash;

Demak, bugungi interfaol darslarni tashkil qilish uchun interaktiv metodlarni amalda joriy etish, ta'lim samaradorligini oshirishda ma'lum maqsadga erishishda, o'quvchilarning intellektual salohiyatini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Boshlang'ich sinflarda interfaol darslarni tashkil etish uchun tinimsiz izlanish bugungi kunning ehtiyojiga aylandi. Bolaning ongi va tafakkuri shakllanib

kelayotgan boshlang'ich sinflarda o'qituvchining mahorati, interfaol darslarni ta'lim jarayoniga mohirona tadbiq etishi, ta'limning yangi-yangi usullarini izlashi, ilg'or pedagogik tajribalardan foydalana olishi juda muhimdir.

Interfaol darslarni tashkil etish boshlang'ich sinf uchun bilim, ko'nikma, malakani qiziqib o'rganishlari uchun imkoniyat yaratsa, o'qituvchining tajribasi oshib borishida ko'mak beradi. Boshlang'ich sinflarda interfaol darslarni tashkil etish o'z o'rnida juda samarali. Masalan, darsda ko'zlangan maqsadga erishishda, o'quvchilar diqqatini bir joyga jamlashda, ularni darsga qiziqishini oshirish va faollikka undashda katta ahamiyat kasb etadi. Bunda biz "Muzyorar" metodidan yoki mavzuga oid birorta so'zdan foydalanishimiz mumkin. Misol uchun ucuburchakni olib qaraylik. Biz yashiyotgan olamda nimlar ucuburchak yoki to'rtburchak shaklda? desak ular birin ketin javob bera boshlaydi. Uylar, mashinalar, tomlarning tepasi kabi javoblarni berishi mumkin. Biz bu mashqlar orqali o'quvchilarni diqqatini jamlash bilan birga atrof-muhitga bo'lgan munosabatini ham bilib olamiz.

O'qituvchi dars jarayonlarida uchraydigan muhim muammolaridan biri bu o'quvchilar diqqatini darsga jalb etish va uni boshqara olishdir. Shunday ekan, o'qituvchi bu muammodan mohirona chiqib ketishi va o'quvchilar e'tiborini darsga qarata olishi uchun doimo samara berib kelgan interfaol darslarni tashkil etish lozim. Interfaol darslarni tashkil etish boshlang'ich sinflar uchun qanday vazifani bajaradi?

Interfaol darslarni tashkil etish boshlang'ich sinf o'quvchilari ta'lim-tarbiyasida bir nechta xususiyatlarga ega. Ularga alohida e'tibor qaratamiz. Interfaol darslarni tashkil etishning boshlang'ich sinf o'quvchilarida motiv(qiziqish) hosil qilishdagi o'rni beqiyos. Interfaol metodlar boshlang'ich sinf o'quvchilarida bilimga ishtiyoq va qiziqishni uyg'otadigan uchqundur. Ular orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida bilimlarni o'zlashtirish jarayoni qulaylashadi. Bolaning shaxsi shakllanadi, munosabatga kirishishi o'sib boradi. Interfaol metodlar orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida inson faoliyatining shakllanishi rivojlanib, mehnatga layoqati va mas'uliyati shakllanib boradi. O'quvchilarni o'quv materialiga qiziqtirishning birdan-bir yo'li interaktiv metodlar va didaktik o'yinlardan

foydalanishdir. Interfaol darslarni tashkil etishda interaktiv metodlardan samarali foydalanish lozim. Interaktiv metodlarning boshlang'ich sinf darslarida qo'llanishini bir necha misollar yordamida 1-4-sinflardan ayrim namunalar keltirish orqali ko'rib o'tamiz:

Masalan, 1-sinf Alifbo darslarida bir nechta tovushlarni o'rgangandan keyin "Charxpalak" usulini qo'llash mumkin.

Jadvalda so'zlar aralash tartibda berilgan. Ushbu so'zlar qaysi ustunga tegishli bo'lsa tartib bilan joylashtiring.

Tovushlarga oid so'zlar	A	B	D	E	F	G
Daraxt, archa, etik, gul, bodom, elak, gilam, eshik, favvora, do`ppi						

Yoki ularning rasmlarini joylashtirishimiz mumkin. Masalan:

Tovushlarga oid so'zlar	A	B	D	E	F	G
						

Daraxt, archa, etik, gul, bodom, elak, gilam, eshik, favvora, do`ppi kabi rasm yoki so'zlar bo'lishi mumkin. Bunda o`quvchilar harbi harf tagiga so'zlarni yoki rasmlarni joylashtirishga harakat qiladilar va o`zlari ham ijodkorlik sari intilib boradi.

Charxpalak usulini 1-sinf Alifbo va Yozuv darslarida o'tilgan tovushlarni yodga tushirish va ularga oid so'zlarni yodda saqlash maqsadida qo'llash maqsadga muvofiq bo'ladi.

Boshlang'ich sinf darslaridan interfaol usullarining qo'llanishi, kutilgan natijaga erishishning asosiy omili sanaladi. Shunday ekan, har bir darsda interfaol usullardan foydalanish yuqori darajada ijobiy natija bera oladi deb o`ylaymiz.

HEALING PROPERTIES OF PLANTAIN

М.М.Акбарова - teacher

В.Г.Мамазокирова, Х.А.Одилжонов - female students

Andijan State University

***Annotation.** This article gives you a brief overview on the healing properties of the plant.*

***Keywords:** toothpaste, medicinal, chemical composition, potassium, magnesium, carotene, pectin, ascorbic acid.*

There are 3 types of plantain. 1. Lantsetsion plantain (*Plantago lanceolata*). 2. Large plantain (*Plantago major*). 3. Cotton flower (*Plantago lachnantha*).

Large plantain is a perennial plant, leafy, broadly ovate, broadly elliptical, large plantain (*lanceolate zubtutum*).

Plantain flowers are small, four-membered, colorless, collected in flower beds. The flowers of the plant are spike-shaped, long, cylindrical. Plantain fruits are egg-shaped capsules containing 8-16 seeds. Atsubin glycoside, flavonoids, polysaccharides, fiber, saponins, hydroxycinamic acids, vitamins C and K, elements potassium and magnesium, carotene, pectin, ascorbic acid. The leaves also have bitterness and tannins. Large zubtutum - a perennial herbaceous plant. Despite its beneficial properties, it is a weed. The plant is propagated by self-seeding, propagated by seeds. occurs near roads, in steppes, deserts and meadows.

The most suitable habitat for the plant is fertile soil.

Plantain leaves have expectorant and anti-inflammatory effect. The plant has a hemostatic, bacteriostatic, anti-allergic effect. Plantain is used to activate gastric secretion. The leaves are used in the treatment of the cardiovascular and nervous systems due to their sedative properties.

The healing properties of the essential oils, have long been known in ancient times. The leaves of the plant have anti-inflammatory, antiseptic, hemostatic and expectorant effect. Due to the abundance of aucubin glycosides, hydroxycinnamic acids, ascorbic acid and flavonoids, plantain has a positive effect on blood clotting. The plant has a wound-healing effect, relieves pain and has a strong anti-purulent effect. Taking infusions and tinctures of plantain provides normalization of gastric secretion, so the plant is used to treat gastritis with low acidity.

Also, due to the anti-corrosive properties of zubtutum, its leaves are used in the treatment of intestinal enteritis and enterocolitis. Plantain leaves are applied to external skin lesions. The use of the plant has a strong wound healing, anti-inflammatory and hemostatic effect. Plantain tincture is used when the body temperature rises. They have a calming effect and can lower blood pressure.

Herbal extracts are used in the treatment of tachycardia and gastritis. Plantain is used as a remedy for diarrhea or parasites. Zubtutum is used to treat female and male infertility.

Taking the plant saturates a woman's body with phytosterols, while in men it stimulates sperm production and also lowers cholesterol levels. The presence of mucus in the leaves of the plant allows it to be used in the treatment of viruses and

colds. Plantain infusions and tinctures help to expel phlegm. Used in the treatment of bronchitis, bronchial asthma, pneumonia, whooping cough, tuberculosis. The antispasmodic and anti-inflammatory properties of the plant allow it to be used in the treatment of diseases of the gastrointestinal tract.

References

1. Askarov I.R., Medical encyclopedia, T.,
2. Askarov I.R., Mysterious medicine, T.,
3. <https://www.asos.com>

**HOMILADORLIKNING IKKINCHI TRIMESTRIDA COVID-19
O'TKAZGAN AYOLLARDA HOMILADORLIK KECHISHIDA OG'IR
ASORATLAR (TROMBOZ) KELIB CHIQISHI SABABLARI**

K.m.n.Sadikova D.R.,

Magestr Sharipova M.Sh.

Toshkent tibbiyot akademiyasi

2-son akusherlik va ginekologiya kafedrası

***Annotatsiya:** Odamlarning kasallikka moyil toifasi, keksalar qatorida, homilador ayollar hamdir. COVID-19 asoratlari ko`pincha tromboz bilan rivojlanadi. Shuning uchun COVID-19 tufayli tomirlarda qanchalik tez-tez qon quyqalari paydo bo'lishini bilish va klinik diagnostic ko`rsatgichlarni baxolashni bilishimiz kerak.*

Koronavirusda trombozning aniq xavfini aniqlash qiyin. Ko'p narsa insonning holatiga bog'liq. Kasalxonaga yotqizilganlarning 16-30 foizida shifokorlar vena tomirlar yoki arteriola tomirlarda qon quyqalarini aniqladilar[1].

***Kalit so`zlar:** Homiladorlik, uchinchi trimestr, tromboz, COVID-19, protrombin vaqti, protrombin indeksi, AQTV, MNO, fibrinogen, trombin vaqti.*

Dolzarbliqi: 2019 yil dekabr oyida insoniyat global tahdidga duch keldi - yangi koronavirus infeksiyasi. 2020 yil 11 martda Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ushbu kasallikning tarqalishini pandemiya deb e'lon qildi, u tarixda global ahamiyatga ega vaziyat sifatida kirdi. Virusning yuqori yuqumli bo'lishi uning tez tarqalishiga olib keldi, bu esa jiddiy cheklov choralariga olib keldi. Bu holat bizning epidemiologik farovonligimizni xam buzdi.[1]

Odamlarning kasallikka moyil toifasi, keksalar qatorida, homilador ayollar xamdir. Immunitet reaktivligi past bo'lgani uchun ular boshqalarga qaraganda og'ir asoratlarga ko'proq moyil [2]. Salbiy oqibatlar infeksiya sodir bo'lgan homiladorlik yoshiga bevosita bog'liq. Birinchi trimestrda, tug'ma anomaliyalar, ham virusning zararli ta'siri, ham COVID-19 ni davolash uchun ishlatiladigan dorilar ta'siri tufayli u abort bo'lishi mumkin. Ikkinchi trimestrda platsentaning virusli shikastlanishi

tufayli fetoplazental kompleks xavf ostida. Uchinchi trimestr yo'ldoshning mikrosirkulyatsion o'zgarishi tufayli membranalarning erta yorilishi, erta tug'ilish va xomilalik o'tkir gipoksiya bilan xavflidir. Homiladorlikni uzaytirish imkoniyati, tug'ish taktikasi kabi ko'plab munozaralar davom etmoqda. Mavjud sharhlar bir-biriga ziddir [1]. Ba'zilarida biz COVID-19 bilan og'rikan homilador ayollarda kasallikning yengilroq kechishi haqida ma'lumotni ko'ramiz, mualliflar dalil sifatida, bizga gormonlar, progesteron va xorionik gonadotropinni ko'rsatishadi. "Sitokin bo'roni" ning rivojlanishi, o'limning asosiy sabablaridan biri va bemorning o'ta og'ir ahvoli sabab bo'ladi [3]. Boshqa tadqiqotlarda biz homiladorlik paytida ro'y beradigan immunologik va fiziologik o'zgarishlar homilador ayollarning COVID-19ga moyilligini oshirishi haqida ma'lumot olamiz [4].

Xitoy olimlarining 20.01.2020 dan 31.01.2020 yilgacha o'tkazgan tadqiqotida 9 ayolda homiladorlik natijalari tahlil qilindi. Hammasiga pnevmoniya tashxisi qo'yildi, laboratoriya va kompyuter tomografiyasi (COVID-19) bilan tasdiqlangan. Hammasi Vuxan universiteti Zhongnan kasalxonasiga yotqizilgan. Kasallik belgilari o'ziga xos bo'lmagan: isitma (77%), yo'tal (44%), miyalgiya (33%), tomoq og'rig'i (22%), bezovtalik (22%), homilaning buzilishi 9 holatdan 2tasida qayd etilgan[5]. Bemorlarning hech birida nafas etishmovchiligi bo'lgan og'ir pnevmoniya rivojlanmagan. Barcha homilador ayollar sezercha kesish yo'li bilan tug'ishdi. Barcha yangi tug'ilgan chaqaloqlar Apgar shikalasi bo'yicha - 8-9 ball. 6 ta bemordan amniotik suyuqlik, kindik qoni, orofaringeal tampon va ona suti namunalari koronavirusga tekshirildi - ularning hammasi SARSCoV -2 uchun salbiy, bu bilvosita vertikal yuqish yo'qligini ko'rsatadi [6].

Maqsad: Homiladorlikning ikkinchi trimestrida covid-19 bilan kasallanganlarda og'ir asoratlar (tromboz) kelib chiqishi sabablari.

Tadqiqot material va metodlar. TMA ning 2-klinikasida Covid-19 dan davolangan 30 nafar 17 haftadan oshgan homilador ayollar kasallik tarixi tekshirildi. Bemorlar quyidagi guruhlariga bo'lindi:

-1-guruh 10 nafar (33.3%) Covid-19 yengil kechishi bilan kasallangan bemorlar.

-2-guruh 10 nafar (33.3%) Covid-19 o`rta og`ir kechishi bilan kasallangan bemorlar.

- 3-guruh 10nafar (33.3%) Covid-19 og`ir kechishi bilan kasallangan bemorlar.

-Nazorat guruhi yoshi va jinsiga mos 20 nafar sog`lom shaxslar olindi.

Tekshirish usullari: Asosiy va nazorat guruxlari PZR usulida Covid-19ga tashxis qo`yildi va qon namunalaridan quydagilar aniqlanadi protrombin vaqti, protrombin indeksi, AQTV, MNO, fibrinogen, trombin vaqti.

Natijalar. Birinchi gurux va nazorat guruxi Qon namunalaridan olingan ko`rsatgichlarni o`rtachga miqdori va o`rtachga miqdordan siljish ko`rsatgichlari.

	Pv, s	Pti, %	MHO	AQTБ, s	Fibrinogen, l/g	Tv, s
1-gurux	9,5±0,5	126±7	0,79±0,04	21,4±3,2	3,9±0,9	10,8±2
N-gurux	11,8±0,4	114±6	0,98±0,03	28,3±4,5	3,2±0,6	14,1±2

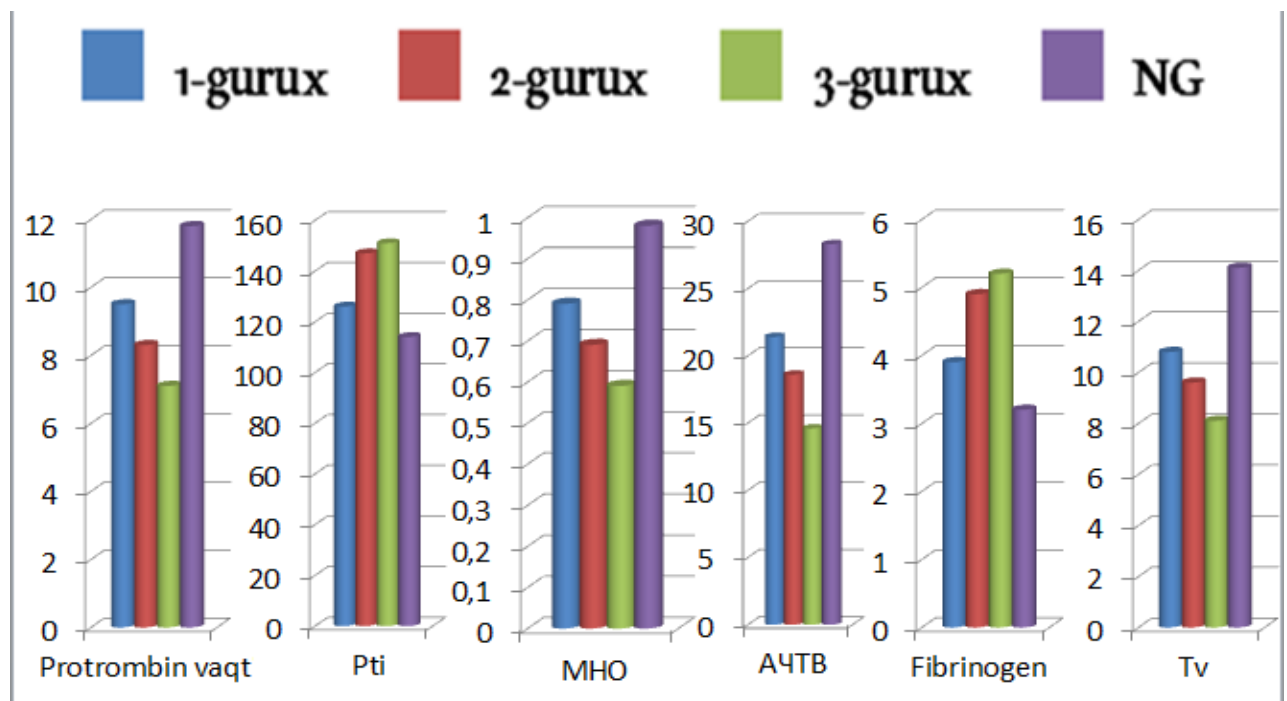
Ikkinchi gurux va nazorat guruxi Qon namunalaridan olingan ko`rsatgichlarni o`rtachga miqdori va o`rtachga miqdordan siljish ko`rsatgichlari.

	Pv, s	Pti, %	MHO	AQTБ, s	Fibrinogen, l/g	Tv, s
2-gurux	8,3±0,5	147±6	0,69±0,04	18,6±2,9	4,9±0,6	9,6±2,4
N-gurux	11,8±0,4	114±6	0,98±0,03	28,3±4,5	3,2±0,6	14,1±2,4

3-gurux va nazorat guruxi Qon namunalaridan olingan ko`rsatgichlarni o`rtachga miqdori va o`rtachga miqdordan siljish ko`rsatgichlari.

	Pv, s	Pti, %	MHO	A4TB , s	Fibrinog en, l/g	Tv, s
3- guru x	7,1±0, 9	151± 5	0,59±0, 07	14,6±2 ,9	5,2±0,4	8,1±2, 0
N- guru x	11,8±0 ,4	114± 6	0,98±0, 03	28,3±4 ,5	3,2±0,6	14,1±2 ,4

Asosiy va nazorat guruxlaridan olingan natijalarni diagrammalar yordamida taqqoslash.

Xulosa. Olingan natijalardan xulosa qilish mumkinki COVID-19 bilan kasallanganlarda tromboz kelib chiqishi ko'rsatgichlari giperkoagulyasiya tomoniga siljigan bo'lib, undagi o'zgarishlarni o'z vaqtida aniqlash trombozlar profilaktikasi, homiladorlik jarayonining kechishida va post kovidni sindromlar kelib chiqishini oldini olish uchun katta diagnostik ahamiyatga ega.

Adabiyotlar:

1. Bezhenar V.F., Zazerskaya I.E., Bettixer O. A, Nesterov I.M., Bautin A.E. Bahsli masalalar homiladorlik va yangi koronavirusli bemorlarni tug'ilishni boshqarishda akusherlik taktikasi COVID-19 infeksiyasi // Akusherlik va ginekologiya. 2020. № 5. DOI: 10.18565 / aig.2020.5.13-21.

2. Bezhenar V.F., Zazerskaya I.E. Homilador ayollarda jamoaviy pnevmoniya: differentsial yangi koronavirus infeksiyasi COVID-19 pandemiyasi sharoitida diagnostika, davolash xususiyatlari, akusherlik taktikasi. Darslik / tahr. V.F. Bezhenarya, I.E. Zazerskoy. Sankt -Peterburg: nashriyot EkoVektor, 2020.95 b. DOI: 10.17816 / JOWDS20202.

3. Vaqtinchalik ko'rsatmalar. Yangi korona virus infeksiyasining oldini olish, tashxis qo'yish va davolash (COVID-19). 7 -versiya (06.03.2020). Moskva, 2020 yil.

4. Yangi koronavirus infeksiyasi bilan homilador ayollar, tug'ish paytida bo'lgan ayollar, tug'ruqdan o'tgan ayollar va yangi tug'ilgan chaqaloqlarga tibbiy yordam ko'rsatishni tashkil etish - 19. Uslubiy tavsiyalar. Moskva, 2020 yil.

5. Chen H., Guo J., Vang C., Luo F., Yu X., Zhang W. Klinik xususiyatlari va intrauterin vertikal. To'qqiz homilador ayolda COVID-19 infeksiyasining tarqalish potentsiali: tibbiy simlarni retrospektiv ko'rib chiqish // Lanset. Ochiq. 2020. jild 395, № 10226. P. 809-815. DOI: 10.1016 / S0140-6736 (20) 30360-3

6. Sog'liqni saqlash xodimlari uchun koronavirus (COVID-19) infeksiyasi homiladorligi bo'yicha qo'llanma. 9 -versiya. RCOG, Qirollik doyalar kolleji, Qirollik pediatriya va bolalar salomatligi kolleji, Jamoat tomonidan nashr etilgan Angliya salomatligi va Shotlandiya sog'liqni saqlash, 2020.

DOS`TLIK VA HAMJIHATLIK MASKANI

Guliston davlat universiteti Pedagogika fakulteti

``Boshlang`ich ta`lim`` 50-20-guruh talabasi

Valiyeva Gulirang

"Bizning qadimiy va saxovatli zaminimizda ko'p asrlar davomida turli millat va elat, madaniyat va din vakillari tinch-totuv yashab kelgan. Mehmondo'stlik, ezgulik, qalb saxovati va tom ma'nodagi bag'rikenglik bizning xalqimizga doimo xos bo'lgan va uning mentaliteti asosini tashkil etadi".

Shavkat Mirziyoyev

Annotatsiya: ushbu maqolada yurtimiz ancha paytdan beri 130 dan ortiq millat va elatlar bilan do'stona munosabata ekanligi boshqa millatlarga ham sharoitlar yaratilayotgani ularni huquqlari hurmat qilinayotganligi keng yoritilib ko'rsatilib o'tilgan.

Kalit so'zlar: millat, elat, mustaqillik, do'stona, huquqlari, mehmondo'stlik.

Annotation: This article highlights the fact that our country has long been friendly with more than 130 nations and peoples, creating conditions for other nations and respecting their rights.

Keywords: nation, ethnicity, independence, friendship, rights, hospitality.

Аннотация: В данной статье подчеркивается тот факт, что наша страна издавна дружит с более чем 130 нациями и народами, создавая условия для других наций и уважая их права.

Ключевые слова: нация, этнос, независимость, дружба, права, гостеприимство.

Tinchliksiz taraqqiyot va demokratiya bo'lmagani kabi, bag'rikengliksiz tinchlik ham bo'lmaydi, deb ta'kidlandi. Yoshlarga tinchlik va bag'rikenglikning ulug' ne'mat ekani, uni qadriga yetish, jamiyat tinchligi va xavfsizligiga tahdid soluvchi omillar to'g'risida zarur ma'lumotlarni berish, ularda O'zbekistonning madaniy rangbarangligi, yurtimizdagi millat va elatlarning urf-odatlarini va an'analarni hurmat qilish, shuningdek, ana shu madaniy turfaxillikni asrab-avaylash kabi ijobiy fazilatlarni shakllantirish muhim ahamiyatga egaligi ta'kidlab o'tildi.

O'zbekistonning kelajagi tinchlik va bag'rikenglik, madaniyatlararo uyg'unlik va millatlararo totuvlik kabi omillar bilan chambarchas bog'liqdir. O'zbekistonda turli dinlarga mansub qadriyatlarni asrab-avaylashga, barcha fuqarolarga o'z e'tiqodini amalga oshirish uchun zarur sharoitlarni yaratib berishga, dinlar va millatlararo hamjihatlikni yanada mustahkamlashga, ular o'rtasida qadimiy mushtarak an'analarni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratib kelinmoqda.

Mamlakatimizda istiqloq yillarida millatlararo ahillik va konfessiyalararo totuvlikni mustahkamlash, ma'naviy-axloqiy tarbiyani kuchaytirish bo'yicha aniq maqsadga yo'naltirilgan chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Bu barcha sohada olib borilayotgan keng ko'lamli islohotlar, xalqimiz turmush darajasini yanada yuksaltirish yo'lidagi ezgu sa'y-harakatlarning muhim asosi bo'lib xizmat qilayotir.

Bugun yurtimizda 130 dan ortiq millat va elatlar vakillari bir oila farzandlaridek, teng huquqlilik hamda o'zaro hamjihatlik sharoitida yashab, Vatanimiz mustaqilligini mustahkamlashga munosib hissa qo'shib kelmoqdalar. Ularning huquq va erkinliklari, qonuniy manfaatlarini ta'minlash, ta'lim olishlari, o'z qiziqish hamda layoqatlari bo'yicha kasb-hunar egallashlari, madaniyatlari, urf-odatlari, an'analarni saqlash va rivojlantirishlari uchun zarur imkoniyatlar yaratib berilgan. Bunday yuksak darajadagi e'tibor natijasida ko'p millatli xalqimizning boy tarixiy-madaniy merosi qayta tiklandi, qadr topdi. Barcha millat vakillarining davlat boshqaruvi, iqtisodiy, ijtimoiy hamda madaniy jarayonlarda keng va erkin ishtirok etishi kafolatlandi.

Hozirgi paytda 138 milliy madaniy markaz, shuningdek, 34 do'stlik jamiyati faoliyati O'zbekistondagi barcha millat hamda elatlarning tarixi, madaniyati, ma'naviy qadriyatlari, an'ana va urf-odatlarini asrash hamda har tomonlama rivojlantirish, millatlararo munosabatlarni uyg'unlashtirish, jamiyat va davlatni barqaror rivojlantirishda muhim o'rin tutayotir.

Ular "xalq diplomatiyasi" mexanizmidan faol foydalangan holda, tinch hamda farovon hayotni asrash, xorijiy mamlakatlar bilan do'stona munosabatlar va madaniy-ma'rifiy aloqalarni rivojlantirish, chet eldagi hamyurtlarimiz bilan yaqin

hamda o'zaro manfaatli munosabatlarni yo'lga qo'yishga salmoqli hissa qo'shayapti.

Mamlakatimiz ta'lim muassasalarida o'qish 7 tilda olib borilmoqda. Teleko'rsatuv va radioeshittirishlar 12 tilda efirga uzatilayotir, gazeta hamda jurnallar 10 dan ortiq tillarda chop qilinayapti.

Er yuzidagi 1600 dan ortiq millatdan bor-yo'g'i 200 ga yaqini o'z davlatchiligiga ega, xolos. Bunday sharoitda butun dunyoda millatlararo totuvlikni ta'minlash uchun ularning manfaatlari, ruhiyati, intilishlarini muntazam o'rganib borish, siyosiy-ijtimoiy hayotda buni doimo e'tiborga olish zarur.

Jamiyatda millatlararo totuvlik barqaror bo'lishini ta'minlash yo'lidagi amaliy ishlar ma'naviy-ruhiy jarayonlarda ham o'z ifodasini topmoqda. Ushbu jarayonga xos xususiyatlarga to'xtalishdan oldin metodologik ahamiyatga ega bir masalaga diqqatni qaratish lozim. Ma'lumki, ommaviy axborot vositalarida ham, ilmiy adabiyotlarda ham boshqa mamlakatlarda yashovchi turli millat va elat vakillarining o'z milliy davlatlariga bo'lgan munosabatlarini ifodalash uchun aksariyat hollarda «etnik vatan» yoki «tarixiy va-tan» tuShunchalari ishlatib kelinmoqda. Bu tuShunchalarning to'g'riligini inkor etmagan holda, ularni o'rinsiz qo'llash hollari ham mavjudligini ta'kidlash zarur. Masalan, yurtimizda istiqomat qiluvchi tojiklar uchun Tojikiston, qirgizlar uchun Qirgiziston, qozoqlar uchun Qozog'iston, turkmanlar uchun Turkmaniston hech qachon etnik yoki tarixiy Vatan bo'la olmaydi. Bizningcha, «etnik vatan» va «ta-rixiy Vatan» tuShunchalari deyarli bir xil mazmunga ega bo'lib, xalqning tarixan et-nik birlik sifatida shakllangan hududini anglatadi. Namlari zikr qilingan millatlarning bir qismi esa tarixan hozirgi O'zbekiston hududida yashab kelgan va bugungi kunda qo'shni davlatlarga nom berib siyosiy jihatdan uyushgan qismi bi-lan bog'liq holda yagona etnos sifatida rivoj topgan. Demak, ular tarixan Shu hududda yashab, etnosning bir kismi si-fatida shakllanganlar. Mamlakatimizga tatbiqan olinganda esa, etnik(tarixiy) Vatani qaerda bo'lishidan qat'i nazar, fuqarolarimizda «O'zbekiston – yagona Vatan» degan tuyg'u qaror topganini bugungi kunda kechayotgan ma'naviy-ruhiy jarayonlarning asosiy xususiyati sifatida qayd etish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yhati.

1. Ma`naviyat asoslari. V.Qo`chqorov, O. Mahmudov, Z.Zamonov .
Toshkent “ Yangiyo`l poligraf servis”.
2. Milliy istiqlol g`oyasi. O`zbekiston Respublikasi Xalq Ta`lim Vazirligi.
Toshkent “Ma`naviyat” 2015.

UZLUKSIZ TA'LIMNING BUGUNGI VAZIFASI, PEDAGOGLARNING YANGI, ZAMON TALABLARI ASOSIDA DARSLARNI TASHKIL ETISH

Mirzaolimova Dilnura,

Andijon viloyati Andijon tumani

47- umumta'lim maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada ta'lim jarayonida yangi o'quv-uslubiy texnologiyalaridan foydalanish va ularni dars jarayoni yoritilgan.

Kalit so'zlar: pedagog, innovatsiya, zamonaviy texnologiyalar, ta'lim tizimi, interfaol metodlar, pedagogik mahorat yangi pedagogik texnologiya;

O'zbekiston Respublikasi prezidenti Mirziyoyev Shavkat Miromonovich ta'biri bilan aytganda, -Agar mendan sizni nima qiynaydi? deb so'rasangiz farzandlarimizning ta'lim va tarbiyasi deb javob beraman, degan so'zlari ham bunga yana bir karra misoldir. Bugungi kunda mustaqil taraqqiyot yo'lidan ildam borayotgan mamlakatimizning uzluksiz ta'lim tizimini isloh qilish va takomillashtirish, yangi sifat bosqichiga ko'tarish, unga ilg'or pedagogik va yangi innovatsion zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy qilish va ular orqali ta'lim samaradorligini oshirish, bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir. Uzluksiz ta'limning bugungi vazifasi, pedagoglarning yangi, zamon talablari asosidagi innovatsion axborot texnologiyalari orqali dars davomida ulardan samarali foydalanib, o'quvchilarga ma'lumotlarni aniq va tushunarli qilib, yetkazib berish hisoblanadi. O'quvchilarning fikr doirasi, ongi, dunyoqarashlarini o'stirish, ularni erkin tinglovchidan, erkin ishtirokchiga aylantirmoq nihoyatda muhimdir. O'qituvchi darsda boshqaruvchi, o'quvchilar esa ishtirokchiga aylanmog'i lozim. Ana shu vazifalarni uddalashda innovatsion faoliyatning o'rni benihoya katta. Ta'lim-tarbiya sohasi kundan- kunga yangi bosqichga ko'tarilib borgan sayin o'quvchilar fikr doirasi ham kengayib bormoqda, bu o'z o'rnida axborat olish osonlashmoqda degani, mana shunday o'sish jarayonida o'qitishda innovatsion texnologiyalaridan foydalanmaslik darsning samaradorligini pasaytirib yuboradi. Masalan: oshpazlar bir xil guruchdan palov pishirishadi, lekin ba'zi mahoratli oshpazlar palovni o'ta puxtalik bilan tayyorlab maqtovg'a

sazovor bo'lishadi, nonvoylar ham bir xil undan non pishirsalarda, ularning ba'zilariniki shakli va mazasi jihatidan ajralib turadi. Bularning hammasi kasbiy mahoratning evaziga erishiladi. O'qituvchi ham o'z kasbiga puxta yondashgan holda darslarni tashkil etsa, bir umr hurmat va e'tiborda bo'ladi. Bugungi kunda axbarot ko'lami juda kengayib ketdi. Agar o'qituvchi o'z ustida ishlamasa, avvalgi o'qib-o'rgangan bilimlari bugungi zamon talablariga javob bermay qo'yadi. Har bir dars o'tish jarayonini kundalik hayotdagi voqealar bilan bog'lab o'tilsa, turli innovatsion texnologiyalaridan foydalanilsa, dars o'quvchi uchun zerikarli mashg'ulot emas, balki qiziqarli mashg'ulotga aylanadi va bu qiziqarli, mashg'ulot o'quvchi ongida butun umr muhrlanib qoladi. O'qituvchi o'quvchilarga innovatsion usullardan foydalanib, fanlar aro bog'langan ya'ni integratsiyalashgan holda ekologik-gigeyenik bilimlar bilan darsni to'ldirishi zarur. Innovatsiya so'ziga ta'rif beradigan bo'lsak, Innovatsiya –(inglizcha) yangilik kiritish, yangilik degan ma'noni ifodalaydi, texnologiya esa yunoncha —texnos` – san'at, mahorat va —logos` –fan so'zlaridan olinib, innovatsion texnologiya ta'limtarbiya shakllari, metodlari va usullariga yangicha yondashish degan ma'noni bildiradi. Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayonda o'qituvchi va o'quvchi faoliyatiga yangilik, o'zgartirishlar kiritish lozimdir. O'qituvchi innovatsion texnologiyalarga asoslanib darsni tashkil etar ekan, turli texnik vositalardan ham (kompyuter, proyektor, elektron doska va hokazo) foydalanishi mumkin. O'qituvchi faoliyatida innovatsiyalar qanchalik ko'p bo'lsa, mazmun shunchalik oshadi. Ta'limda innovatsion texnologiyalar va interfaol metodlar haqida tasavvurlar barqaror va mukammal shaklga ega emasligini ham e'tirof etish kerak. Har bir o'qituvchi ta'limga individual tarzda yangilik kiritishi mumkin. Innovatsion texnologiyalar o'qituvchi o'z faoliyatidan qoniqmasligidan kelib chiqadi. Boshlang'ich ta'lim umumta'lim maktablarining bosh bo'g'ini hisoblanadi. Shu sababli, ana shu jarayonda o'quvchi shaxsini mukammal rivojlanib borishiga ko'proq e'tibor berish lozim. Ular maktab ostonasiga endigina qadam qo'ygan o'quvchilarni maktab hayotiga ko'niktirib, zamonaviy bilim olishlarga yo'l ochib beradilar. Bolaning o'qishga bo'lgan munosabatlari, aqliy

salohiyatlari ana shu davrda shakllanadi. Bu ham boshlang'ich sinf o'qituvchilarining vazifasi mas'uliyatli ekanligini ko'rsatadi. Pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilgan darslar, tashkiliy usullari, o'tkazish metodlariga ko'ra o'quvchi ehtiyojiga mos bo'lishi kerak. Chunki, bunday darslar bola ruhiyatiga yaqinroq bo'ladi. O'quvchilarning o'quv materiallarini o'zlashtirishga bo'lgan qiziqish, xoxish, va istaklarini qo'zg'atish asosida maqsadga erishish motivatsiya bo'lib, bu o'qituvchi va o'quvchilarning o'zaro ichki yaqinlashuvidir. Innovatsion texnologiyalardan dars jarayonida foydalanishning o'ziga xosligi shundaki, ular o'qituvchi va o'quvchilarning birgalikdagi faoliyati orqali amalga oshiriladi. O'qitish jarayoni o'qituvchi hamda o'quvchilar faoliyatini o'z ichiga oladi. O'qituvchining faoliyati o'quv materialini bayon qilish o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini orttirish, fikrini teranlashtirish va e'tiqodini shakllantirish, o'quvchilarning mustaqil mashg'ulotlariga rahbarlik qilish, ularning bilim, ko'nikma va malakalarini tekshirish hamda baholashdan iborat.

Xulosa qilib aytganda, innovatsion texnologiya bu – ilmiy izlanishlar, tajriba –sinov ishlari olib borish yoki boshqa fan-texnika yutuqlaridan foydalangan holda o'quvchilarga yangi bilim berishdan iborat. Innovatsion texnologiyalaridan foydalanib o'tilgan darslar o'quvchilar o'z qobiliyati va imkoniyatlarini namoyon qilishga erishadilar, jamoa bilan ishlash malakasiga ega bo'ladilar, o'z g'alar fikrini hurmat qilishni o'rganadilar. Yangi innovatsion zamonaviy axborot texnologiyalarida o'quvchilarni bilimli, yetuk va fanlarni chuqur o'zlashtirishini ta'minlaydi.

Foydaniilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ta'limda zamonaviy axborot texnologiyalari-yangi imkoniyatlar` .(Gulnoz Hamroyeva) Toshkent -2015
3. Avliyoqulov N. `Zamonaviy o'qitish texnologiyalari` - T:2001

BIOLOGIYANI O'QITISHDA LOYIHALASH TEXNOLOGIYASI.**Nurmatov Sherzod Qurbonovich**

Sirdaryo viloyati Guliston shahar nomidagi ijod maktabi

biologiya fani o'qituvchisi

Xudoyberdiyeva Halima

Sirdaryo viloyati Guliston shahar nomidagi ijod maktabi

biologiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Loyihalash texnologiyasi jahon pedagogikasida yangilik hisoblanmaydi, chunki, u 1920- yillarda amerikalik faylasuf va pedagog J.Dyu va uning shogirdi V.X. Kilpatrik tomonidan ishlab chiqilgan loyihalash metodi asosida vujudga kelgan.

Kalit so'zlar. AQSH, Buyuk Britaniya, Belgiya, Isroil, Finlandiya, Germaniya, Rossiya, Italiya, V.X. Kilpatrik, J.Dyu.

Hozirgi kunda AQSH, Buyuk Britaniya, Belgiya, Isroil, Finlandiya, Germaniya, Rossiya, Italiya, Braziliya va Niderlandiya kabi rivojlangan mamlakatlarning ta'lim muassasalarida muvaffaqiyatli qo'llanib kelinmoqda. J. Dyu o'qitishni o'quvchilarning qiziqishi va ehtiyojini hisobga olgan holda o'quvchilarning muayyan maqsadga yo'naltirilgan faoliyatini faollashtirish orqali tashkil etishni taklif etgan. Buning uchun o'quvchilarga o'zlashtirgan bilim, ko'nikma va malakalarini amaliyotga qo'llash, ulardan kelgusi hayotda foydalanish yo'llarini ko'rsatish, ya'ni nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'liq holda o'qitish lozimligini uqtirgan. Bu jarayonda o'quvchilar tanish vaziyatdagi ahamiyatga molik muammolarni avval o'zlashtirgan bilim, ko'nikmalarini amaliyotga qo'llab hal etish orqali yangi bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtiradilar. O'quvchilar muammolarni muvaffaqiyatli hal etishlari uchun o'qituvchi ularga tegishli ko'rsatmalar berishi, foydalaniladigan manbalarni tavsiya etishi, o'qitishdan ko'zlangan natijaga erishish yo'llarini ko'rsatishi, buning uchun muammoni hal etishda o'quvchilarning faoliyatini loyihalashi lozim. Loyihalash texnologiyasining asosiy g'oyasi amaliy yoki nazariy ahamiyatga molik bo'lgan muammoni hal etish

jarayonida ko'zlangan natijaga erishishdir. Agar nazariy muammoni loyihalash lozim bo'lsa, uning aniq yechimi, agar amaliy muammo bo'lsa, amaliyotga qo'llash masalasi bo'yicha aniq tavsiyalar ishlab chiqish lozim. O'quvchilar ushbu natijaga erishish uchun mustaqil fikr yuritish ko'nikmalarini egallagan bo'lishlari, muammoni anglash va uni hal etish yo'llarini izlashlari bu borada avval o'zlashtirgan bilimlaridan foydalanishlari, fanning turli sohalarida izlanishlar olib borishlari, olinajak natijalarni bashorat qilish, turli yechimdagi variantlar ishlab chiqish, sabab-oqibat bog'lanishlarini tasavvur qilishlari zarur. Loyihalash texnologiyasining asosiy mohiyati ma'lum bir muammoli vaziyatni vujudga keltirish orqali o'quvchilarning qiziqishlarini orttirish, loyihalash faoliyatini shakllantirish, ularning tegishli bilimlarni egallashlari, fanlararo bog'lanishlarni amalga oshirish sanaladi. Loyihalash texnologiyasining asosiy tezisi: «O'rganilayotgan bilim, ko'nikmalar menga nima uchun zarurligi va undan qayerda va qay tarzda foydalanishni bilaman» sanaladi. Bu tezis o'quvchilarning fan asoslarini ongli o'zlashtirishlari, hayotga moslashishlari va mo'ljalni to'g'ri olishlariga yordam beradi. Biologiyani o'qitishda o'qituvchi loyihalash texnologiyasidan o'quvchilarning qiziqishi va qobiliyatlarini hisobga olgan holda nafaqat darsda o'quv muammolarini hal etishda, balki darsdan va sinfdan tashqari ishlarda ham ijodiy muammolarni hal etishda foydalanishi zarur. Biologiya o'qituvchisi bu toifadagi loyihalardan darsda va sinfdan tashqari mashg'ulotlarning ayrim o'quvchilar bilan olib boriladigan mashg'ulotlarida foydalanishi mumkin. Botanika o'quv kursida o'simlik organlarini o'rganib bo'lgandan so'ng, «O'simlik — yaxlit organizm» mavzusini o'rganishda o'quvchilarga quyidagi loyiha tavsiya etiladi. Loyiha mavzusi: o'simlik yaxlit organizm. Loyihaning maqsadi: o'simlik organlarining tuzilishi va funksiyasini hisobga olgan holda uning yaxlit organizm ekanligini isbotlash. Loyihaning mazmuni: o'simliklarning vegetativ va generativ organlarining tuzilishi va funksiyasini qayd etgan holda o'simlik yaxlit organizm ekanligini isbotlang. O'simlik organlari o'rtasidagi bog'lanishlar aks etgan jadvalni tuzing va shu asosda flkrlaringizni dalillang. Jumladan, «Qizil lola» jamoasining monitoringini tuzish» mavzusidagi loyiha iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashda, ayniqsa, qo'l keladi.

Biologiyani o'qitishda o'qituvchi loyihalash texnologiyasidan foydalanish uchun: — loyihalar toifasi, mavzusi va qatnashchilar sonini aniqlashi; — loyihani amalga oshirish uchun turli variantlardagi muammolar zanjirini tuzishi; — loyiha predmeti, vazifasi va bosqichlarini aniqlashi; — loyiha qatnashchilari uchun topshiriqlar tuzishi va ularni a'zolar o'rtasida taqsimlashi; — ilmiy-izlanish, tadqiqot mavzulari bo'yicha o'quvchilarning yakka tartibdagi, juftlikda yoki kichik guruhlarda mustaqil izlanishlarini tashkil etishi; — loyihadan kutilgan natijalarni aniqlashi, uni rasmiylashtirish va taqdimotini belgilashi; — loyiha ishini yakunlashi, baholash mezonini va xulosalar yasash yo'llarini aniqlashi lozim; — loyihalash texnologiyasi — rivojlantiruvchi ta'limga asos bo'ladi. O'quvchilarda aqliy faoliyat ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishga zamin tayyorlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

7. N.N. Azizxojayeva. Ta'lim jarayoni samaradorligini oshirishda pedagogik texnologiyalar. Oliy o'quv yurti o'qituvchilari va malaka oshirish kurslari tinglovchilari uchun metodik qo'llanma. T.: 2007.
8. J.O. Tolipova, A.T. G'ofurov. Biologiya o'qitish metodikasi. O'quv-metodik qo'llanma. — T.: «Bilim» 2004.
9. www.ziyouz.com

SOCIAL PEDAGOGICAL OPPORTUNITIES TO INCREASE THE EFFICIENCY OF TECHNOLOGIES OF SPIRITUAL AND EDUCATIONAL WORK.

Teacher of the Department of Music Education of the Uzbek-Finnish
Pedagogical Institute of SamSU.

Pardaev Sobit Abduvali oglu

***Annotation:** Detailed information on the social and pedagogical opportunities to increase the effectiveness of spiritual and educational work.*

***Keywords:** Spiritual-enlightenment, technology, education, national independence, socio-spiritual, society.*

The Decree of the President of the Republic of Uzbekistan "On measures to develop the concept of development of the national idea at a new stage of development of Uzbekistan" states: The development and application of effective methods and tools to combat ideological threats is lagging behind the times. Indeed, the technological essence of the system of spiritual and enlightenment work is reflected in its inherent principles of continuity and continuity. That is, from kindergarten, which is the most important and basic link in the educational process, preschool education, general secondary schools, secondary special, vocational and higher education institutions, aimed at the formation and development of values of social and spiritual significance, the spirit of love and devotion to the Fatherland. covers enterprises and organizations.

In accordance with the order of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan dated March 2, 2011 07 / 44-1-con and February 21, 2012 No 32 was used to improve the skills of teachers and organize training courses on the "Spiritual and educational basis of combating religious extremism and terrorism" (Reference of the Ministry of Higher and Secondary Special Education of the Republic of Uzbekistan No. XZ-02 / 21-429 of October 13, 2016); In the preparation and

implementation of the Program of measures approved by the Cabinet of Ministers of January 8, 2016 No. 9 (paragraphs 2, 5, 8, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 34, 47, 53), as well as , Used in the activities of the monitoring group under the Cabinet of Ministers, approved by the order of the Deputy Prime Minister dated August 18, 2016 (reference of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan dated November 20, 2016 №08 / 1-250). from training programs, scientific-practical manuals and tools and proposals aimed at increasing the effectiveness of prevention of religious extremism and terrorism in secondary special, vocational education institutions in professional colleges and academic lyceums; In the preparation of the Instruction on educational work with the staff of the State Security Service of the President of the Republic of Uzbekistan (2018), "Fundamentals of Spirituality" (2018), "The idea of national independence: basic concepts and principles" prepared for the "Temurbek School"; It was used in seminars-trainings (2019) on "Improving the effectiveness of state and public organizations in improving the socio-spiritual environment" at the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Uzbekistan and in the effective organization of spiritual and educational work.

Every developed country in the world has its own history of a developed system of enlightenment and propaganda. In particular, the US propaganda system officially links its historical development with the formation of the "Cyril Committee", which was formed on April 14, 1917, as part of the government, based on the requirements of the First World War. The development of electronic media has dramatically changed the proportion of propaganda media in the world. In particular, the efficiency and speed of television and radio broadcasting revolutionized. According to TV researcher D. Dondurey, the importance of television today is no less important than the national economy and national security. Because it is developing and promoting a field of meanings in the country. All aspects of spirituality and

culture - from values to real behavior, from morality to the national character - are designed and controlled by television.¹

Many of the trends that determine the development of information programs originated in Western society and later became the most widespread educational system in the world. The concept of "infotainment" corresponds to this social trend. The term is derived from the English word interteyment information, which means spreading good news, entertaining messages.

“Инфотейнмент²” and facilitates comprehension, arouses curiosity, produces a message, and coordinates conditions. In this case, the issue will be discussed by respected, well-known experts.

In the infotainment style of propaganda, the image changes completely, requiring it to attract and retain the attention of the entire audience, support their interests, and keep them emotionally active. This has led to its popularity and the creation of self-replicas in television technology, shows and spiritual-educational work. As a result, it has become a vanguard of advocacy programs.

In today's Europe, the position of new technology-based educational lectures is growing. Public speaking is one of the most active eydj technologies as an effective form of encouraging people to think. People who attend modern public lectures know the news, find answers to questions they don't understand, and discuss new films and projects. Modern public education is education in the form of entertainment, ie the dissemination of knowledge through play. Education technology is developed in Western universities and involves the conduct of classes in the form of shows. . performance - presentation) also affects communication on social networks.

The norms and rules that emerge in online and offline cultural relations are penetrating the spiritual and educational sphere. Interactive and horizontal communication are the most important features of social communication on the

¹ Dondurei, D. B. TV formats life [Electronic resource] / D. B. Dondurei // Art of cinema. 2014. No. 10. URL: <http://kinoart.ru/archive/2014/10/tv-formatiruet-zhizn>

² Инфотейнмент.

Internet, which led to the emergence of "online associations" in leisure associations and organizations-network organizations. In the field of motivation of Internet users, the information culture is based on recreational motives, communicative motives and motivations for self-expression. Their interests are driven by self-expression and affiliation (finding their place among the like on the Internet), self-awareness, mastery and communication.³

In order to carry out spiritual and educational work in the districts and cities with an effective social and pedagogical system, it is important to study their daily lives, their spiritual needs and gain confidence in their own strength in order to effectively influence the lives, tastes and feelings of the population. This requires technological coordination of the activities of the subjects of spiritual and educational activities on a socio-pedagogical basis.

REFERENCES:

1. Decree of the President of the Republic of Uzbekistan No. F-5465 "On measures to develop the concept of development of the national idea at a new stage of development of Uzbekistan." April 8, 2019.

2. Dondurey, D. B. B. TV formatizet jizn [Electronic resource] / D. B. B. Dondurey // Cinema Art. 2014. № 10. URL: <http://kinoart.ru/archive/2014/10/tv-formatiruet-zhizn>.

3. Petrushchenkov A.V. Tsentr informatsionnoy kultury v sisteme universitetskogo internet-tsentra: avtoref. Dis. Cand. Ped nauk. Kaliningrad, 2000. p. 16. Patyurel R. Creating a set of organizational structures. URL: // <http://www.ptpu.ru>. Heading to the screen

³ A. V. Petrushchenkov Center for Information Culture in the University Internet Center: author. Dis. Cand. Pedagogue of Sciences. Kaliningrad, 2000. S. 16. Patyurel R. Creation of network organizational structures. URL: // <http://www.ptpu.ru>. Screen title

QO'SHMA SO'ZNING YASALISH MODELLARI.

Qosimova Zaynura Otaniyozovna

Navoiy viloyati Karmana tumani 30-maktab

ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

***Annotatsiya.** Kompozitsiya yo'li bilan so'z yasash kompozitivlar - qo'shma so'zlar yaratish bo'lib, bunda ikki (yoki undan ortiq) so'zning qo'shilishi yangi leksik birlik - leksemani hosil qiladi. So'z yasashning bu tipi ham o'zbek tilidagi faol yo'llardandir.*

***Kalit so'zlar.** Aniqlanmish, grammatik aloqa, genetik jihat, kesim, ega, negiz, o'zak, leksema, kompozitivlar, Kompozitsiya.*

Qo'shma so'zning komponentlari, tarkibidagi qismlari, ayrim so'z (tub so'z yoki yasama so'z) tusida bo'ladi: bu element shu ko'rinishida boshqa kombinatsiyalarda o'zak yoki negiz vazifasida kela oladi. Lekin bu elementning ikki holati - ayrim so'zligi va qo'shma so'z tarkibida kelishi (mustaqil so'zligi va so'zning qismi bo'lishi) bir-biridan jiddiy farqlanib turadi. Qo'shma so'zning ko'pi tashqi tomondan «aniqlovchi aniqlanmish» sxemasidagi so'z birikmasiga o'xshaydi, hatto shunday omonimik hollar ham borki, shu shakldagi kompleksning qo'shma so'zmi yoki so'z qo'shilishimi ekanligi turli vositalar orqali aniqlanadi: bunda semantik-grammatik, intonatsion vositalar farqlovchilik rolini bajaradi. Har holda omonimik ko'rinishlar ham to'la, aniq ajralib turish xususiyatiga ega bo'ladi. Masalan, qora qovun: so'z birikmasi va qo'shma so'z: qora tusdagi qovun va qovunning bir turi. Qiyoslang: baribir kompleksi hozirgi tilda - bir so'z (leksikalizatsiya). Lekin u aslida (shuningdek, hozirgi tilda ajratilgan holda qo'llangan o'rinlarda) ikki so'zdir: bari (ega), bir (kesim). Birinchi holatda, tabiiy bir so'z - ikki o'zak morfemaning birikib ketishidan tug'ilgan bir so'z sanaladi, lekin u, genetik jihatdan qaraganda, grammatik aloqaga kirishgan ikki mustaqil so'zdir. Qo'shma so'z bir butun leksik ma'no - bir murakkab tushuncha va yaxlit shakllanish - grammatik strukturasi ham yaxlitligi, fonetik butunlik bilan xarakterlanadi. Demak, u bir so'zdir, uning komponentlari - qismlari orasida grammatik aloqa yo'q (lekin semantik aloqa bor), u har qanday so'z qo'shilmasida - gapda, so'z

birikmasida - bir sintaktik funksiyani bajaradi. Qo'shma so'z, sodda so'zlar kabi, tilning bir birligi bo'lib, undan nutqda har gal tayyor leksik material sifatida foydalanamiz, so'z birikmasi esa bunday tayyor hodisa emas: u nutq jarayonida ma'lum qoidalar asosida hosil qilinadi. So'z birikmasidagi har bir komponent, mustaqil so'z o'zaro grammatik aloqaga kirishgan bo'ladi, demak, bu sintaktik hodisadir. Masalan, paxtaning guli: aniqlovchi + aniqlanmish. So'z birikmasi bilan qo'shma so'z orasidagi fonetik farqlanish sezilarli, jiddiy xarakterga ega emas. Odatda, fonetik yaxlitlanish so'z birikmasida ham, qo'shma so'zda ham, asosan, bir tusda bo'ladi: yosh bola va tosh bodom birikuvlarini qiyoslang. Qo'shma so'zning bir turi tug'ilish jihatidan so'z birikmasi bilan aloqador, lekin ko'pi mavjud qo'shma so'zlarga analogiya yo'li bilan, qo'shma so'zning tayyor modeliga qarab hosil qilingan. Qo'shma so'zlarda ham yasalganlikning umumiy belgilari – chog'ishtirishdagi semantik va shakliy bog'lanish saqlanadi, lekin bu aloqa turli sabablar natijasida (masalan, fonetik o'zgarish natijasida) sezilmas holga kelishi ham mumkin (soddalanish hodisasi): tog'olcha: to-g'ol-cha - tog'-olcha - tog'olucha, og'ayni - og'a-ini, qayni – qayini - qayin-ini, bugun - bu kun, achchuchuv – achchiqchuchuv - achchiq-chuchuk (asli - juft so'z, bir xil salat, shakarob ma'nosida), bu hodisa jonli so'zlashuvda ko'proq uchraydi. Qo'shma so'z o'zining bir qancha xususiyatlari bilan xarakterlanadi. Qo'shma so'zning tarkibidagi komponentlarning o'zaro munosabati quyidagicha voqelanadi: 1) ular orasidagi grammatik munosabat shu tipdagi so'z birikmasiga qarab, tarixiy planda belgilanadi; demak, sinxronik jihatdan qaraganimizda, orada bunday munosabat faraz qilinmaydi, chunki bu aloqa saqlangan bo'lsa, u kompleks so'z birikmasi bo'ladi, ikki so'z sanaladi. Masalan, shakar qop (qo'shma so'z, barqaror holatga ega, nutq jarayonida hosil qilinmaydi), shakarning qopi (so'z birikmasi). Komponentlarning grammatik aloqasi, tug'ilish e'tibori bilan ikki xil: a) tobelanish (komponentlarning munosabati aslida tobelanish yo'lini ko'rsatadigan qo'shma so'zlar): o'q ariq, o'q ilon, suv ilon; qo'y tikan, cho'l qurbaqa; dala chumchuq, shahar chumchuq, tol chumchuq; yo'l pashsha, yo'l chivin, it pashsha kabi; b) tenglanish (komponentlarning munosabati aslida tenglashishga asoslangan bo'ladi): o'tin-

ko'mir (yoqilg'i), ota-ona, mosh-guruch, soch-soqol; tarkibli sonlarda: o'n besh (o'n va besh. Qiyoslang: besh yuz - yuz besh: birinchisi - tobelanish, ikkinchisi - tenglanish: yuz va besh). Bu ikki xil bog'lanishni chog'ishtirsak, bog'lanish - birikishning nisbatan tobelanishda kuchli ekanligini ko'ramiz: o'tin-ko'mir tipidagi qo'shilmalarda komponentlarning nisbatan ayrim-ayrimligi aniq sezilib turadi. Komponentlarning bog'lanish yo'llari, ularda bog'lanishning turli vositalarining ishlatilishi ham bir xil emas: amorf holda (affikssiz) bog'lanish, affiks yordami bilan bog'lanish (to'y boshi, so'z boshi kabi). Affikssiz bog'lanish eng qadimgi, sodda yo'l bo'lib, u jonli - so'zlashuv nutqida ko'p uchraydi. 2) komponentlarning semantik munosabati har xil: xoslik munosabati (it pashsha, ot to'rva), o'xshashlik (tosh ko'mir, anjir shaftoli, karnay gul), o'ringa munosabat (qo'qon gul), biror belgiga munosabat (achchiq olma), miqdorga munosabat (mingoyoq, qirqog'ayni), harakat va obyekt munosabati (beshik tervatar, muz yorar, yer teshar). Bunday munosabatning turi ko'p: (bular har bir turkumning o'z ichida tahlil qilinadi) birinchi komponent ikkinchisini semantik jihatdan konkretlashtiradi - chegaralaydi (ilon - umuman, o'q ilon, suv ilon - shuning turlari), bu bilan bir jinsning ichidagi qismlar - tur ma'nosi ham kelib chiqadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

10. Tursunov U., Muxtorov A., Rahmatullayev Sh. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent: O'zbekiston, 1992.
11. Tojiyev Yo. O'zbek tili morfemikasi. –T., 1992.
12. www.ziyouz.com

TA'LIM TIZIMIDA INNOVATSION USHLARNI ISHLAB CHIQUISHNING ZARURIYATI.

Ravshanova Kamola Rustamovna

Navoiy viloyati Karmana tumani

30-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

***Annotatsiya.** Hozirgi sharoitda innovatsion faollik oliy ta'limning ham mazmun hamda tashkiliy tuzilmaviy jihatdan qayta ishlab chiqish bilan bevosita bog'liq. Bu jarayonlarning asosi bo'lib oxirgi uch, o'n yillikda pedagogik ta'lim nazariyasini tezkor ishlab chiqilishi bo'ldi.*

***Kalit so'zlar.** D.B.Elkonin, professionalism, Anglovskiy M.V. Klarin, V.Ya.Lyaudis, M.N.Potaunik, S.D.Polyakov, T.I.Shamova, O.T.Xomeriki, N.R.Yusupbekova, V.A.Slastenin, innovatsion faollik.*

Pedagogik ta'lim rivojlanishining zamonaviy innovatsion yo'nalishlarini ichida xususiy innovatsion nazariyani shaxsiy (xususiy) yo'nalishli ta'lim sohasidagi ishlanmalarni, ta'limni tashkiliy-tuzilmaviy modelini, ta'limni ko'p darajali tizimini rivojlantirishni ajratib ko'rsatish mumkin. Oxirgi o'n yillikda pedagogik innovatsion nazariy asoslari ishlab chiqilyapti. Ayniqsa, K. Anglovskiy M.V. Klarin, V. Ya. Lyaudis, M. N. Potauunik, S. D. Polyakov, T. I. Shamova, O. T. Xomeriki, N. R. Yusupbekova, V. A. Slastenin va b. q. larning ishlarida pedagogik professionalizmni rivojlantirishning o'ziga xos tomonlarini aniqlash va oliy ta'limda o'qitish jarayonida bo'lg'usi o'qituvchining innovatsion imkoniyatlarini rivojlantirish olib borilayotgan ilmiy-tadqiqotlarning bahs mavzusi bo'lib qolmoqda. Shaxsiy yo'nalishli ta'lim konsepsiyasi madaniy-tarixiy va faoliyatli yondashuvga asoslanadi (L. S. Vygotskiy, A. A. Leontev, D. B. Elkonin, E. V. Ilenko, V. V. Davydov, G. P. Shedrovitskiy, A. G. Asmolov) va bugungi kunda umummetodologik jihatdan V. V. Serikov, V. G. Sukerman, V. P. Zinchenko, L. N. Kulikovlarning ishlari alohida ahamiyatga molik. Tashkiliy-boshqaruv darajasida ushbu muammo bilan M. N. Kostikov, V. A. Boltovlar shug'ullangan. Ushbu konsepsiyaning yetakchi g'oyalaridan biri pedagogik ta'limda predmetli tayyorlashning roli va o'rnini anglab yetish, predmetlarni o'zlashtirish bilan asosiy

e'tibor o'quvchilarni rivojlantirish vositasi sifatida predmetni o'qitishga asosiy maqsad qaratiladi. Bunday ta'limning bosh natijasi egallangan bilim, ko'nikma va malakalar emas, balki shaxs o'sishiga qobiliyat, empatik o'zaro munosabatlar va shaxsiy samaradorlikka qaratilgan yuqori ijtimoiy faollik tushuniladi. Hayotiy kelajakni amalga oshirish uchun inson ongli tarzda qayta o'z-o'zini faoliyatini yo'lga qo'yadi va buning uchun ta'lim jarayoni imkoniyatlaridan foydalanadi. Ayniqsa, bu jarayon talaba yoshi davri, yoshlik davri ayni ushbu jarayonni yo'lga qo'yish uchun muhim bosqich davri hisoblanadi. Ushbu konsepsiyaning keyingi g'oyasi pedagogik sub'ektivlikni rivojlanishi bilan bog'liq: talaba "o'rganuvchi", "o'quvchi", "o'qitadigan" pozitsiya orqali o'tadi.

Agar oliy o'quv yurti "o'qish joyi va vaqti emas, balki yigit va qizlarni katta bo'lish maydoni" (D.B. Elkonin) deb qaralsa, u holda ushbu oliy o'quv yurtidagi pedagogik jarayon uni amalga oshirish orqali ta'lim olayotgan talabaning o'z-o'zini rivojlantirishini faollashtiruvchi, hech bir narsa bilan qiyoslab bo'lmaydigan pedagogik jarayonni ijodiy-o'zini qayta qurish sub'ekti ham talaba, ham pedagog uchun imkoniyatlar hisoblanadi.

O'qituvchi faoliyati ham o'zgaradi: "usta" ishlari orqali bilimlarini pedagogik texnologiya asosida yetkazishdan, talabalarda pedagogik qobiliyatni shakllantirish maqsadida birgalikdagi faoliyatni tashkil etuvchi "maslahatchi" pozitsiyada talabalar bilan birgalikda uning kelajak kasbiy faoliyatini loyihalovchiga aylanadi. Shunga ko'ra integrativ ta'lim texnologiyalarini yo'lga qo'yish dolzarb bo'lib qoladi.

Ushbu masalada ta'limni loyihalash bilan shug'ullanuvchi muammolar instituti bugungi kundagi dolzarb masalada yetakchilik qilmog'i zarur. Bundan tashqari oliy ta'limda har bir fanlarni o'qitish sohasida pedagogika va psixologiya fanlari bloki tezkor texnologik izlanishlarni amalga oshirish bilan shug'ullanishlari kerak.

Pedagogik ta'lim amalga oshirishining tashkiliy-tuzilmaviy modeli haqida alohida to'xtalish kerakligi e'tiborga loyiq. Bular: kichik darajadagi, ko'p bosqichli va ko'p darajadagi modellarga qaratilishidan iborat. Yuqorida ko'rsatib

o'tilgan har bir model mustaqil yaxlit ta'lim sifatida qaralib, ular o'zlarining jilg'alariga ega bo'lib, aniq ijtimoiy-madaniy va iqtisodiy xolatlar bilan bevosita bog'liq.

Kichik darajadagi tizim – bu oliy ta'limdagi an'anaviy tizim hisoblanib, u qat'iy hisoblanib, bunda tor mutaxassislar tayyorlanib, ta'lim jarayonida o'qitish variantlarini tanlash imkoniyati mavjud emas. Qabul qilingan 1998yildagi DTS da variativ qismi kiritilgan bo'lsada, lekin bu tizim ham baribir shaxs tanlash imkoniyatlarini chagaralaydi.

Oliy ta'limning ko'p bosqichli tizimini ishlab chiqish va joriy etishni kuchli innovatsion jarayon sifatida belgilash mumkin. Ushbu masalada G'arbiy Yevropa mamlakatlari tajribasi har tomonlama tahlil etilib, baho berildi va O'zbekiston Respublikasi sharoitida o'zimizning mentalitetimizdan kelib chiqib, oliy ta'limning o'ziga xos ko'p bosqichli tizimi yaratildi.

O'qitish asosiga ta'limiy-kasbiy dasturlar qo'yilgan bo'lib, ular beshta blok-model prinsipidan tashkil topgan: ijtimoiy-iqtisodiy va gumanitar fanlar, matematik va tabiiy-ilmiy fanlar, umumkasbiy fanlar, ixtisoslik fanlari hamda qo'shimcha fanlar tizimidan iborat. Texnologik jihatidan kasbiy ta'limning mazmuni, metodlari va metodikasini tanlashga madaniy yondashuv bilan bevosita bog'liq.. Ushbu dasturlarni ishlab chiqilishida har bir blokning vazifasi, bloklar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tashkiliy, didaktik-texnologik ishlar va malakali mutaxassislar bilan hamkorlikda amalga oshirilgani ko'zga tashlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

13. Abdullayeva Q. Birinchi sinfda nutq o'stirish. - Toshkent, "O'qituvchi", 1980.
14. Abdullayeva Q. Savod o'rgatish. Toshkent, 1983.
15. www.ziyouz.com

BOSHLANG'ICH TA'LIM JARAYONIDA XALQARO BAHOLASH TIZIMLARIDAN FOYDALANISHNING ASOSLARI

Raximova Dilafruz,

Andijon viloyati Andijon tumani

36- umumta'lim maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi

***Annotatsiya.** Uchinchi Renessans talablari asosida ta'lim tizimini progressiv isloh qilish va rivojlantirish, pedagog va psixolog olimlar tomonidan olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlarning negizida tahsil oluvchilarning iqtidorini, kognitiv bilim sohasini, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, qiziqishlari va ehtiyoji asosida sifatli bilim berish, tahsil oluvchilarning kreativligini shakllantirishga katta e'tibor qaratilmoqda.*

***Kalit so'zlar.** PIRLS, TIMSS, PISA, O'qish savodxonligi, xalqaro dastur, intellek, kognitiv strategiyalar.*

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2017-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi"da tasdiqlangan muhim strategik yo'nalishlar sifatida ta'lim, fan va davlat yoshlar siyosatini takomillashtirish sohalarini rivojlantirish, deb belgilangan. Mazkur yo'nalishlarning hayotga tatbiq etilishi uzluksiz ta'lim tizimini takomillashtirish, yuksak malakali kadrlarni tayyorlash; ilmiy va innovatsion yutuqlarni amaliyotga tatbiq qilishning samarali mexanizmlarini yaratishdir. Bu esa intellektual rivojlangan yoshlarni tarbiyalash; yosh avlodning ijodiy va aqliy salohiyatini qo'llab-qo'vvatlash va hayotga tatbiq etish yo'llari bilan amalga oshiriladi.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining tegishli qarori⁴ asosida xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarga tayyorgarlik ko'rishga kirishilgan bo'lib, Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi PIRLS, TIMSS, PISA dasturlariga doir o'quvchilarning o'qish, matematik va tabiiy-ilmiy savodxonligi,

⁴ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" 2018-yil 8-dekabrda 997-son qarori.

ijodiy fikrlashini baholash va rivojlantirishning innovatsion metodlarini ishlab chiqish hamda joriy etishga yo'naltirilgan ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. Ushbu tadqiqotlar qatorida PIRLS xalqaro dasturi o'quvchilarning o'qish savodxonligini baholovchi dastur sifatida alohida o'rin tutadi. O'qish savodxonligi - tushunish va shaxs tomonidan qadrlanadigan hamda jamiyat tomonidan talab etiladigan barcha yozma til shakllaridan foydalana olish qobiliyatidir. Boshlang'ich sinf o'quvchisi turli shakldagi matnlardan mazmun hosil qiladi. Ular o'rganish, maktab va kundalik hayotda o'zlari kabi boshqa o'quvchilar jamoasiga qo'shilish va vaqtini samarali o'tkazish uchun o'qiydilar.

O'qish savodxonligi – shaxs o'zining bilim va salohiyatini rivojlantirish, jamiyatda o'z o'rnini topish maqsadiga erishishi yo'lida matnlarni tushunish, ulardan foydalanish, ular ustida mulohaza yuritish hamda ularga munosabat bildirish qobiliyati hamdir. O'qish jarayonining boshlanishi, o'rtasi va oxirida o'quvchi til ko'nikmalarining, kognitiv va metakognitiv strategiyalar hamda mazmun shakllantirishda birlamchi bilim va ko'nikmalar majmuasidan foydalanadi. Bundan tashqari, o'qish muhitini yuzaga keltiradigan sharoit o'quvchini o'qishga rag'batlantirish va qiziqtirish orqali matn mazmunini shakllantirishga yordamlashadi, ammo sharoit matn mazmunini tushunish imkonini bermaydigan muayyan talablarni yuzaga keltirishi ham mumkin.

Biz boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarning adabiy - nutqiy kompetentsiyasini milliy baholash dasturidan foydalanish asosida diagnostika qilishning nazariy-pedagogik asoslarini tadqiq qilishdan oldin xalqaro baholash dasturlari mazmunini ham tahlil qilishga kirishdik. PIRLS xalqaro tadqiqoti boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qib tushunish ko'nikmalari qay darajada rivojlanganligi haqidagi ma'lumotlarni xalqaro miqyosda taqqoslash imkonini beradigan, o'qish va o'qitishni yaxshilashda ta'lim sohasidagi davlat siyosatiga xizmat qilishi mumkin bo'lgan tahlillarni taqdim etadigan yirik xalqaro baholash dasturi hisoblanadi.

PIRLS dasturida asosiy e'tibor 4-sinf o'quvchilariga qaratiladi, buning boisi odatda, ushbu rivojlanish davrida o'quvchilar o'qish ko'nikmasini hosil qilgan bo'lib, endi bu ko'nikmadan boshqa fanlarni o'rganishda foydalanayotgan bo'ladi.

Ushbu xalqaro dastur bolaning mustaqil inson sifatida rivojlanishida katta ahamiyat kasb etib, boshlang'ich ta'limda tahsil olayotgan o'quvchilarning o'qib tushunish ko'nikmalarini xalqaro miqyosda baholaydi. Ma'lumki, o'qish savodxonligi insonlarning o'qishdan ko'zlagan maqsadlari bilan bevosita bog'liqdir. Ko'pgina yosh o'quvchilar endigina o'qishni boshlaganlarida asosan hikoyali matnlar (masalan, hikoyalar yoki suratli kitoblar) yoki o'quvchilarga o'zlarini o'rab turgan muhit haqida informatsion va savollariga javob beruvchi ma'lumotlarga boy matnlarni o'qiydi. O'quv dasturiga ko'ra, kitob va boshqa bosma materiallardan ma'lumot olish uchun o'qish muhim ahamiyatga ega ekanligi bois, yosh o'quvchilar o'qish savodxonligini rivojlantirib, o'rganish uchun o'qishlari kerakligi talab qilinmoqda.

Xulosa qilib shuni aytish mumkin-ki, o'quvchilar milliy va jahon adabiyotlarini o'qib, ta'lil qilish asosida ezgulik va yovuzlik, yaxshilik va yomonlik, go'zallik va xunuklik xaqidagi xilma-xil talqinlarga duch kelishadi. Ularga ongli munosabat bildirish hamda o'zlaridagi axloqiy-maonaviy fazilatlarining shakllanishi va rivojlanishiga zamin yaratadi. Mutolaa o'quvchilarning og'zaki hamda yozma nutqlari rivojlanadi. Bolaning matn mazmunini to'liq uqib olishi qayta 'ikoyalashi, shuningdek, o'zgalar nutqini eshitib, tushunib olishi malakalari hosil qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Шаханова Н.Ж. Национальная модель аккредитации: опыт Казахстана // журнал «Аккредитация в образовании», 21.07.2020 г.
2. <https://lex.uz/docs/5085999>
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" 2018-yil 8-dekabrdagi 997-son qarori.

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH YO'LLARI.

Sodikova Firuza Ibodullayevna

Navoiy viloyati Karmana tumani

30-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya. O'quvchilarning fikr doirasi, ongi, dunyoqarashlarini o'stirish, ularni erkin tinglovchidan erkin ishtirokchiga aylantirmoq nihoyatda muhimdir. O'qituvchi darsda boshqaruvchi o'quvchilar esa, ishtirokchiga aylanmog'i lozim. Ana shu vazifani uddalashda innovatsion faoliyat ustunligi ko'p qirrali samara keltiradi.

***Kalit so'zlar.** Venn diagrammasi, Texnologik xarita, Interfaol metod, motiv, metod, Pedagogik texnologiyalar, innovatsion faoliyat.*

Boshlang'ich ta'lim umumta'lim maktablarining bosh bo'g'ini bo'lgani sababli ana shu jarayonda o'quvchi shaxsining mukammal rivojlanib borishiga ko'proq e'tibor berish lozim. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining mas'uliyatlari cheksizdir. Ular maktab ostonasiga endigina qadam qo'ygan o'quvchilarni maktab hayotiga ko'niktirib, zamonaviy bilim olishlariga yo'l ochib beradilar. Bolalarning o'qishga munosabatlari, aqliy salohiyatlari ana shu davrda shakllanadi. Bu ham boshlang'ich sinf o'qituvchilarining vazifasi mas'uliyatli ekanligini ko'rsatadi.

Pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilgan darslar tashkiliy usullari, o'tkazish metodlariga ko'ra o'quvchi ehtiyojiga mos tushishi kerak. Chunki bunday darslar bola ruhiyatiga yaqinroq bo'ladi. O'quvchilarning o'quv materiallarini o'zlashtirishga bo'lgan qiziqish, xohish va istaklarini qo'zg'otish asosida maqsadga erishish motivatsiya bo'lib, bu o'qituvchi va o'quvchilarning o'zaro ichki yaqinlashuvidir.

Boshlang'ich sinfda ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'qish motivini rivojlantirish katta ahamiyatga ega. Chunki motiv o'quvchilarni ta'lim jarayoniga qiziqtiradi, darsga faol qatnashishga, bilimlarni egallashga

undaydi. Interfaol metodlar o'qish motivini rivojlantirishga katta yordam beradi.

Boshlang'ich sinflarda ko'proq bolalarning yoshini, bilim saviyasini hisobga olish lozimligini unutmaslik kerak. Ularga oddiy, oson va vaqt kam sarflanadigan o'yin mashqlardan foydalanib, darslar o'tish yaxshi samara beradi. Ko'proq atrof-muhit bilan bog'lab o'tilgan mashg'ulotlar bolalar ongini, dunyoqarashini, erkin fikrlash, bayon etish qobiliyatini, mustaqil ishlash ko'nikmasini rivojlantiradi.

Innovatsion texnologiyalardan dars jarayonida foydalanishning o'ziga xosligi shundaki, ular o'qituvchi va o'quvchilarning birgalikdagi faoliyati orqali amalga oshiriladi. O'qitish jarayoni o'qituvchi hamda o'quvchilar faoliyatini o'z ichiga oladi. O'qituvchining faoliyati o'quv materialini bayon qilish, o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini orttirish, fikrini teranlashtirish va e'tiqodini shakllantirish, o'quvchilarning mustaqil mashg'ulotlariga rahbarlik qilish, ularning bilim, ko'nikma va malakalarini tekshirish hamda baholasdan iborat. O'z ishiga ixlos bilan qaragan o'qituvchida chinakkam ehtiros bo'ladi.

Darsning oldindan loyihasi, ya'ni texnologik xaritasi tuziladi. Texnologik xarita tuzish uchun o'qituvchi darsning har bir bosqichida amalga oshiriladigan ishlar, ularda o'qituvchining pedagogik va o'quvchilarning o'quv bilish faoliyatini tashkil etish, boshqarish va faollashtirish yo'llari, teskari aloqani amalga oshirish, ularga ajratilgan vaqtni aniq belgilash lozim. Texnologik xaritada albatta tashkiliy qism, yangi mavzuning motivatsiyasi, o'quvchilar bilimini tekshirish, yangi mavzuni o'rganish va uni mustahkamlash, erishilgan natijalarni tahlil qilish va yakun yasash kabi bosqichlari bo'ladi. Bunda o'qituvchi va o'quvchining dars davomida bajaradigan ishlari bosqichma-bosqich qayd etiladi. Dars texnologik xaritasining mukammal tuzilishi, maqsad va vazifalarini amalga oshirish, samaradorlikka erishish va bosqichlar

o'rtasidagi uzviylikni ta'minlash, vaqtdan unumli foydalanish imkonini beradi.

“Baliq skeleti” texnologiyasi. Ushbu texnologiya baliq model chizmasi orqali namoyish etilib, bunda o'quvchilar o'rtaga tashlangan muammoni har tomonlama ochib berishga harakat qiladilar. Baliq skeleti chizmasi vatmanga chizilib uning tepa qismiga yechilishi kerak bo'lgan muammo yoziladi. Pastki qismiga muammoni hal etilish yo'llari yozib boriladi. Masalan, yo'l harakati darslarida “Yo'l qoidalari” mavzusida “Svetofor nima uchun kerak?” muammosi qo'yilsa, bolalar o'z fikrlari bilan baliq skeletini boyitib boradilar. Bu usul orqali o'quvchilar mustaqil, keng, ijodiy, tanqidiy fikrlashga o'rganadilar.

“Venn diagrammasi” Ushbu texnologiya ona tili, o'qish darslarida o'tilayotgan mavzu haqida o'z fikriga ega bo'lish, matn bilan ishlash, o'rganilgan materialni yodida saqlash, so'zlab berish, fikrini erkin holda bayon etish, hamda dars mobaynida o'qituvchi tomonidan barcha o'quvchilarni baholay olishga qaratilgan metodlardan biridir.

Xulosa qilib aytganda, innovatsion texnologiyalardan foydalanib, o'tilgan darsda o'quvchilar o'z qobiliyati va imkoniyatlarini namoyish qilishga erishadilar, jamoa bilan ishlash malakasiga ega bo'ladilar, o'z g'alar fikrini hurmat qilishni o'rganadilar. Bu esa, darsning samaradorligini oshirib, ta'lim sifatini kafolatlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

16. “Barkamol avlod yili” Davlat Dasturi. – T.: O'zbekiston, 2010.
17. Abduqodirov A.A., Begmatova N.X. Maktabgacha ta'lim muassasalarida multimedia texnologiyasidan foydalanish uslubiyoti (o'quv-uslubiy qo'llanma). – Qarshi: Nasaf, 2011.
18. www.ziyouz.com

BUYUK TARIXGA BIR NAZAR

Guliston davlat universititi Pedagogika fakulteti

``Boshlang'ich ta'lim`` 106-20-guruh talabasi

O`razboyeva Diyora

Ma'naviyatini tiklashi, tug'ilib o'sgan yurtida o'zini boshqalardan kam sezmay, boshini baland ko'tarib yurishi uchun insonga, albatta tarixiy xotira kerak. Tarixiy xotirasi bor inson-irodali inson. Kim bo'lishidan qat'iy nazar, jamiyatning har bir a'zosi o'z o'tmishini yaxshi bilsa, bunday insonlarni yuldan urish, har xil aqidalar ta'siriga olish mumkin emas. Tarix saboqlari insonni xushyorlikka o'rgatadi, irodasini mustaxkamlaydi".

Islom Karimov

***Annotatsiya:** ushbu maqola jonajon Vatanimizning buyuk tarixi yoritilib o'tilgan , tarimiz qanchalar buyukligi va bizga g'urur bag'ishlaydigan ulkan ishlar qilinganligi , o`rnak olishimiz shart bo`lgan bobolarimiz haqida ham fikr bildirilgan. Tarixiy xotirasiz albatta kelajak bo`lmaydi.*

***Kalit so`zlar:** ma`naviyat, tarix, xotira,qabilalar, kelajak , mustaqillik, qaramlik, haqiqat,aqidalar , ur-odatlar.*

***Аннотация:** В данной статье рассказывается о великой истории нашего родного края, о величии нашей истории и великом проделанном деле, которым мы гордимся, а также о наших предках, за которыми мы должны следовать. Без исторической памяти нет будущего.*

***Ключевые слова:** духовность, история, память, племена, будущее, независимость, зависимость, правда, верования, обычаи.*

***Annotation:** This article covers the great history of our native land, the greatness of our history and the great work done that makes us proud, as well as our ancestors, whom we should follow. There is no future without historical memory.*

***Keywords:** spirituality, history, memory, tribes, future, independence, dependence, truth, beliefs, customs.*

TARIX — tabiat va jamiyatdagi har qanday o'zgarish va rivojlanish jarayonini ifodalovchi atama; insoniyat va uning hayoti, avlodlar almashuvi, sivilizatsiyalar, jamiyat va davlatlar shakllanishi, o'tmishi va taraqqiyoti bilan bog'liq jarayonlarni o'rganuvchi fan. Prezident I.Karimov tarixning ma'naviyatda tutgan o'rniga yuksak baho bergan: "Ma'naviyatini tiklashi, tug'ilib o'sgan yurtida o'zini boshqalardan kam sezmay, boshini baland ko'tarib yurishi uchun insonga, albatta, tarixiy xotira kerak... Kim bo'lishidan qat'i nazar, jamiyatning har bir a'zosi o'z o'tmishini yaxshi bilsa, bunday odamni yo'ldan urish, har xil aqidalar ta'siriga olish mumkin emas. Tarix saboqlari insonni hushyorlikka o'rgatadi, irodasini mustahkamlaydi. Inson uchun tarixidan judo bo'lish — hayotdan judo bo'lish demakdir... Bu g'oyaning zamirida xalqimizning o'zligini anglashi yotadi. Haqqoniy tarixni bilmasdan turib esa o'zlikni anglash mumkin emas". Tarix fani — insoniyatning butun o'tmishi davomida jamiyat hayotida sodir bo'lgan voqea, hodisa va jarayonlarni yaxlit tarzda o'rganadi. Bu fan ijtimoiy-gumanitar fanlar (falsafa, siyosatshunoslik, sotsiologiya, iqtisod, psixologiya, san'atshunoslik) tizimining tarkibiy qismiga kiradi. Turli ijtimoiy va gumanitar fanlar inson va jamiyat hayotining alohida jihatlarini o'rgansa, tarixning tadqiqot mavzui — aholi, jamiyat, mamlakat, davlat hayotining o'tmishi va hozirgi davri xususidagi dalil va ma'lumotlarni yig'ish, tahlil qilish, to'plangan bilimlarni ma'lum bir tizimga solish va nazariy jihatdan, umumlashtirishdir. Tarix fani moziyda sodir bo'lgan voqea, hodisa va jarayonlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, ularning ildizi, tarixni harakatlantiruvchi sabablar, uning mantig'i va ma'nosini ko'rish imkonini beradi. Qachon, qayerda, qanday sababga ko'ra qanday voqea-hodisa yuz bergan, oqibati nima bilan yakunlangan, uning bizga, hozirgi zamonga qanday daxli, ahamiyati bor, degan savollarga javob topish orqali biz tarixdan saboq olamiz, uni anglaymiz. Inson, jamiyat va davlatni tanazzulga olib keladigan yo'llardan esa voz kechamiz. Ijtimoiy va gumanitar fanlar tabiiy bilim sohalari ham tarix tadqiqotlari natijasiga tayanadi.

Vatanimiz tarixiga nazar tashlasak, uning turli voqealarga boy bo'lganligini ko'ramiz. O'zbekiston tarixi juda qadimdan shakllanib kelgan. Tariximiz

voqealarga boy b'lishi bilan bir qatorda juda ko'p qiyinchiliklarni boshidan kechirgan. Bu qiyinchiliklarni sanayversak uning cheki yo'q. Ahamoniylar bosqiniyu, Iskandar Zulqarnayin hujumlari, Arablaru, Mo'g'illar va keyinchalik Chor Possiyasining zulmlari. Shu bosqinlarga qaramasdan o'zbek xalqi o'zining borlig'i, urf-odatlarini, an'analarini, hamma- hammasini saqlab qola oldi. Har bir bosqinga qarshi ajdodlarimiz shunday janglar olib bordiki ta'riflashga til ojizlik qiladi. Bu bosqinlarga qarshi ko'plab jasur va mard ajdodlarimiz mardonavar jang olib borishgan.

Massagetlarning jasur malikasi To'maris, sak qabilasidan bo'lgan mard yigiti Shiroqning jasorati, Iskandarga qarshi so'g'd o'g'loni Spitamenning ko'rsatgan ajoyib jasorati, Arablarga qarshi Muqanna, Mahmud Tarobiy, Mo'g'illarga qarshi Xorazim o'g'lonlari Sulton Jaloliddin Manguberdi, Temur Malik jasoratlarini aytib o'tish mumkin. Bular ichida buyuk Sohibqiron Amir Temurning qilgan ishlarini alohida aytib o'tish mumkin. U o'zbeklarning elat bo'lib shakillanishida katta yo'llarni ochib berdi. Birinchi navbatda u vatanimizni mo'g'illardan tozaladi va Movaraunnahr va Xurosonda buyuk davlatga asos soldi. Bulardan tashqari vatanimiz hududidan ko'plab buyuk davlat arboblari, buyuk mutaffakkirlar, olimlar, shoirlar etishib chiqqan. Ular jahon sivilizatsiyasining rivojiga katta hissa qo'shgan. Bular ichida Al-Xorazmiy, Abu Ali Ibn Sino, Abu Rayxon Beruniy, Al-Farobiy, Yusuf Xos Xojib, Mahmud Qoshg'ariy, Ahmad Yugnakiy, Ahmad Yassaviy Alisher Navoiy Zahriddin Muhammad Bobur va boshqalarning ijodini alohida aytib o'tish mumkin. Xorazmiy o'zining "œAl-jabr Val Muqobala" asari bilan algebra faniga asos soldi. Beruniy esa dunyoda birinchi bo'lib erning dumaloq ekanligini isbotlab berdi va globusni yaratdi. Ibn Sino esa o'zining "Tib qonunlari" kitobi bilan dunyoga mashxurdir. Alisher Navoiy qilgan ishlarni vatanimiz balki jahonda ham ko'plab odamlar biladi deb aytsak ham xato qilmagan bo'lamiz. U o'zbek tilini yaratdi va o'zbeklarning hech kimdan kam emasligini isbotladi. Bularni sanayversak cheki yo'q.

Biz ajdodlarimizning qilgan ishlaridan faxrlansak arziydi. Biz ulardan o'rnak olishimiz va ularday vatanparvar, erksevar va vatan uchun hamma narsaga tayyor

bo'lishimiz kerak va avlodlarga o'rnak bo'lishimiz zarur. Biz tariximizni ko'z qorchig'day asrashimiz va ularni to'laligicha kelgusi avlodlarga etkazib berishimiz shart va zarurdir.

Vatanimizda yashayotgan har bir inson millatidan, dinidan qat'iy nazar tariximizni bilishi kerak. Tarixni bilmagan insonning kelajagi ham bo'lmaydi. Tarixni bilmaslik bu o'zligini bimaslik degani. Tarixni bilgan insonning kelajagi porloq va sokin bo'ladi.

Shunday ekan har-birimiz tariximizni o'rganaylik va uning ochilmagan qirralarini topib xalqimizga havola qilaylik va ajdodlarimizni ham tarixni bilishga undaylik.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati.

1. Ma'naviyat asoslari. V. Qo'chqorov, O. Mahmudov, Z. Zamonov .
Toshkent "Yangiyo'l poligraf servis".
2. Milliy istiqlol g'oyasi. O'zbekiston Respublikasi Xalq Ta'lim Vazirligi.
Toshkent "Ma'naviyat" 2015.

MUZEYLAR ELEKTRON ARXIVLARGA MUHTOJ**Tayrov Kudiyar Baxtiyar uli.**

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi

Toshkent axborot texnologiyalari universiteti magistranti

Raqamli texnologiyalar keng tarqalishi bilan barcha muzey ishlari jadalroq davom etadi. Matnli ma'lumotlar bazalari, rasm kataloglarini shakllantirish va keyinchalik ularni mashinada o'qiladigan shaklga o'tkazish bugungi kunda rejalashtirilgan muzey faoliyatining zaruriy qismidir. Ta'kidlash joizki, bunday tizimlar muzeylar rivojlanishining o'ziga xos katalizatoriga aylandi. Hujjatlar va eksponatlarni raqamlashtirish muzeyga madaniy merosni saqlash, hisobga olish va tashrif buyuruvchilar bilan o'zaro munosabatlarni yangi zamonaviy darajaga olib chiqishga imkon beradi. Hujjatli, yodgorlik dalillari va estetik qadriyatlarni to'plash va saqlash borasida insoniyat birinchi tajriba o'tkazgan paytdan to hozirgi kungacha muzeyning vazifasi o'zgarishsiz qolmoqda. Texnologik taraqqiyot muzey sohasida inqilob qilmaydi, balki unda sodir bo'layotgan jarayonlarga yangi turtki beradi. Raqamli texnologiyalarning tarqalishi bilan barcha muzey ishlari yanada jadallashadi.[1]

Axborot va kompyuter texnologiyalari tarixi muzeyi. besh yil oldin, 800 ga yaqin Rossiya muzeylari axborot tizimlari bilan jihozlangan va elektron hisobga olish ma'lumotlari, shuningdek, hujjatlar va madaniy meros ob'ektlarining raqamli tasvirlariga ega bo'lgan raqamli hujjatlarni yuritishni boshlagan. "Rossiya muzeylarini axborotlashtirishning boshlanishi barcha muzey xodimlari o'zlarining amaliy faoliyatida foydalanishlari mumkin bo'lgan axborot-ma'lumot tizimlarini yaratish edi. O'n besh-yigirma yil oldin ko'plab muzey xodimlari barcha kitoblarni elektron shaklga o'tkazish mumkinligiga shubha bilan qarashgan va siz muzeyda nafaqat qancha qimmatbaho buyumlar, balki aniq nima ekanligini ham aniq bilishingiz mumkin", deydi direktor o'rinbosari Aleksandr Dremailov.[2]

Matnli ma'lumotlar bazalari, tasvirlar kataloglarini shakllantirish va ularni keyinchalik mashinada o'qiladigan shaklga tarjima qilish bugungi kunda rejalashtirilgan muzey faoliyatining zarur tarkibiy qismidir. Aytish joizki, bunday

tizimlar muzey rivojlanishining o‘ziga xos katalizatoriga aylandi. Hujjatlar va eksponatlarni raqamlashtirish muzeyga madaniy merosni asrab-avaylash va hisobga olish faoliyatini ham, tashrif buyuruvchilar bilan muloqotni ham yangi zamonaviy bosqichga olib chiqish imkonini beradi.

Biz muzeyga tashrif buyuruvchilar uchun barcha fondlarni jismonan ochib bera olmaganimiz uchun bizga elektron ekspozitsiya yordamga kelishi kerak, uning asosi raqamlashtirilgan ko‘rgazmalar. Boshqa Davlatlarda (Rossiya, Buyuk Britaniya) davlatlarda esa elektron kontent yaratish bo‘yicha ishlar qizg‘in davom etmoqda. Ammo biz davom etishimiz va doimiy ish uchun elektron arxivga ega bo‘lishimiz kerak. Bunday tizim nafaqat yozuvlarni yuritish, balki eksponatlar tasvirlari, raqamlashtirilgan kitoblar va hujjatlarni saqlashni ham o‘z ichiga oladi. Muzeyga nafaqat ma’lumotlarni qo‘lda olish, balki muzey xodimlari va tashrif buyuruvchilar manfaati uchun butun muzey axborot resursini boshqarish imkonini beruvchi platforma kerak.

Foydalanilgan Adabiyotlar

[1] <https://www.edok->

[journal.ru/articles/kultura/muzeyam_nuzhny_elektronnye_arkhivy/](https://www.edok-journal.ru/articles/kultura/muzeyam_nuzhny_elektronnye_arkhivy/)

[2] https://edok-journal.ru/articles/kultura/muzeyam_nuzhny_elektronnye_arkhivy/

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING MATNNI O'QISH VA TUSHUNISH SAVODXONLIGI

Xoliqova Oyistaxon, Andijon viloyati

Paxtaobod tumani 1-maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi

***Annotatsiya:** ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'qituvchilari darslikda keltirilgan badiiy va axborot matnlariga qo'shimcha PIRLS xalqaro baholash dasturlarining talablariga muvofiq keluvchi topshiriqlarni ilova qilib, ularni bajarish orqali tayyorlashdir*

***Kalit so'zlar:** innovatsiya, ijodkorlik, baholash, savodxonlik, ko'nikma*

O'quvchi-yoshlarning ilmiy-tadqiqot va innovatsiya faoliyatini, eng avvalo, yosh avlodning ijodiy g'oyalari va ijodkorligini har tomonlama qo'llab-quvvatlash hamda rag'batlantirish maqsadida bugungi kunda Respublika xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish, xalqaro aloqlarni o'rnatishgajuda katta e'tibor qaratilmoqda. Shu maqsadda 2018-yil 8-dekabrda Vazirlar Mahkamasining "Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 997-sonli Qarori qabul qilindi. Qabul qilingan Qaror asosida O'zbekiston Respublikasi 2021-yilda Xalqaro baholash dasturi bo'lmish PIRLSda ishtirok etishi rejalashtirilgan.

Tadqiqotda asosan o'quvchilarning dars vaqtidagi va maktabdan tashqari vaqtdagi ikki turdagi o'qish savodxonligi, ya'ni o'quvchilarda badiiy o'qish savodxonligi ko'nikmasini shakllantirish va rivojlantirish hamda axborotni o'zlashtirish va ulardan foydalanish ko'nikmasini shakllantirish va rivojlantirish baholanishi nazarda tutilgan.

Shuningdek, PIRLS xalqaro baholash dasturida berilgan matnlar asosida o'quvchilar badiiy va axborot matnlarini o'qish qobiliyatlari quyidagi to'rt guruhda baholanishi aytib o'tilgan:

- Aniq shaklda berilgan matndan ma'lumot topish;
- Matnning mazmunini, til xususiyatlarini va tuzilishini tahlil qilish va baholash;

- Axborotni umumlashtirish va talqin qilish;
- Berilgan matndan xulosa chiqarish.

Yuqoridagi talablarni inobatga olgan holda boshlang'ich sinf o'quvchilarini 1-sinfdan boshlab ushbu jarayonga tayyorlab borish maqsadga muvofiqdir. Ushbu yo'nalishda boshlang'ich sinf o'qituvchilari darslikda keltirilgan badiiy va axborot matnlariga qo'shimcha PIRLS xalqaro baholash dasturlarining talablariga muvofiq keluvchi topshiriqlarni ilova qilib, ularni bajarish orqali tayyorgarlik jarayonini olib borishlari juda muhimdir. Masalan, 3-sinf "O'qish kitobi" da quyidagi matn berilgan bo'lib, eng avvalo, o'quvchilardagi o'qish savodxonligi darajasini aniqlashdan oldin ushbu matnni bir necha marotaba ifodali tarzda o'qish talab etiladi. So'ng matn bilan bog'liq bo'lgan quyidagi topshiriqlar ilova qilinadi.

Vatan himoyachisi

Maktabgacha ta'lim muassasasi bolajonlarning qiy-chuvi bilan gavjum. Tarbiyachi Donoxon opa jajjilar bilan qiziqarli bir ertakni sahnalashtirish maqsadida bolajonlarga murojaat qilmoqda:

- Bolajonlar, hozir biz bo'ri, fil, to'tiqush rolini o'ynaydigan bolalar va qizlarni tanlab oldik. Endi tulki roli uchun qatnashchilarni tanlasak bo'ldi. Xo'sh, Jasurbek, sen ham rollarni yaxshi o'ynaysan. Kel, tulki rolini o'ynay qol.

- Yo'q, -deya e'tiroz bildirdi Jasurbek shu zahotiyuq.

- Nega? – ajablanib so'radi tarbiyachi boladan.

- Chunki tulki yolg'onchi, qo'rqoq. Men uning rolini o'ynamayman.

- Axir bu ertak-ku, kel, shu safar Tulki bo'la qol, - iltimos qildi bog'cha opasi Jasurbekdan. Bolakay esa "Yo'q!" – deb turib oldi.

- Unda qaysi jonzotning rolini o'ynaysan – qiziqishi ortib so'radi tarbiyachi yana.

- Men, - dedi o'rnida turib Jasurbek o'z ismiga xos jasurlik va qat'iyat bilan, - qo'rqoq, dovyurak, o'rmondagi jonzotlarni himoya qiladigan Sher bo'laman, - dedi.

Shunday qilib, spektakl juda ham qiziqarli sahnalashtirildi. Uni tomosha qilga ota-onalar, tarbiyachilar va mehmonlar rosa xursand bo'lishdi.

Bundan Jasurbekning ham ko'ngli ko'tarildi. Chunki u sher vazifasini qoyilmaqom qilib bajardi. O'rmonga begonalarni kiritmadi. Bo'ri bilan olishib, uni yengdi. Barcha sherlarni birlashtirib, Fildan ham zo'r chiqdi. Aldoqchi Tulkining gapiga ishonmadi. Yolg'onchiligini fosh qildi.

Oradan yillar o'tdi. Jasurbek oliy harbiy bilim yurtida a'lo baholarga o'qidi. Sport bilan muntazam shug'ullanib, karate bo'yicha jahon chempioni bo'ldi. Oliy qo'mondonlik akademiyasida ham tahsil oldi.

Hozirda Jasurbek – general. Armiyaga qo'mondonlik qiladi. Uning rahbarligidagi minglab askar va zobitlar Vatanimiz chegaralarini qo'riqlaydi. U o'z yurtini sevuvchi sheryurak inson, Vatani uchun jonini berishga ham tayyor.

1. Ushbu voqea qayerda bo'lib o'tdi?
 - A. Umumta'lim maktabida
 - B. Maktabgacha ta'lim muassasasida
 - C. Teatrda
2. Matnda tarbiyachining ismi nima edi?
 - A. Lolaxon
 - B. Donoxon
 - C. Matnda tarbiyachining ismi berilmagan
3. Tarbiyachining bolalarga bo'lgan iliq munosabatini matndagi qaysi holat ochib beradi?
 - A. Tarbiyachi Jasurbekni yaxshi ko'rmas edi, shuning uchun unga Tulki rolini o'ynashni topshirmoqchi bo'ldi.
 - B. Tarbiyachi bolalarni yaxshi ko'rar edi, chunki ularga “Bolajonlar” deya murojaat qildi.
 - C. Tarbiyachi bolalar bilan ertak sahnalashtirmoqchi bo'ldi.
4. Tarbiyachi Jasurbekka tulki rolini o'ynashni taklif qilganda nima uchun Jasurbek uni rad etdi?
 - A. Tulki qo'rqqoq, yolg'onchi bo'lganligi uchun.
 - B. Jasurbek tulki rolini o'ynashni eplay olmas edi.
 - C. Jasurbek tulki rolini o'ynashga jon deb rozi bo'ldi.

5. Matnda keltirilgan zid ma'noli tushunchalar qaysilar?
6. Ertakni sahnalashtirishda yana qanday qahramonlar ishtirok etishi lozim edi?
7. Matnda keltirilgan Jasurbekning ismiga xos bo'lgan jihatlarni yozing.
8. Matnda Sherning qanday xislatlari keltirilganligini yozing.
9. Hozirda Jasurbek qanday unvonga ega?
10. Jasurbekning javobidan nimani tushundingiz?
11. Hikoya so'ngida Jasurbekka sher hayvoni bilan bog'liq bo'lgan qanday sifat berilgan edi?
12. Hikoya matni orqali "Bir yigit – bir elga rizq" maqolini izohlashga harakat qiling.
Har bir matnga bunday yondashuv o'quvchilarning o'qib tushunish malakalarini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8-dekabrda "Xalqaro baholash tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari" 997-sonli Qarori.
2. X. P. Ahmedov. PIRLS matni o'qish va tushinish savodxonligi sifatini baholash bo'yicha xalqaro baholash dasturi. 2019-yil 26-noyabr.
3. O'qish kitobi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 3-sinfi uchun darslik. 4-nashri. –T.:O'qituvchi, 2019.

BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINI KOMPETENSIYALARNI TAKOMILLASHTIRISH

Zaynobiddinova Shaxnoza Sobirjonovna,

Andijon viloyati Oltinko'l tumani 5- maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: integrativ darslarda o'quvchi shaxsini fikrlashga, o'zgalar fikrini anglashga, o'z fikrini og'zaki hamda yozma shaklda savodli bayon qila olishga qaratilgan nutqiy kompetensiyani rivojlantirish

Kalit so'zlar: o'quv dastur, darslik, uzviylik, mul'timedia, metodik qo'llanma, bilim, malaka, kompetensiya.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 6 apreldagi 187-sonli qarori "Umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb - hunar ta'limining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida". Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standartining maqsad va vazifalarini, asosiy prinsiplarini, tarkibiy qismlarini, davlat ta'lim standartlarini joriy etish hamda davlat ta'lim standartlari talablariga rioya etilishini nazorat qilish tartibini belgilaydi. Bugungi kunda malaka oshirish ta'lim tizimida ona tili o'qitish metodikasini takomillashtirish ko'zga tashlanadi. Bunday ishlar jumlasiga o'quv materiallarini tanlash va takomillashtirish printsiplari, savod o'rgatish, ona tili darslarida ilmiy metodik yondashilganligi, o'quvchilarni bilim, ko'nikma va malakalarini nazorat qilishi va darslarda taxlil qilish uchun alohida e'tibor qaratilgan. Islohotlar jarayonida darsliklarda berilgan o'quv materiallarining tarkibi, mazmuni va ularni takomillashtirish printsiplari ham yangidan belgilab berilishi lozim. Maktab ta'limini takomillashtirish munosabati bilan o'quvchilarga taqdim etiladigan o'quv materiallari va ularni o'zlashtirishga sarflanadigan vaqtini qisqartirish nazarda tutiladi. Biroq o'quv materiallari hajmini qisqartirish o'quv predmeti yoki o'quv kursi mazmunini ilmiy jihatdan sayozlashtirishga olib kelmasligi kerak. Shunga ko'ra o'quv materiallarga yondashilganligi asosida takomillashtirish maqsadga muvofiqdir. Shu nuqtai nazardan yondashilganda, ta'lim mazmunini integratsiyalash jarayonida muayyan o'quv predmeti bo'yicha o'quv materiallarini tanlash va ularni tizimlashtirish printsiplari asosida strukturalash muhim didaktik ahamiyatga ega. Bu o'quv materiallarini tanlashga asos bo'lgan

kompetensiyaviy yondashuv printsiplari aniq yoritilganligi ko'rsatib o'tilgan. Chunki ta'lim jarayoniga texnologik va kompetensiyaviy yondashuvni tatbiq qilishda o'quv materiallarini aniq printsiplarga tayangan holda tanlash va strukturalashtirish muhim o'rin egallaydi. Boshlang'ich sinflar ona tili ta'limi o'quvchilarda nutq faoliyatining asosiy turlarini o'stirish bilan bir qatorda, quyidagi muhim masalalarni hal etishni ko'zda tutadi:

Boshlang'ich sinflarda ona tilidan beriladigan bilimlar mazmunini o'zbek tilining tovush tuzilishi va yozma nutqda tovushlarni ifodalash usullari haqidagi, so'zlarning o'zgarishi va gapda so'zlarning bog'lanishi haqidagi, so'zlarning morfemik tarkibi va so'z yasalishi, so'zlarning leksik – semantik guruhi haqidagi, o'zbek tilining to'g'ri yozuv qoidalari va tinish belgilarining ishlatilishi haqidagi bilimlar tashkil etadi. Berilgan bu bilimlar o'quvchilar nutqini o'stirishga xizmat qiladi. Ona tili o'qitishning mazmuni va metodlari o'quvchilarga dastur talab qilgan hajmda puxta bilim berish, ko'nikma va malakalar hosil qilishga ko'maklashishi lozim. Maktabni bitirib chiqqan yoshlar ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy hayotning rang – barang jabhalarida, muloqot va munosabatning barcha turlarida o'zbek tilidan bimalol – erkin, samarali va to'g'ri foydalana olish, uning cheksiz imkoniyatlaridan to'laqonli bahramand bo'lish, zaruriy ko'nikma va malakalarga ega bo'lishlari kerak.

«Ona tili» darslarida o'quvchilarni mustaqil va ijodiy fikrlashga yo'naltirish lozim. Shuning uchun o'quv dasturi va u asosida yaratiladigan darsliklarda grammatik qoidalarni yodlatishdan voz kechish, ijodiy tafakkur tarzini shakllantirish, dars va mashg'ulotlarni o'quvchilarning nutqiy malakasini yuzaga keltirishga qaratish maqsad qilib olindi. Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ona tili fanini o'qitishning maqsadi – o'quvchilarda og'zaki va yozma nutq ko'nikmasini, ijodiy fikrlash malakasini, kitobxonlik va nutq madaniyatini rivojlantirishdan iborat.

Ona tili fanini o'qitishning asosiy vazifasi: o'quvchi shaxsini fikrlashga, o'zgalar fikrini anglashga, o'z fikrini og'zaki hamda yozma shaklda savodli bayon

qila olishga qaratilgan nutqiy kompetensiyani rivojlantirish; o'quvchilarda grammatikaga oid bilimlarini (fonetika, leksikologiya, so'zning tarkibi, so'z yasalishi, morfologiya, sintaksis, yozuv va imlo, tinish belgilari, nutq uslublari, stilistikaga oid tushunchalarni) shakllantirish va rivojlantirish hamda ona tilining keng imkoniyatlaridan unumli foydalangan holda o'qigan, ko'rgan, eshitganlarini nutqiy to'g'ri va ravon bayon eta olish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan lingvistik kompetensiyalarni shakllantirishdan iborat. Ona tili fanining o'quv dasturi o'quvchilarda kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan Davlat ta'lim standarti talablaridan kelib chiqib tuzilgan. Xulosa qilib aytganda integrativ yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'qituvchilarini malakasini oshirish va kompetensiyalarni takomillashtirishda—o'quvchilarning savodxonligini ta'minlash, og'zaki va yozma nutqida adabiy nutq me'yorlariga rioya qilishni shakllantirishdan iborat.

Adabiyotlar

1. O'zbekisto Respublikasi Vazirlar Maxkamasining “Umumiy o'rta, o'rta maxsus kasbhunar ta'limining davlat ta'lim standartlari”. -Toshkent 2017yil
2. Qosimova K., Matjonov S., G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh., Sariyev Sh. Ona tili o'qitish metodikasi. –T.: Noshir, 2009. – 163 b.
3. G'ulomova X., Yo'ldosheva SH., Mamatova G., Boqiyeva H. Husnixat va uni o'qitish metodikasi. –T.: TD'U, 2013. – 70 b.
4. Matchanov S., G'ulomova X., Yuldasheva SH., A. Nisanbaeva. Ana tilin oqqtu edistemesi.–T.: TD'U, 2013. –277 b

TIL MADANIYATI ADABIY MEROS

Zulfiya Asamatdinova

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti

O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasasi assistenti

***Annotasiya:** Maskur maqolada til bu har bir millatning bebaho boyligi, ota-bobolarimiz asrlar davomida ona tilimizni avaylab, uning taraqqiyoti uchun kurashib kelganliklari va til haqida buyuk mutafakkir bobolarimiz fikrlari haqida so‘z yuritilgan.*

***Kalit so‘zlar:** Til madaniyati, adabiy meros, millat, til va taraqqiyot.*

Til kishilar orasida aloqa aralashuv vositasidir. Har bir millat o‘z hayoti davomida bir tildan foydalanadi. Chunki til millatni millat sifatida namoyish etadigan asosiy quroldir. Ota-bobolarimiz asrlar davomida ona tilimizni avaylab, uning taraqqiyoti uchun kurashib kelganlar. Buyuk mutafakkir bobolarimiz Alisher Navoiy, shoh va sarkarda Z.M.Boburlarning hayot yo‘llari, ijodiy faoliyatlari, adabiy meroslari bunga yaqqol misoldir. Til bu har bir millatning bebaho boyligi hisoblanib, uning rivoji taraqqiyoti, ravnaqi uchun har bir fidoyi insonlar bir tan bo‘lib kurashadilar.

O‘zbek tili O‘zbekiston Respublikasining davlat tilidir. O‘zbek tiliga 1989-yil 21-oktabrda Davlat tili maqomi berilgan. Shu kundan boshlab bu tilga e‘tibor kuchaydi. Ayniqsa, shoir va yozuvchilar o‘z ijodlarida bu tilning muqaddas va bebaho ne‘mat ekanligini tarannum etdilar. Maktabda o‘qituvchilar bu tilning yagonaligini, uning muqaddas timsolimiz ekanligini o‘quvchilarga keng targ‘ib qilmoqdalar. Ma‘rifatparvar adibimiz Mahmudxo‘ja Behbudiy “Maktab–dunyo imoratlarining eng muqaddasi va qadrlisidir. Maktabning chin va haqiqiy ma‘nosini bilgan millatar jonlari, mollari ilan himmat va g‘ayratlarini sarf etib, millatning taraqqiyi rivojiga ijtihod qilurlar” deganida haq edilar. Chunki maktab ilm o‘chog‘idir. Maktabda ona tilini o‘quv fani sifatida o‘qitish tilimizning ahamiyatini oshiradi. Maktabga kelgan bola ilk tasavvurlarini, ichki kechinmalarini o‘rganayotgan til vositasida yuzaga chiqaradi. U atrofdagilarni, mahalla ahlini, maktabdoshlarini, sinfdosh o‘rtoqlarini, ustozlarini, eng muhimi

o'zini ana shu til yordamida taniydi. Chunki til kishilarning eng muhim aloqa - aralashuv va fikrlash qurolidir. Til barchaga barobar xizmat qiladi. Ana shu tilni mukammal o'rganib, uning barcha qonuniyatlarini to'g'ri o'zlashtirilsa, jamiyat uchun juda foydalidir. Til orqali butun jamiyat boshqariladi, shuning uchun til inson faoliyati bilan uzviy bog'liq bo'lib millatning o'sishi, uning ravnaqi, rivoji uchun ham xizmat qiladi. Til o'rganish orqali inson dunyoga chiqadi. Buning uchun esa tilga oid bilimlarni chuqur o'rganish lozim. Buyuk faylasuf olim Deni Didro aytganidek, odamlar o'qishdan, til o'rganishdan to'xtasalar, fikrlashdan ham to'xtaydilar. Demak:

*Kimki o'rganishni uyat, or demas,
Suvdan dur topadi, toshdan la'l, olmos. (Nizomiy Ganjaviy)*

O'zbek xalqi uzoq tarixga ega bo'lib, tarixiy millat hisoblanadi. Buyuk mutafakkirlarimiz shu tilning taraqqiyoti uchun o'z fidoyiliklarini namoyish etishgan. Xususan, Alisher Navoiy o'zbek tilining so'zga boy ekanligini o'zining asarlari orqali isbotlab bergan. Shuningdek, hozirgi kunga qadar biz o'rganib kelayotgan ijodkorlarimiz yaratgan o'zbek tilidagi asarlari millatimizning sha'ni, g'ururi faxridir. "O'tgan kunlar", "Mehrobdan chayon", "Kecha va kunduz", "yulduzli tunlar" kabi bir qator noyob asarlarning tili, uslubi o'zbek millatining qay darajada buyuk millat ekanini ifodalovchi meros hisoblanadi. Mana shunday qadriyatlarimizni o'quvchilar ongiga singdirish, ularning qalbida vatanga, milliy tilimizga nisbatan mehr va muhabbatni uyg'otish adabiyot o'qituvchilarining asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi va bunday mas'uliyatli vazifani har bir adabiyot o'qituvchisi sidqidildan bajarib kelmoqdalar. O'quvchilarga til o'rgatish, ularni haqiqiy vatanparvar, fidoyi qilib tarbiyalashda ona tili va adabiyot fani o'qituvchilarining xizmatlari juda katta. Shunday ekan, ajdodlarimiz merosini chuqur va qunt bilan o'rganishdan charchamaylik. yosh avlodni ajdodlarimizga munosib farzandlar etib tarbiyalab, tilimizning rivoji uchun o'z hissamizni qo'shaylik. Ularning faoliyatlari biz uchun ibrat bo'lsin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jamolhonov X. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Toshkent "Talqin" 2005 yil
2. Ne'matov H. Til va nutq. Toshkent "O'qituvchi" 1993 yil

O'ZBEK AYOLINING MUKAMMAL SIYRATI.

Guliston davlat universititi Pedagogika fakulteti

``Boshlang'ich ta'lim`` 105-20-guruh talabasi

Pardayeva Sevara

Uning jahon manbalarida yangragan she'rlari sharq ayolining aql-u zakosi, fazl-u kamolining yorqin ifodasi sifatida millionlab she'riyat muxlislariga odamiylik muhabbat va sadoqatdan saboq bergan.

Islom Karimov

***Annotatsiya:** ushbu maqolada yurtimizning go'zal va ijodkor shoirasi Zulfiyaxonim Isroilova haqida ma'lumotlar, u insonning qilgan ishlari, olib brogan go'zal ijodi haqida ma'lumot berilgan.*

***Kalit so'zlar:** vafo, sadoqat, she'riyat, muhabbat, mushoira, hayot, nafas, saboq, kitobxon, adabiyot.*

***Annotation:** This article provides information about the beautiful and creative poetess of our country Zulfiyaxanim Israilova, her work, her beautiful work.*

***Keywords:** fidelity, devotion, poetry, love, poetry, life, breath, lesson, reader, literature.*

***Аннотация:** В данной статье представлена информация о прекрасной и творческой поэтессе нашей страны Зулфияханум Исраиловой, сделанной ею работе, прекрасном деле, которое она несла.*

***Ключевые слова:** верность, преданность, поэзия, любовь, поэзия, жизнь, дыхание, урок, читатель, литература.*

Zulfiya she'riyati XX asr o'zbek adabiyotida yangi sahifa ochgan, uning bo'y-bastini ko'rsata olish qudratiga ega bo'lgan, kitobxonga vafo va sadoqat, mehr va muhabbatdan saboq beruvchi she'riyatdir. Bu she'riyatning mavzu va talqin doirasi juda katta qamrovga ega bo'lib, biz unda o'z Vatanini sevish, o'zbek ayolining shonli hayot yo'lini ulug'lash, bani-basharda tinchlik-omonlikni orzu qilganlar mushoirasi bilan birga, muhim hayotiy muammolar va insoniy dardu kechinmalar tasvirini ham ko'ramiz. Bularning barchasi shoira she'riyatidagi g'oyaviy yuksaklik,

dilbarlik va pokizalik, teran ma'no-mazmunga ega bo'lgan xususiyatlar jarayonida yuzaga chiqadi.

She'riyatidagi ana shunday hayotbaxshlik va vatanparvarlik fazilatlari, yurtning ma'naviy hayotidagi fidoyiligi uni o'z xalqining sadoqatli qiziga va shoirasiga aylantirdi.

Hayotni o'zining yuksak ma'naviyati va ayolga xos nazokatli nigohi bilan kuzatib yashagan shoiramiz inson hayotida sodir bo'ladigan sevinchli va g'amgin holatlarga ro'baro' keldi, hayot sinovlari va to'fonlari oldida qaddi bukilmadi, o'z taqdirini ona xalqi taqdiri bilan bog'liqlikda his qildi, uning izzat-ikromiga muyassar bo'lganligi uchun shukronalar keltirdi. Shoira she'riyatning barcha janrlarida qalam tebratdi. Bu ijod namunalari aksariyati kitobxonlar tomonidan adabiyotimizdagi yangilik (noyob hodisa) sifatida qabul qilindi va ilmiy-adabiy jamoatchilik e'tirofiga sazovor bo'ldi. Men bu o'rinda shoira "Hijron kunlarida", "Seni kuylayman, hayot", "Yillar va o'ylar", "Shalola", "O'g'lim, sira bo'lmaydi urush", "Uni Farhod der edilar", "Mushoira" turkumlari va dostonlarini alohida qayd etgim keladi.

Aytish joizki, shoira "Hijron kunlarida" turkumidagi she'rlari bilan o'zbek she'riyatida yangi yo'nalishga – inson hayotining fojiviy talqiniga asos soldi. Xususan, "Bahor keldi seni so'roqlab", "Ko'rganmiding ko'zlarimda yosh?", "O'rik gullaganda" kabi she'rlarida lirik qahramon ruhiyatining rangin holatlarini – g'am va iztirob kechinmalarini ham, ayriliq va sog'inchga to'lib toshgan dilgirlik kayfiyatlarini ham, neki inson zotiga xos bo'lgan his-tuyg'ularni ham, sabr-bardosh va jasoratni ham ko'ramiz. Eng muhimi, bu she'rlardagi hijron motivlari kitobxonni inson taqdiri bilan bog'liq bo'lgan hayot murakkabliklarini, uning bardavomligini tushunishga yordam beradi va kuch-qudrat bag'ishlaydi:

Hijroning qalbimda, sozing qo'limda,
 Hayotni kuylayman, chekinar alam
 Tunlar tushimdasan, kunduz yonimda,
 Men hayot ekanman, hayotsan sen ham

Shoiraning hijron ohanglari tasvirlangan she’rlaridagi lirik qahramonning faryod hasratlari ifodalangan misralari go‘yo kitobxon qalbiga Hamid Olimjon asarlaridagi latif tuyg‘ularga limmo-lim to‘la tasvirlarni ko‘chiradi, ko‘z o‘ngida shoir siymosini gavdalantiradi va, aytish mumkinki, shoir she’rlariga o‘ziga xos yangicha umr ato etadi. Kitobxon bu she’rlarning intihosigacha lirik qahramon bilan birga bo‘lib, jo‘shqin hissiyot va o‘tkir dramatik tasvir ta’siridan, sog‘inch va iztiroblar girdobidan chiqib keta olmaydi.

Shoira she’rlarida “hayot nafasi shovullab”, “insonlar yuragi lovullab” turishi, jahon xalqlari bilan qardoshlik tuyg‘ulari, ijodkorning jamiyat va xalq oldidagi mas’uliyati falsafiy va jahoniy talqinda berilishi ham noyob iste’dodning bir xususiyati edi. Ana shunday xususiyat faqat va faqat Zulfiyaga xos shoirona haroratga boy misralar: “O‘g‘lim, sira bo‘lmaydi urush”, “Yuragimga yaqin kishilar”, “Yurtim xaritasi – mening yuragim”, “Mushoira” kabi asarlarining ham mazmun-mohiyatini tashkil etadi.

Istiqlol yillarida – umri poyonida yaratilgan asarlari shoira ijodining ham, keyingi yillar o‘zbek she’riyatining ham noyob sahifasi bo‘lib qoldi. Xususan, “Sharqning o‘zi ona bo‘lgan hamisha” (1993) nomli dostonida shoira o‘z umri davomida xalqining o‘zligini, yurtining ko‘rkini, yozib ulgurmagan armonlarini bayon etar ekan, o‘ziga xos badiiy tafakkurda xalqimizning boshqalarga qaram bo‘lmagani va uning farzandlari salohiyatining jahon tamadduniga qo‘shgan hissasini tariximizdagi shonli sahifalarga bezangan holda o‘quvchi ongi-shuuriga yetkazadi. Shoiraning istiqlool yillaridagi ba’zi she’riy lahzalarida lirik qahramon qalbida sobiq tuzumdagi “hamma qonunlarning ustidan chizib” tashlash isyonkorligi yuzaga chiqsa, ba’zi misralarida “Axtarib topardim har bosgan izim. Bekor o‘tganiga baxsh etardim jon”, degan afsus-nadomatlar yetakchilik qiladi. 1995 yilda yozilgan “Iqrorga vaqt yetdi” nomli she’rida shoira yana bir bor yashab o‘tgan umriga nazar tashlaydi, istiqlool tufayli xalq va mamlakat hayotida bo‘layotgan yangilanishlardan ko‘ngli quvonchga to‘ladi, ajinlar iz solgan peshonasini istiqloolning hayotbaxsh qo‘li silashiga iymon keltiradi. Mazkur asarlardagi poetik fikrlar “Xotiram siniqlari” (1995) dostonida yanada teran mazmun kasb etadi.

“Xotiram siniqlari” – adabiyotimizdagi benazir bir badiiy olam. Bu asar o‘zining shakli shamoyili, mazmun-mohiyati, tasvir va ifoda usuliga ko‘ra ham dostonchiligimiz janrida yangilikdir. Adabiyotshunos Umarali Normatov ta’biri bilan aytganda, Zulfiya opa bu dunyoga hijron turkumini va “Xotiram siniqlari”ni yaratish uchun kelganday tuyuladi. Ollohga hamdu sanolar bo‘lsinkim, shoiramizga istiqlol davrida yashash ne’matini ato etdi. “Xotiram siniqlari” Yaratganning ana shu marhamatiga shoiramizning ijodiy shukronaligidir. Shoira she’rlarining deyarli barchasida hayotning jonli tasviri gavdalanadi. Chinakam she’riy asar katta hayotiy muammolar va insoniy dardlar asosida tug‘iladi. Yuqorida to‘xtalganimiz “Hijron kunlarida” turkumidagi barcha she’rlarga hayotda sodir bo‘lgan mudhish voqea – umr yo‘ldoshi Hamid Olimjonning kutilmaganda avtohalokatga uchrab halok bo‘lishi voqeasi asos bo‘lgan. Ana shu voqea shoira she’rlaridagi mazmun-mohiyatni, ohang va obrazlar talqinini o‘zgartirib yubordi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati.

1. Ma`naviyat asoslari. V.Qo`chqorov, O. Mahmudov, Z.Zamonov .
Toshkent “ Yangiyo`l poligraf servis”.
2. Milliy istiqlol g`oyasi. O`zbekiston Respublikasi Xalq Ta`lim Vazirligi.
Toshkent “Ma`naviyat” 2015.

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В МЕТОДИКЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ВОЕННЫХ ДИСЦИПЛИН

Джумашев Алишер Нишанбаевич

старший преподаватель

Турсунов С.Р.

курсант

Университет общественной безопасности Республики Узбекистан,

+998903491828

***Аннотация:** В статье проанализированы задачи и требования к системе подготовки военных кадров. А также, рассмотрены положительные стороны использования информационных технологий в методике преподавания военных дисциплин.*

***Ключевые слова:** военные кадры, инновация, технология, методика преподавания, военные дисциплины.*

Во все времена считалось, что человек, получивший военное образование – это, прежде всего высокоинтеллектуальный, мужественный и культурный человек, лицо своей страны. И сейчас во многих странах одним из приоритетных задач и требований является поддержание на высоком уровне системы подготовки военных кадров. Например, в США считается, что выпускник военного колледжа должен быть в первую очередь высокоинтеллектуальным, широко образованным офицером, по многим параметрам, превосходящим выпускника любого из престижных 52 гражданских университетов [1]. И этому есть объяснение, ведь подготовка военного специалиста значительно отличается от подготовки гражданского специалиста, так как требует:

- одновременное становление отдельных сторон личности офицера (гражданина, защитника Родины, руководителя, организатора, воспитателя, общественного деятеля, носителя этнических ценностей и правовых норм);

- выработку надежности, как профессионала, так и руководителя организатора, что требует качественного выполнения заданий в условиях определенной сложности при устойчивом сохранении работоспособности и оптимальных рабочих параметров в реальных экстремальных условиях службы в армии;

- умение активно участвовать в интеграции Вооруженных Сил в экономическую, политическую, правовую и социальную систему общества;

- формирование моральной и психологической готовности к защите Отечества, Конституции и воинского долга;

- умение поддерживать воинскую дисциплину, обучать и воспитывать подчиненных.

Требования высокого уровня системы подготовки военных кадров ставятся и в Республики Узбекистан. В законе «Об Оборонной доктрине Республики Узбекистан» установлены принципиальные подходы и направления политики в области обороны и раскрытия задач вооруженных сил. Так, одним из основных направлений развития военной организации государства является:

- повышение качества военного образования и подготовки, переподготовки и повышения квалификации национальных военных научных и педагогических кадров [2].

Подготовка военных специалистов в условиях стремительного научно-технического прогресса требует от высшего военного образования активной интеллектуальной, творческой, с широким научным кругозором, высокопрофессиональной личности офицера, способного продуктивно и грамотно решать разнообразные задачи повседневной деятельности.

Глава нашего государства Ш.М. Мирзиёев указал, что главными критериями подготовки военнослужащего должны быть профессионализм, преданность воинскому долгу, высокие морально-нравственные качества защитника Отечества. Он также подчеркнул, что каждый командир обязан уметь оперативно принимать самостоятельные, всесторонне обоснованные

решения исходя из условий своих военных частей и округов, реальной боевой обстановки [3]. Это значит выпускник военного учреждения, будущий командир должен уметь оперативно мыслить, анализировать и делать выводы из явлений, т.е. должен быть компетентным и мобильным.

Для того, чтобы адекватно реагировать на современные вызовы, соответствовать духу времени, Вооружённым силам нужна новая формация динамичных военных кадров, непрерывно обновляющих багаж своих профессиональных знаний, умеющих жить и работать в инновационной среде. Именно формирование и воспитание творческих способностей должно стать целевой сущностью военного образования. Требования опережающего развития военного образования приобретают особую актуальность с учетом ускорения темпов научно-технического прогресса, оснащения Вооруженных Сил самым современным вооружением и военной техникой, использованием в армиях многих государств последних научных достижений, говорит о том, что необходимость использования инновационных технологий в военном образовании крайне высока. «Мы создаем самые современные условия в Академии и других учебных заведениях не для «галочки», а для того, чтобы наши курсанты и слушатели имели самые передовые, инновационные знания и навыки». Вот в чем заключается наша цель» – отметил Президент [3].

Президент также дал указание обеспечить качественную и полную реализацию принятых мер по совершенствованию деятельности Военно-технического института Национальной гвардии, который должен стать одним из лучших высших учебных заведений страны, готовящих высокопрофессиональные кадры для нашей армии, вплоть до резерва высшего командного состава [3].

Данные требования и их реализация невозможны без процесса внедрения информационных и коммуникационных технологий в сферу военного образования. Разрабатываемые компьютерные тестирующие и диагностирующие методики должны обеспечить систематический оперативный контроль и оценку уровня знаний обучающихся, повышение

эффективности обучения. Использование современных средств информационных технологий, таких как, электронные версии занятий, электронные учебники, обучающие программы является актуальностью для современного профессионального военного образования.

Рассматривая вопросы инновационных технологий в сфере военного образования нужно вначале дать определение словам «инновация» и «технология».

Инновация (от англ. «innovation») означает нововведение как результат практического (или научно-технического) освоения новшества.

Технология (от др. греч. τέχνη – искусство, мастерство, умение и λόγος – изучение, наука). В результате получается изучение мастерства, искусства, умения делать что-либо. В широком смысле – применение научного знания для решения практических задач [4].

Инновации в образовании – это актуально значимые и системно самоорганизующиеся нововведения, возникающие на основе разнообразия инициатив и новшеств, которые становятся перспективными для эволюции образования, позитивно влияют на развитие всех форм и методов обучения. Коротко говоря, это внедрение новых форм, способов и умений в сфере обучения, образования и науки.

Изучение инновационного опыта показывает, что большинство нововведений посвящены разработке технологий. За рубежом, прежде всего в США, интерес к образовательным технологиям возник в середине XX в., когда появились первые программы аудиовизуального обучения, т.е. обучения с помощью технических средств. Термин «образовательные технологии», появившийся в 1960-х гг., означает построение педагогического процесса с гарантированным результатом.

Главной целью инновационных технологий образования является подготовка человека к жизни в постоянно меняющемся мире. Сущность такого обучения состоит в ориентации учебного процесса на потенциальные возможности человека и их реализацию. Образование должно развивать

механизмы инновационной деятельности, находить творческие способы решения жизненно важных проблем, способствовать превращению творчества в норму и форму существования человека.

Использование компьютерных технологий в процессе обучения позволяет решать ряд задач:

- повышение интереса к изучаемому предмету;
- увеличение объема информации по дисциплинам военной подготовки;
- улучшение качества организации учебного процесса;
- использование индивидуального характера обучения;
- создание комплекса учебных пакетов, программ для систем виртуальной подготовки военного специалиста.

Всё вышеизложенное позволит сформировать личность будущего военного специалиста в условиях активного внедрения инновационных технологий в учебный процесс. Повысит качество военного образования.

Положительные стороны использования новейших разработок и информационных технологий:

- значительная экономия материальных ресурсов (боеприпасы, горюче-смазочные материалы, износ боевого оборудования, аппаратуры, техники и др.) на начальном этапе подготовки специалистов;
- современные компьютерные технологии позволяют максимально близко к реальности психологически подготовить военнослужащих к различным стрессовым ситуациям (дать различные виды экстренных ситуаций, травм, повреждений), симитировать функционирование любой боевой техники, дать различные варианты боевой обстановки;
- позволяет одновременно обучать неограниченное количество личного состава.

Таким образом, использование инновационных технологий в методике преподавания военных дисциплин влечёт за собой интенсификацию мышления, обеспечивает высокую активность учебно-познавательной (коммуникативной, творческой) деятельности, позитивное отношение

курсантов к предмету усвоения, формирует готовность офицерских кадров к самостоятельным действиям в условиях новизны, помогает развитию внимания и способности его переключения на другие явления по мере необходимости.

В заключении хотелось бы добавить, что в соответствии с постановлением президента с апреля 2021 года Военно-технический институт Национальной гвардии преобразован в Университет общественной безопасности Республики Узбекистан. В данном университете идёт активная работа по совершенствованию системы подготовки высококвалифицированных военных кадров, беззаветно преданных Родине.

Литература

1. Джумашев А.Н., Шаюсупова Л.Р. Анализ системы социально-педагогической работы с личным составом частей и подразделений в армии США// Материалы научно-практической конференции “Бўлинмалар кундалик фаолияти самарадорлигини оширишда маънавий-маърифий ишларнинг ўрни ва аҳамияти”. Т., ЎзР МГ ҲТИ, 2019. С.252.

2. Закон Республики Узбекистан от 9 января 2018 года № ЗРУ-458 «Об Оборонной доктрине Республики Узбекистан»// Национальная база данных законодательства, 10.01.2018 г., Ст. 30

3. Интернет ресурс: <https://president.uz>. Выступление Президента Республики Узбекистан Шавката Мирзиёева на заседании Совета безопасности в расширенном составе 11.01.2018 г. (дата обращения: 13.01.2022)

4. Интернет ресурс: <https://qomus.info>. ONLAYN ENSIKLOPEDIYA (дата обращения: 13.01.2022)

**ИНТЕНСИВ ПАКАНА ОЛМА ДАРАХТЛАРНИ ЎСИШ,
РИВОЖЛАНИШ ВА ҲОСИЛДОРЛИГИНИ НАВ-ПАЙВАНДТАГ
КОМБИНАЦИЯСИ ВА КЎЧАТ ҚАЛИНЛИГИГА БОҒЛИҚЛИГИ**

Ганиева Феруза Амриллоевна,

ўқитувчи. Бухоро давлат университети. +998919790430

Юнусов Рустам, к/х.ф.н, доцент.

Бухоро давлат университети. +998914080913

Ўзбекистонда мева етиштиришни кўпайтиришда мевачилик соҳасини интенсивлаштиришда янги замонавий инновацион ва тажамкор технологияларни қўллаш, мева турларини ҳар томонлама биологик ва агртехнологик хусусиятларини ўрганиш, ишлаб чиқариш жараёнларини интеграция қилиш, янги барпо этиладиган интенсив боғларни ҳосилдорлигини кўпайтириш ва сифатини яхшилаш, суғориш ва ўғитлаш тизимларидан тўлиқ ва унумли фойдаланишдан иборатдир.

Замонавий интенсив боғларни барпо қилишда асосий омиллардан бири бу вируссиз тоза, маҳсулдор ўрта ўсувчи ва суст ўсувчи пайвандтагларни, турли хил пакана нав-пайвандтагларни танлаб олиш ва парваришлаш технологияларини замонавий яъни инновацион усулларни кенг жорий қилиш бу давр талаби ҳисобланади. Бунда сермаҳсул нав-пайвандтагларнинг биологик ва морфологик тупроқ-иқлим шароитида парваришлаш технологияларни ҳисобга олиш лозим [1,2,3,4].

Илмий тадқиқот ишлари 2020-2021 йиллар давомида Бухоро вилояти, Бухоро тумани “Боғикалон” худудида жойлашган МЧЖ “СиёвушАгро” боғдорчилик фермер хўжалигида ўтказилди. Бухоро вилоятининг иқлими кескин континентал ҳисобланади ва бир йилда ўртача 125-175мм ёғингарчилик бўлади. Ёғингарчилик асосан баҳор фасли бошида, кузнинг охирида ва қишда кузатилади. Ҳавонинг ўртача ҳарорати 26-30⁰С ни ташкил қилади. Қиши совуқ ва қуруқ, январда ўртача -1⁰Сдан -13⁰С гача бўлади. Ўртача ҳавонинг нисбий намлиги 40-60%ни ташкил этади. Мазкур МЧЖ “СиёвушАгро” боғдорчилик фермер хўжалигида агрокимёвий тадқиқот

натижалари бўйича яйловли, эски ва янги суғориладиган майдонларда чириндининг миқдори 0.8-1.2% га тенг. Фосфорнинг миқдори 0.11-0.18%га ва алмашинувчан калий миқдори 1.5-3.0%ни ташкил қилади.

Қишлоқ хўжалиги экинларига, жумладан мевали дарахтларнинг ўсиш ва ривожланиши даврида 6-21 м/сек тезликда эсадиган шамоллар бир йилда фақат 142 кун давом этади.

Шунингдек, юқорида келтирилган Бухоро тумани МЧЖ “СиёвушАгро” боғдорчилик фермер хўжалиги тупроқ-иқлим шароити интенсив олма дарахтларнинг, жумладан пакана вегетатив пайвандтагларга уланган пакана вегетатив пайвандтагларга уланган серҳосил олма навларининг ўсиши, ривожланиши ҳамда муттасил мўл ва сифатли ҳосил олиш барча талаб этадиган имкониятлар мавжуд.

Тажриба олиб борилган вегетатив пайвандтагларга уланган пакана олма боғларини тупроғи қадимдан суғориладиган аллювиал тупроқ типига мансубдир. Сизот сувлари 0.8-1.5 м чуқурликда жойлашган.

Тадқиқот объекти бу биологик хусусиятлари билан бир-биридан фарк қиладиган пакана олма навлари ва пайвандтаг комбинациялари ҳамда кўчат қалинлиги ҳисобланади. Ўрганилган навлари – Голдспур, пайвандтаги секин ўсувчи М-9 пайвандтаги, Голден Делишес навини ММ-106 ўрта ўсувчи пайвандтагга уланган. Олма кўчатлари 2020 йилда ўтказилган бўлиб, унда куйидаги схемалар 4.0x1.2 м, 4.0x1.4 м, 4.0x1.6 м, 4.0x1.8 м, 4.0x2.0 м ҳамда 3.0x1.0 м, 3.0x1.5 м, 3.0x2.0 м тартибда жойлашган олма дарахт шох-шаббаларига ярим сийраклаштирилган ва шпиндель буш усулида шакл берилган. Пакана олма боғлари инновацион технологик омиллари асосида парваришlash қилинади, жумладан суғориш ва ўғитлаш томчилатиб суғориш усулида қўлланилади. Бу усулни афзаллиги шундан иборатки бу суғориш усулида сув томчилари ўғит билан биргаликда зарурий ўсув нуктасига берилади ва сув сарфи 2-3 мартаба тежалди.

Тадқиқот натижалари интенсив пакана олма боғларида энг мақбул нав-пайвандтаглар комбинацияларини ва кўчат қалинлигини танлаш, уларни

морфо-биологик хусусиятлари ўсиш ва ҳосил бериш қонуниятлари пакана интенсив олма навлари Голдспур ва Голден Делишес навларни зичроқ, яъни 4.0-1.2 м ва 4.0x1.4м тартибда экилганда қўлга киритилган. Олиб борилган тадқиқотлар олма дарахтини секин ўсувчи пакана пайвандтагларга уланганда – Голдспур ва Голден Делишес навларида 2020йилда пастки қисмга жойлашганда ёруғлик 66%ни, ўртанги қисмида 56% ва юқори эса 72%ни ташкил қилди. 2021йилда эса дарахтларни оптимал ўсиш натижасида ёруғлик миқдорини 2-4% гача камайгани аниқланди.

Интенсив олма дарахтларини комплекс зарарли организмлардан ҳимоя қилиш ишлари Бухоро тумани МЧЖ “СиёвушАгро” боғдорчилик фермер хўжалигида фаолият кўрсатаётган агроном ва назоратчилари билан биргаликда агротехник, кураш чора тадбирлари қатъий назорат остида қўлланилмоқда.

Ўрганилаётган икки йиллик пакана олма навларини секин ўсувчи пайвандтагларга уланиши сабабли дарахтларни ўсиш ва ҳосил элементларининг шаклланиш фитометрик кўрсаткичларининг яхшиланишига ва пировард натижада ҳар бир пакана олма дарахтидан иккинчи йилда 0.2-2.0кг гача сифатли ҳосил олинди.

Шунингдек, ўтказилган тажриба натижалари шундан далолат берадики, интенсив пакана олма дарахтларига мос шакл бериш, замонавий инновацион технология асосида тажамкор томчилатиб суғориш усулларини қўллаш мақбул секин ўсувчи нав-пайвандтаг комбинацияларни танлаш, комплекс зарарли организмлардан ўз вақтида ҳимоялаш, дарахтларни мақбул кўчат калинлигида ўтказиш ва парваришлаш каби агротехнологик омилларни қўллаш мева етиштиришни самарадорлигини оширишга келтиради.

Фойдаланилган адабиётлар.

1. Ganiyeva Feruza Amrillojevna, Yunusov Rustam. THE GROWTH, DEVELOPMENT AND YIELD OF APPLE TREES IN INTENSIVE FRUIT ORCHARDS ARE HARDWOOD CUTTING COMBINATIONS AND THEIR DEPENDENCE ON THE THICKNESS OF SEEDLINGS. *Nat. Volatiles & Essent.*

Oils, <https://www.nveo.org/index.php/journal/article/view/2663> 2021; 8(5): 9591-9595.

2. Ganieva F.A., Yunusov R. Studying the different formations of apple trees in intensive orchards. European Journal of Agricultural and Rural Education (EJARE) Available Online at: <https://www.scholarzest.com> Vol. 2 No. 4, April 2021, ISSN: 2660-5643

3. Ganieva F.A, Yunusov R., ECONOMICAL INNOVATIVE BASIS FOR THE CARE OF INTENSIVE STUNTED APPLE VARIETIES. AJMR. Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR) <https://www.tarj.in> Vol 10, Issue 6, June 2021.

4. Yunusov R; Nazarova S.M; Ganieva F.A; Ataeva Z. A. Influence of cultivar combinations and seedling thickness on the formation of phytometric indicators and productivity of pear trees in intensive orchards. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. <https://saarj.com/wp-content/uploads/paper/ACADEMICIA/2021/FULL-PDF/ACADEMICIA-SEPTEMBER-2021/9.58,%20Yunusov%20R.pdf> Vol. 11, Issue 9, September 2021.

ЛИНДА ХАТЧЕОННИНГ ПОСТМОДЕРНИСТИК ТАРИХИЙ МЕТАПРОЗАГА ОИД НАЗАРИЙ ҚАРАШЛАРИ

Хажиева Феруза Мэлсовна, PhD, доцент

Бухоро давлат университети

Аннотация: Мақолада постмодернистик адабиётда тарихий метапрозани тадқиқ қилган канадалик академик Линда Хатчеоннинг соҳага оид қараашлари шарҳлаб берилган.

Калит сўзлар: постмодернизм, тарихий метапроза, биографик роман.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ВЗГЛЯДЫ ЛИНДЫ ХАТЧЕОН НА ПОСТМОДЕРНИСТИЧЕСКУЮ ИСТОРИЧЕСКУЮ МЕТАПРОЗУ

Хажиева Феруза Мэлсовна, PhD, доцент

Бухарский государственный университет

Аннотация: В статье комментируются взгляды Линды Хатчеон, канадского академика, изучавшего историческую метапрозу в постмодернистской литературе.

Ключевые слова: постмодернизм, историческая метапроза, биографический роман.

LINDA HUTCHEON'S THEORETICAL VIEWS ON A POST- MODERN HISTORICAL METAFICTION

Khajieva Feruza Melsovna, PhD, Associate professor

Bukhara State University

Resume: The article comments on the views of Linda Hutcheon, a Canadian academic who has studied the biographical novel in postmodern literature.

Key words: postmodernism, historical metafiction, biographical novel.

Канадалик академик, постмодерн адабиёти тарихи ва назарияси соҳасида кўплаб изланишлар олиб борган илк олимлардан Линда Хатчеон (Linda Hutcheon) “A Poetics of Postmodernism. History, Theory, Fiction” [1, 283] номли китобида тарихий ва биографик роман жанрини комплекс тадқиқ қилиб, алоҳида “Historiographic Metafiction: “The Pastime of Past Time”” деб номланган бобда XX асрда яратилган тарихий метапрозани назарий ўрганиб

чиққан. Олима Жон Белвиллнинг (John Banville) “Doctor Copernicus” (1976), Криста Вульфнинг (Christa Wolf) “No Place on Earth” (1979), Ян Уотсоннинг (Ian Watson) “Chekhov’s Journey” (1890), Эдгар Лоуренсе Докторовнинг (Edgar Lawrence Doctorow) “Book of Daniel” (1971) каби қатор постмодерн услубида яратилган тарихий ва биографик асарларни тадқиқ қилар экан, уларни анъанавий тарихий романга қарама-қарши қўяди (Венгриялик Марксист олим Дьёрдь Лукачнинг тарихий роман назариясига оид фикларини (“The Historical Novel” (1937) таҳлил қилган ҳолда) ва асарлардаги метапроза ҳодисасини кузатади. Ҳатчеоннинг фикрича, замонавий постмодернистик тарихий метапроза қуйидаги уч жиҳатни ўзида мужассам этади. Биз ўз талқинимизда Линда Ҳатчеоннинг “historiographic metafiction” терминини “тарихий метапроза” шаклида қабул қилиб, унинг остида тарихий ва биографик метапрозани назарда тутамиз. Чунки монографияда Ҳатчеон тарихий ҳамда биографик асарларни таҳлилга тортган.

А. Ҳатчеоннинг фикрича, анъанавий тарихий романда “типиклаштириш” ҳодисасига катта аҳамият берилган бўлса, тарихий метапрозада бадий “тип” еки қаҳрамонни типиклаштириш ҳодисаси кузатилмайди. Қаҳрамонлар эксцентрик, чегараланган, ва перифериал фигуралар. Ҳатто реал тарихий шахслар (биографик роман – Ф.Х.) ҳам бошқача, махсуслаштирилган ва эксцентрик мавқега эга дея, тарихий образлардаги ноанъанавийликни таъкидлайди. “...it is clear that the protagonists of historiographic metafiction are anything but proper types: they are the ex-centrics, the marginalized, the peripheral figures of fictional history... Even the historical personages take on different, particularized, and ultimately ex-centric status...” [1,113-114] Олиманинг ушбу фикрлари постмодернистик адабиётда тарихий метапроза қаҳрамони жанр табиатиغا хос бўлган қаҳрамонлардаги “типикликни”, универсалликни йўқотиб, уларни индивидуал, ўзига хос образлар сифатида ифодалайди. Бизнингча, Ҳатчеон бу ўринда постмодерн адабиётдан олдин яратилган асарлардаги қаҳрамонларга хос давр ижтимоий

ва инсоний хусусиятларини гавдалантира оладиган даҳолик, буюклик каби фазилатларни мужассамлаштирган “тип”ни назарда тутган.

Ҳатчеон тарихий метапрозада муаллиф тарихий-биографик ҳақиқатга субъектив муносабат билдиради. Далиллар езувчи наздида қайта “фильтрланади” ва унинг призмаси орқали асарга солинади. “Even documents are selected as a function of a certain problem or point of view”. [1,122] (Ҳатто ҳужжатлар маълум муаммо еки муносабатни ифодалаш учун танлади.) Олиманинг фикрича, “*Historiographic metafiction espouses a postmodern ideology of plurality and recognition of difference; “type” has little function here, except as something to be ironically undercut. There is no sense of cultural universality.*” [1,114] (Тарихий метапроза постмодерн адабиётидаги фикрлар хилма-хиллиги мафкурасини олдинга суриб, тафовутни тан олиншини таъкидлайди. Бундай асарларда адабий “тип” тушунчасининг вазифаси тор бўлиб, киноя билан тасвирланган. Уларда маданий универсаллик ҳисси йўқолган.)

Б. Линда Ҳатчеоннинг таъкидлашича, тарихий метапроза ҳақиқат билан ўйнашиб, уни елғонлаштиради. Бундай асарларда, тарихий ёзувлардаги мнемоник муваффақиятсизликларга урғу бериш мақсадида, ҳақиқат қастдан фальсификация қилинади (*certain known historical details are deliberately falsified in order to foreground the possible mnemonic failures of recorded history (...) Historiographic metafiction acknowledges the paradox of the reality of the past but its textualized accessibility to us today*). [1,114] Шунингдек, олима тарихий метапроза ўтмишнинг парадоксаллигини тан олиб, уни бугунги кун нуктаи назарида, тушунарли матнда ўзгача ифода этади, деган хулосага келади.

В. Ҳатчеоннинг таъкидлашича, анъанавий тарихий романларда тарихий шахслар ёрдамида бадий (тўқима) олам аутентификация қилинади – ҳақиқийлаштирилади. Прототип тарихий факт ва тўқима орасидаги боғланишларни яширишга, силлиқлаштиришга ердам беради, тарихий ҳақиқат ва бадий тўқимани синтезлаштириб, бадий асарда ҳаққонийлик қиёфасини олишга ердам беради. “*The metafictional self-reflexivity of postmodern novels*

prevents any such subterfuge, and poses that ontological join as a problem: how do we know the past? What do (what can) we know of it now?"[1,115] Тарихий метапроза эса, бундай айёрликни олдини олиб, асарда муаллиф иштироки ердамида “Тарихни биз қай даражада биламиз? Ҳозирда биз бу ҳақида нимани биламиз?” – деган саволларни ўртага ташлаб, уларга жавоб топишга уринади. Олиманинг таъкидлашича, метапроза тарихий факт ва тўқима орасидаги онтологик боғланишларни яширмайди, балки уларни олдинга олиб чиқади. Демак, метапроза имкониятлари тарих ва бугунни ажратилган ҳолда кузатиб, унинг ердамида бугунги даврда яшаётган муаллифни асар тўқимасига олиб кириб, воқеаларга ўз позициясидан туриб муносабат билдиришга имкон яратади. Ўтмиш ва бугун “мета” ердамида бирикиб, асарда янги даврлараро кўприк ҳосил бўлади. Бугунги кун нуқтаи назарида тарихий шахс ҳаётида содир бўлган воқеаларга баҳо берилади. Постмодернизмга хос муносабат: киноя, аллюзия, сарказм/истеҳзо каби модаллик унсурлари бадиий асар тилида ўз ифодасини топади.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Hutcheon, Linda . A Poetics of Postmodernism. History, Theory, Fiction. – New York, London: Routledge, 2004. – 283 p.
2. Khajieva, Feruza Associate professor (PhD), Department of English Literature (2020) "GENESIS AND DEVELOPMENT OF STYLISTIC DEVICES CLASSIFICATIONS," // Philology Matters: Vol. 2020 : Iss. 3 , Article 6. DOI: 10. 36078/987654447 // Available at: <https://uzjournals.edu.uz/philolm/vol2020/iss3/6>
3. Feruza Melsovna Khajieva, Kendjayeva Gulrukh Fatilloevna STUDY OF STYLISTIC LEXICOLOGY (2019) // TEST Engineering and Management, USA, 2019. – P. 4162-4169.
<http://www.testmagzine.biz/index.php/testmagzine/article/view/567/507>
4. Xajiyeva, Feruza. "ЛАЙЛА ЛАЛАМИНИНГ “THE MOOR’S ACCOUNT” РОМАНИДА ФОНЕТИК СТИЛИСТИК ВОСИТАЛАР ТАҲЛИЛИ." *Журнал иностранных языков и лингвистики* 3.8 (2021).

5. Khajieva, Feruza Melsovna. "Theoretical aspects of the language learned (Stylistics)." *Бухоро: Дурдона* (2020).

ЕВРОПА ТАНҚИДЧИЛИГИДА ПОСТМОДЕРНИСТИК БИОГРАФИК РОМАН СОҲАСИГА ОИД ҚАРАШЛАР

Хажиева Феруза Мэлсовна, PhD, доцент

Бухоро давлат университети

Аннотация: Мақолада Европа адабиётшунослигида биографик роман жанри хусусиятларига оид Англия ва Сербия олимлари қарашлари ўрганилган бўлиб, постмодернизм даврида жанр трансформацияси ҳодисаси еритиб берилган.

Калит сўзлар: постмодернизм, интертекстуаллик, вендрилокизм.

ИЗУЧЕНИЕ ПОСТМОДЕРНИСТИЧЕСКОГО БИОГРАФИЧЕСКОГО РОМАНА В ЕВРОПЕЙСКОЙ КРИТИКЕ

Хажиева Феруза Мэлсовна, PhD, доцент

Бухарский государственнқй университет

Аннотация: В статье исследуются взгляды британских и сербских ученых на особенности жанра биографического романа в европейской литературе и раскрывается феномен жанровой трансформации в период постмодерна.

Ключевые слова: постмодернизм, интертекстуальность, чревовещание.

STUDY OF POST-MODERN BIOGRAPHICAL NOVEL IN EUROPEAN CRITICISM

Khajieva Feruza Melsovna, PhD, Associate professor

Bukhara State University

Resume: The article examines the views of British and Serbian scholars on the peculiarities of the genre of the biographical novel in European literature and reveals the phenomenon of genre transformation in the postmodern period.

Key words: postmodernism, intertextuality, ventriloquism.

Англиянинг Лидс (Leeds) университетида “(Post)Modernist Biofictions: The Literary Afterlives of Henry James, Virginia Woolf, and Sylvia Plath” номли фалсафа доктори даражасини олиш учун тайёрланган диссертациясида

Бетани Лейн (Bethany Layne) Ҳенри Жеймс, Виржиния Вульф, Сильвия Плат каби ёзувчилар ҳаётига бағишларган ўн олти асарда постмодернизм хусусиятларини тадқиқ этиб, замонавий биофикцияда бу жиҳатларни кўйидаги муаммоларни тадқиқ этиш орқали ёритиб берган. *“I have three main avenues of exploration: the first, to consider how biofiction might serve to introduce or to recall its subjects’ texts; the second, to ask whether biofiction might contribute to scholarly discourse as well as borrowing from the same; and the third, to address biofiction’s intervention into postmodernist debates about subjectivity.”* [1,389] Дастлаб, тадқиқотчи биографик асарларда биографик субъект матнининг ундаги инъикосини таҳлил қилган. Биографик романлардаги интертекстуал жиҳатлар ёритиб берилган. Иккинчидан, тадқиқотчи биофикция илмий дискурс (мунозарага)дан нималарни ўзига қабул қилиб унга қай даражада ўз ҳиссасини қўша олишини тадқиқ қилган ва учинчидан, биофикциянинг субъективлик тўғрисидаги постмодернистик мунозараларга ҳиссасини кўриб чиққан. Тадқиқот натижасида Бетани Лейн кўйидаги хулосага келган.

А. Постмодерн асарларда биограф ўз қаҳрамони яратмаларини чуқур ўрганганлигидан гувоҳлик берувчи интертекстуал воситалар *“quotation, plagiarism, and, most frequently, allusion”* [1,283] (цитата, плагиат ва аллюзия) ердамида гипотекст/гипертекст муносабатлари вужудга келтиради. Постмодерн биографик романлар гипотекст (бирламчи матн)/гипертекст (иккиламчи, интертекстуал воситалар ердамида яратилган матн) муносабатлари натижасида уларни ўқиган китобхон биографик қаҳрамон асарларини (гипотекстни) ўқишни хоҳлайди.

Б. Бетани Лейн кузатишича, ҳар қандай муаллиф бадий асар яратишда бирламчи дискурсни яратади. Бадий асарни таҳлил қилган мунаққидлар иккиламчи дискурсни ҳосил қилади. Лейннинг фикрича, биографик роман муаллифи мана шу икки дискурс оралиғида ўз асарини яратади. *‘Novelists wrote novels and critics criticised them’, the ‘second-order discourse’ of criticism relying for its existence on the ‘first order discourse’ of fiction, poststructuralist theory radically troubled the boundary between the two discourses”.* [1,7] Шу

муносабат билан биографик роман ҳосиласи бўлган дискурс ўзига хос, дуал характердаги матн бўлиб, уни тушуниш учун бирламчи матндан хабардор бўлиш реципиент учун муҳим саналади.

В. Шунингдек, постмодерн биографик асарларда субъективизм устунлик қилиб, муаллиф ўз қарашларини метапроза шаклида ифодалайди. Бетани Лейннинг фикрича, *“biofiction’s reinstating of the author might be reconciled with postmodernism’s troubling of subjectivity”* [1, 288] биографик асарларда муаллиф образининг қайта яратилиши, яъни метапрозанинг мавжудлиги постмодернизмдаги субъективизмга уйғун бўлади.

4. Сербиялик олим **Миржана Кнезевичнинг** (Mirjana M. Knežević) соҳага оид қарашлари кўплаб олимлар диққатини тортган. Унинг *“Postmodernist Approach to Biography: “The Last Testament of Oscar Wilde” by Peter Ackroyd”* номли мақоласи ҳам постмодерн адабиётида биографик роман масаласи ўрганилган бўлиб, унда машҳур инглиз биографи Питер Акройднинг 1983 йилда яратган биографик романида интертекстуаллик, пародия ва пастиш каби стилистик воситалар таҳлил қилинган. Тадқиқотнинг натижаси сифатида олим кўйидагича хулосага келган: *“...despite the postmodernist distortions and all its playful ventriloquism, the novel is perfectly capable of providing a genuine insight into the life of its subject, managing to bring this character from the past alive to the reader – which is (...) the only aim of any significance of a true biography.”* [2,47]

(Ўзининг постмодернистик бузилишлари ва ўйноқли вентрилоквизмига қарамадан, биографик роман бош қаҳрамони (субъект) ҳаёти тўғрисида ҳаққоний тушунча беришга ва уни тарихдан қайта тирилтириб китобхонга етказишга қодирдир. Бу ҳақиқий биографиянинг асосий мақсадидир.)

М.Кнезевичнинг ушбу хулосаси постмодернизм даврида яратилган биографик романнинг ҳар қандай “фокус”/бадий техниканинг қўлланилишига, езувчи маҳорати, фантазиясининг бойлигини кўрсатишига, уларни тарих билан қориштириб, янги дунени кашф қилишига қарамадан, биографияси баён этилган шахс ҳаёти ва дунесини қайта ярата олишга қодир

жанр эканлигини тушуниш мумкин. Дарҳақиқат, интертекстуал воситалар, метапроза, полифония, кинояли, сарказм/истеҳзоли оҳанг, умуман, ҳар қандай бадиий маҳорат билан безатилган матн тарихий ҳақиқатни, фактларни парда остига яшириш кучига эга эмас. Китобхон тарихий ҳақиқатни илғайди, биографик маълумотларни билиб олади, имкон бўлса, буни бадиий бўлмаган манбалардан ўқиб олишга (бу инсондаги азалий билиш, қизиқиш қобиляти билан боғлиқ психологик ҳолат), романдаги воқеалар билан солиштиришга (инсоннинг таҳлил ва хулоса чиқариш қобиляти) интилади. Биографик асарнинг асосий мақсади ҳам шундан иборат.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Layne, Bethany "(Post)Modernist Biofictions: The Literary Afterlives of Henry James, Virginia Woolf, and Sylvia Plath" – University of Leeds, 2013. – P. 288
2. Knežević Mirjana M. Postmodernist Approach to Biography: "The Last Testament of Oscar Wilde" by Peter Ackroyd. // FACTA UNIVERSITATIS Series: Linguistics and Literature Vol. 11, No 1, 2013, P. 47.
3. Khajieva, Feruza Associate professor (PhD), Department of English Literature (2020) "GENESIS AND DEVELOPMENT OF STYLISTIC DEVICES CLASSIFICATIONS," // Philology Matters: Vol. 2020 : Iss. 3 , Article 6. DOI: 10.36078/987654447 // Available at: <https://uzjournals.edu.uz/philolm/vol2020/iss3/6>
4. Feruza Melsovna Khajieva, Kendjayeva Gulrukh Fatillovovna STUDY OF STYLISTIC LEXICOLOGY (2019) // TEST Engineering and Management, USA, 2019. – P. 4162-4169.
<http://www.testmagzine.biz/index.php/testmagzine/article/view/567/507>
5. Xajiyeva, Feruza. "ЛАЙЛА ЛАЛАМИНИНГ "THE MOOR'S ACCOUNT" РОМАНИДА ФОНЕТИК СТИЛИСТИК ВОСИТАЛАР ТАҲЛИЛИ." *Журнал иностранных языков и лингвистики* 3.8 (2021).
6. Khajieva, Feruza Melsovna. "Theoretical aspects of the language learned (Stylistics)." *Бухоро: Дурдона* (2020).

TIL BOR EKAN, MILLAT BARHAYOT**Ra'no Madaminova**

O'zbek filologiyasi fakulteti

o'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi

Ona tilimiz – milliy ma'naviyatimizning bitmas- tunganmas bulog'idir. Shunday ekan, unga munosib hurmat va ehtirom kórsatish barchamizning nafaqat vazifamiz, balki muqaddas insoniy burchimizdir.

SH.MIRZIYOYEV

Jamiyatda insonlar fikr almashishga, bir-biri bilan aloqa qilishga ehtiyoj sezadi. Buning eng asosiy vositasi ulkan boyligimiz va bebaho bo'lgan tilimizdir. O'zbek xalqi shundayin bir chamanzorki, uning bostonida gul ko'p, chechak ko'p. Bu bo'stonda bir-biriga o'xshamaydigan, bir-birini takrorlamaydigan tillar avlodi kundan-kunga rivojlanib boraveradi. Mana shu tillar ichida eng chiroylisi va qadimiysi o'zbek tilidir. Avvalo, har bir inson o'z ona tilini bilishi kerak. Insoniyat jamiyatining shakllanishida tilning o'rni beqiyos. Til jamiyat uchun, insonlar uchun xizmat qiladi. Shuning uchun u ijtimoiy hodisa hisoblanadi. Til yakka odamga emas, balki butun jamiyatga daxldor bo'lib, shu jamiyat a'zolari yordamida shakllantirilib boriladi.

Til xalqlar millatlar o'rtasida ko'prik vazifasini o'tagan. Til ijtimoiy hodisa deb shuning uchun aytadilar. Dunyodagi tillar kelib chiqishi, lug'aviy va grammatik jihatdan yaqinligiga qarab bir necha til oilalariga bo'linadi. Yer yuzida 20-ga yaqin til oilasi bor. Til oilalari o'z navbatida til turkumlariga bo'linadi. Turkiy tillarning katta oilasiga mansub bo'lgan o'zbek tilining tarixi xalqimizning ko'p asrlik orzu-intilishlari, dardu armonlari, zafarlari bilan uzviy bog'liq. O'zbek tilining jozibasi momolarimiz allasi, maqomlarimiz, ertak va afsonalarimiz, romanu dostonlarimizning sehrli satrlarida, jiloli ohanglarida aks etgan. Tarixga nazar solsak, buyuk ajdodlarimiz, ota-bobolarimiz aynan ona tilimiz orqali jahonga o'z so'zini aytgan hamda nodir ma'naviy meros, qadriyatlarimizga asos solganligiga guvoh bo'lamiz.

Gafur G'ulom ko'p tilni bilishning xosiyati haqida shunday deydi: Hayotda ko'p tilni bilish chuqur bilim olmoqchi bo'lgan yoshlar uchun juda zarur. Inglischa, nemischa, fransuzcha, italyanacha tillarni bilish dunyo madaniyati xazinasiga yo'l ochadi. Shekspirni, Bayronni, Shillerni, Gyoteni, Danteni asl nusxasida o'qiy olish katta fazilat-ku!

Til millatimizning borlig'i, qalbimizning quyoshidir. Alisher Navoiy bobomiz aytganidek: Ko'ngil maxzanining qulfi til va ul maxzanning kalitin so'z bil. Til adabiyotni yashnatadigan, millatning ruhiy boyligini oshiradigan ijtimoiy hodisadir. Til yashasa millat ham, adabiyot ham yashaydi. Til bilgan-el biladi. Har qanday tilni o'rganish uchun avval shu tildagi so'zlarni bilib olish kerak bo'ladi. Buning uchun esa shu tildagi gap tuzish, so'zlarni bog'lash, qonun qoidalarni bilish kerak. Tildagi tovushlar talaffuzini yaxshi o'zlashtirib, so'zlarni to'g'ri aytish ham til o'rganishda juda muhimdir. Ona tilim menga g'urur va iftixor tuyg'usini bag'ishlaydi. Xalqlar o'rtasidagi birlik, ahillik hurmat tilni bilishdan boshlanadi. Tilga ixtiyorsiz-elga e'tiborsiz. Til bilan ko'ngilni doimo bir tutish kerak. Chunki har bir millatning tili yaxshi insonlar qatoridan suv ichib turadi.

O'zbek tilining imkoniyatlari shu qadar kengki unda nasr va nazm uchun kerakli bo'lgan go'zal va nafis uslublarni topish mumkin. Tilga bo'lgan muhabbat tuyg'usi ona suti bilan qonga kiradi. Tilimiz bizning ruhiy boyligimiz, ma'naviy borligimizdir. Millatni yashnatib, uni dunyoga tanitadigan asosiy vosita til desak adashmagan bo'lamiz. Tilga bo'lgan muhabbat tuyg'usi har bir insonning qalbida josh urib to'lqinlanib turmog'i lozim.

Ushbu qutlug' ayyom, 1989-yil 21-oktyabr sanasi – “Davlat tili haqida” gi qonun qabul qilingan kun ma'naviy jasorat, ezgu maqsadlar ro'yobi bo'lgan kunligi bilan ahamiyatlidir. Ilm-fan, texnika aqlbovar qilmas darajada rivoj topganiga qaramasdan, dunyo hamjamiyati sayyoramizda nechta til borligi haqida aniq ma'lumatga ega emas. Ba'zi ma'lumotlarga ko'ra, dunyo tillarining soni 7 mingdan oshadi. Mazkur tillardan 14 tasida insoniyatning uchdan ikki qismi gaplashadi. Ushbu tillarning har birida so'zlashadiganlar soni esa 50 milliondan ziyod. Dunyodagi 70 tilda gaplashadiganlar 5 milliondan ko'p bo'lsa qolgan tillarda muloqot qiladiganlar

1 milliondan kam. Ularning faqat 200 ga yaqini davlat tili yoki rasmiy til maqomiga ega. Shu nuqtayi nazardan qaraganda o'zbek tiliga davlat tili maqomi huquqiy jihatdan muhrlab bergan mazkur qonunning xalqimiz hayotidagi o'rni beqiyosdir. Bunday nufuzga ega bo'lgan o'zbek tili asrlar sinovidan o'tgan, qiyomiga yetgan va boshqalarga ibrat bo'la oladigan til sanaladi. Bugun O'zbekiston hukumati tomonidan olib borilayotgan siyosat buni amalda ko'rsatmoqda. Yurtimiz bo'ylab va xalqaro maydonlarda ona tilimizda yangrayotgan Davlat madhiyasi ham qalblarimizda vatan tuyg'usini jo'sh urdiradi.

Ulug' ma'rifatparvar bobomiz Abdulla Avloniy ta'kidlaganidek, har bir millatning dunyoda borligini ko'rsatadigan oynai hayoti – bu uning milliy tili va adabiyotidir.

Xulosa qilib aytganda, Til bor ekan, millat barhayot. Til bizning millatimizning shon-u shuhratini oshiradigan asosiy ko'zgudir.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Davlat tili haqidagi" gi qonuni "O'zbek tilining yangi qonunlari" –To'plam T.:1998, 20-30 bet
2. Shodmonov E, Rafiev A, G'oyipov "O'zbek tili" (darslik) T.:1995
3. Rasulov R, Mirazizov A "O'zbek tili "(o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalarining boshqa tillarda olib boriladigan guruhlar uchun o'quv qo'llanma) T.: 2006

EFFECTIVE USE OF YOUTUBE VIDEOS IN THE CLASSROOM TO TEACH ENGLISH

G'aniyeva Laylo Alisher qizi

Student of SamSIFL

Scientific supervisor: **Axrorova A.A.**

Email: layloganiyeva18@mail.ru

***Abstract.** As one of the most popular social media, YouTube has a lot of benefit, especially for teaching English. It helps teachers to facilitate students in their learning activities. The data was collected and analyzed from several related of literature on the application of videos in English classroom around the globe. This study stands its objectives and sees video as one of the effective media that can make students more enjoyed process teaching and learning. This study recorded that many research has proved on the effectiveness of using video as media for students, especially the EFL classroom. It seems using videos can give a relaxing situation for students in learning English. It also can make students more active and easy to understand the material since the video contains pictures and audio that causes students to see the material directly.*

***Key words:** Teaching English, video, supplementary material*

Introduction. Technology plays a vital role in societies and it can be used for many aspects of daily life. For instance, many people use technology to conduct activities and work like searching for a job, completing business transactions, or gathering information. In fact, technology can offer learners many online materials, such as websites for learning, and provide them an incredible source of information. However, there are a significant number of online materials that can be integrated into traditional English lessons, such as the YouTube website. YouTube is considered a source of online material that can play a key role in the teaching and learning field. It has become more popular with people, particularly among adults. This website can provide students with everyday videos and authentic situations that may help them improve their understanding and performance in English language

lessons. As many researchers have observed, learners can gain positive indicators when they watch authentic and real-life clips. Using YouTube videos to teach English classes as supplementary material will provide learners with good understanding and knowledge of their lectures. In addition, it is likely to make the learning process more fun and meaningful. Furthermore, it gives students the opportunity to memorize their lessons more easily. The purpose of this paper is to shed light on a new mode of teaching English courses and examine the effective use of YouTube videos for teaching English language in classrooms as supplementary material.

Result. The use of YouTube as a medium for learning English is actually very important, because through YouTube students can learn or hear native speakers speak English directly. By looking at it, watching will certainly give birth to a strong self-confidence that the language and pronunciation that is seen and heard is right, so that when practicing the student will be very confident and not shy about what he wants to say. The more often someone hears an English learning video from YouTube, the more fluent the person will be. YouTube provides a variety of important information in the form of videos that can be accessed by anyone. This facility can be used for educational purposes such as the introduction of Colors, months, days, counts, greetings, objects that are around us and many other facilities. Although the facilities are very large, not everyone wants to use them for education. This research was conducted by utilizing YouTube for the world of education, one of which is learning English. Some students express their opinions that videos from YouTube can overcome boredom. In addition they also stated that the use of videos from YouTube has increased their interest in learning. Students also stated that using videos from YouTube is more interesting than just reading learning resources from books or listening to lectures only. YouTube is rich in information to be informed in the learning process because learning can reach students directly. In addition, YouTube adds a new atmosphere to learning, students not only see images of printed teaching materials and sounds from audio programs, but on YouTube, students can get both, namely moving images and accompanying sounds. Utilization of YouTube

can stimulate creativity, interest and motivation of teachers, besides that through youtube, English language skills, preparation of teaching materials, selection of materials, ways of delivering teachers progress, which initially only examples and copied from YouTube into material, new material full of ideas in their own style. YouTube also indirectly increases the interest in reading among them, in terms of finding ideas and material. For YouTube Video Offline as a learning media, the strength found by researchers in learning can be explained as follows:

- (1) Media that really involves students to remember a few words through video. What students see.
- (2) Media can help students to imagine meaning words and get a better understanding easily.
- (3) Students are eager to use words from the media to apply them in their work.

CONCLUSION. Use of YouTube videos in teaching and learning English is essential, specifically to investigate learners' attitudes towards the use of YouTube and negative concerns that learners may have while learning new languages by using YouTube or tutor's experiences with using YouTube videos. Such studies will help researchers to optimize the use of YouTube in teaching and learning English language. When using YouTube media, video offline to teach, the teacher must be prepared for any situation that might occur during the learning process. For example, when a teacher explains material a student might talk. So, the teacher must handle it well. Thus, through the application of the YouTube media, video offline it can provide a positive influence on students and the continuity of the teaching-learning process in the classroom. Using YouTube videos is the best way of teaching English in not only offline but also online learning.

REFERENCES:

1. Kachru, B. B. (1992). World Englishes: Approaches, issues and resources. *Language teaching*, 25(1), 1-14.
2. Muhammad, K. (2012). The Use of YouTube in Teaching English Literature. *International Journal of Linguistics*, 4 (4).

3. Watkins, J., & Wilkins, M. (2011a). Using YouTube in the EFL Classroom. *Language Education in Asia*, 2(1), 113–119.
4. Muminova, F. M. Ingliz tilini o'qitishda zamonaviy innovatsion texnologiyalaridan foydalanish / F. M. Muminova. - Text : direct // *Young scientist*. — 2020. — № 18 (308). — PP. 590-592. - URL:
5. State scientific publishing house "National Encyclopedia of Uzbekistan", 2007. -B. 234.

ONA TILI FANINI O'QITISHDA YUZAGA KELADIGAN MUAMMOLAR**Hasanova Zulxumor Baxtiyorovna**

Samarqand viloyati Oqdaryo tumani XTBga qarashli

28-umum ta'lim maktabi Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Anotatsiya. Ushbu maqolada davlatimiz tomonidan ona tilimizga qaratilayotgan e'tibor, uni o'rganish, sofligini saqlab qolish bugungi kunning eng dolzarb vazifalaridan biri ekanligi batafsil yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: ona tili, millat ruhi, davlat tili, ta'lim sifati, ta'lim sohasi, lug'atlar jamlanmasi, pedagog kadrlar

Bugungi kunda ona tilimizni o'rganish, uning sofligini saqlab qolish dolzarb vazifalardan biri sanaladi. Ona tilimiz haqida Birinchi Prezidentimiz I. A. Karimov o'zining "Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch" asarida shunday degan edilar: "Jamiki ezgu fazilatlar inson qalbiga, avvalo, ona allasi, ona tilining betakror jozibasi bilan singadi. Ona tili - bu millatning ruhidir"

Haqiqatan ham, bu fikrda olam - olam ma'no mujassam. Zero, inson yashashi uchun ona, ona allasi qanchalik muhim bo'lsa, uning kelajakdagi faoliyatida ona tilining ahamiyati ham shunchalik muhimdir.

Yurtboshimiz Sh. M. Mirziyoyevning "Davlat tili haqida"gi Qonun qabul qilinganligining o'ttiz yilligini keng nishonlash to'g'risida" gi Qarori o'zbek tiliga bo'lgan ehtiromning yuksak namunasi bo'ldi.

Quyidagilar bugungi kun ona tili fanini o'qitishda yechilishi kerak bo'lgan muammolar sanaladi:

O'qituvchilarning sof adabiy tilda so'zlashmasligi. Ha, aynan bugungi ta'lim tizimimizda shunday ona tili fanini o'rgatuvchi o'qituvchilar borki, o'zlari ona tilimizda sof tarzda so'zlashishni bilmay turib, o'quvchilarga ta'lim bermoqda. Tilimizning sofligiga e'tibor bermagan, kerak bo'lganda o'zbek tilidagi muqobil so'zlarni topa olmasdan, uning o'rnida boshqa tillardan kirib kelgan so'zlarni ishlatadigan, tilimizni hurmatsizlantiradigan o'qituvchilar qanday shogird tayyorlashlari mumkin?

Ona tili darslarimizning o'zbek tilida emas, boshqa tillarda o'tilishi. Bu holatni shahar maktablaridagi sinflarda ko'p uchratamiz. Samarqandda ona tili dars jarayonida tojik tilidan, Toshkentda rus tilidan foydalanib o'quvchilarga o'z ona tilimizni o'rgatayotgan o'qituvchilar ham uchrab turibdi. Bu holatni, afsuski, boshqa viloyatlarda ham uchratishimiz kishi dilini xira torttiradi. Axir, o'quvchilar o'z ona tilisi - davlat tilini boshqa tillarda qanday qilib o'rganadi? Bir jumlaning o'zbek tilida to'g'ri tushuntira olmaydigan yoshlarning o'sha fikrni to'g'ri va ravon yozib bera olmasligi - bu boshqa masala.

Yangi yaratilayotgan darsliklardagi berilgan lug'at so'zlar asosida biror bir qo'llanmaning yaratilmaganligi. Bu hozirgi maktablarda eng dolzarb masala sanaladi. 2019-2020- o'quv yili boshida 8-9-sinflarning darsliklari yangilandi. Yangilangan ona tili darsligiga e'tibor bersak, ko'plab matnlar va o'sha matnlar asosidagi lug'atlar berilganligini ko'ramiz. Ba'zi lug'atdagi so'zlarni o'zimiz zo'rg'a topib, o'quvchilarga yetkazamiz. Lekin o'quvchilar bu lug'at so'zlarning ma'nosini qayerdan topishadi? Ularning izlanishlari uchun ham biror bir darsliklarga asoslangan lug'atlar jamlanmasini ybratish vaqti kklmadimikan?

Darsliklardagi berilgan qoidalarning bir - biriga mps tushmasligi. Maktab darsliklarini bir - biriga taqqoslab turib, bir sinfda berilgan ma'lumotning boshqa bir sinfdagi shu mavzuga oid bo'lgan ma'lumotdan farq qilishini kuzatishimiz mumkin. Misol uchun, 5-sinf ona tili darsligida gapning ifoda maqsadiga ko'ra turlari to'rt xil deb ko'rsatilgan bo'lsa, 10-sinf ona tili darsligida faqat uchtasi haqida ma'lumot berilgan. 5-sinf ona tili darsligida ilmiy va kasbiy atamalar deyilgan mavzu bor. 10-sinf ona tili darsligida esa ilmiy atamalar terminlar deb atalyapti. O'qituvchilar esa o'quvchilarga ularning bir narsani anglatuvchi tushuncha ekanligini tushuntirgunicha qancha vaqt o'tishini o'ylab ko'rganmisizlar? O'quvchilarning hammasi ham birdaniga buni tushuna olmaydi-ku! Yoki 9-sinf darsligida qo'shma gaplar bog'lovchi vositalariga qarab uch turga bo'linishi haqida ma'lumot bor: bog'langan, ergeshgan va bog'lovchisiz. Ammo 10-sinf darsligi "Qo'shma gaplar uslubiyati" mavzusida qo'shma gaplarning bog'lovchi vositalariga ko'ra ikkiga: bog'lovchili va bog'lovchisiz turlarga bo'linishi ko'rsatilgan. Bunday misollarni

ko'plab topish mumkin. Shu o'rinda bir haqli savol tug'iladi: "Bunday holatda o'qituvchilar qanday yo'l tutishi kerak? Axir, o'quvchilar uchun darslik eng muhim va ishonchli manba sanaladi-ku!" Nazarimda, darsliklar ustida ham puxta ishlash vaqti keldi. O'quvchilar bir narsani turli xil o'rganishdan charchadilar. E'tibor berganmisiz, ingliz tili o'rganayotgan bola maktabda urgangan ma'lumotlaridan keyingi faoliyatida ham bemalol foydalana oladi. Ona tilida esa bunday imkoniyat deyarli uchramaydi. Kim nimani xohlasa, o'shani yozish bilan ovora.

Pedagog kadrlarning an'anaviy usuldagi darslardan voz kecholmaganliklari. Bu muammoni istagan ta'lim muassasasida uchratishimiz mumkin. O'qituvchilar hali hamon ko'chirib yozish, mashq bajarish, savolga javob berish kabi usullardan foydalangan holda dars o'tmoqdalar. Ko'pchilik o'qituvchilar kompyuter texnologiyalaridan foydalanishni bilishmaganligi yoki maktablarda darsni zamonaviy usulda o'tishning iloji yo'qligi uchun ham an'anaviy usullardan foydalanishmoqdalar. Sinflarda o'quvchilar sonining ko'pligi ham an'anaviy usulning umrini uzaytirmoqda. Bir xil vazifa bajaradigan, har darsda savolga javobni kitobdan bir amallab o'qib beradigan, mashqni ko'chirib kelganligi uchun baha oladigan o'quvchilarning soni ortib bormoqda. O'quvchilarni darslarga qiziqтира olmay qoldik so'nggi yillarda. O'quvchilarni dorsga jalb qilish uchun ham zamonaviy pedtexnologiyalardan foydalanishimiz kerakligi bugungi kun ta'lim tizimimizning asosiy vazifalaridan biri sanaladi.

Xulosa. Yuqorida sanab o'tilgan muammolarga yechim topilmas ekan, ona tilimizning sofligini saqlab qolishimiz, tilimizga bo'lgan faxr - iftixor tuyg'ularini o'quvchilar ongiga singdirishimiz qiyin bo'ladi.

Adabiyotlar:

1. Shayxislamov, N. (2020). Ona tili darslarida o'quvchilar nutqini o'stirishning asosiy yo'nalishlari. *Science and Education*, 7(4), 174-179.
2. Rahmatilla, N. (2020). Abdulla Oripov dostonlarida milliy qadriyatlar talqini. *Til va adabiyot ta'limi*, (7), 60-61.
3. Shayxislamov, N. Z. (2020). Tilshunoslik keng qamrovli fan sifatida. *UzACADEMIA*, 7(1), 156-158.

ВОЗОБНОВЛЯЕМЫЕ ИСТОЧНИКИ ЭНЕРГИИ И ИХ ВНЕДРЕНИЯ В ЭНЕРГОСИСТЕМЕ УЗБЕКИСТАНА.

к.т.н, доц. **А.Т.Мирзаев,**

магистрант **М.М.Эргашев,**

Ташкентский государственный технический университет

Аннотация В статье рассматривается влияние возобновляемых источников энергии на основе солнечной энергии и ветровой на энергосистему Узбекистана, а также существующие проблемы на пути их развития стране, возможные решения по устранению этих проблем и будущие направления развития сектора с учетом последних действий и планов.

Ключевые слова: возобновляемые источники энергии

Богатый природными ресурсами Узбекистан обладает одним из крупнейших в Центральной Азии рынком энергоресурсов с установленной мощностью порядка 15,1 миллионов кВт, из которых ТЭС составляют 85% от установленной мощности. Горючие ископаемые являются основными энергетическими ресурсами, в частности, природный газ используется для обеспечения страны электричеством. В дополнение к обилию природных ресурсов, Узбекистан считается одной из богатейших стран с точки зрения возобновляемой энергетики. Узбекистан может производить 50 миллиардов т.н.э. за счет солнечной энергии. Текущие же технологии могут производить 175 миллионов т.н.э., то есть более чем в три раза выше, чем объем горючих ископаемых, которые производит ежегодно страна. Кроме того, исследованный гидроэнергетический потенциал Узбекистана оценивается в размере 27,5 миллиардов кВт/ч в год. В данный момент страна использует всего лишь около 39% от своего технического гидроэнергетического потенциала. Несмотря на независимость в сфере энергетики, устаревающая инфраструктура и слабое финансирование приводят к нехватке электричества, неэффективности, высоким потерям и низкой надежности.

В то же время, растущий внутренний спрос и спрос на экспорт газа и нефти, оказывает давление на страну, требуя безотлагательных действий по диверсификации производства энергии и эффективному использованию своего потенциала возобновляемых источников энергии. Несмотря на наличие такого высокого потенциала возобновляемых источников энергии, Узбекистан медленно движется к диверсификации производства энергии и отстает от других стран в регионе. По сравнению с другими типами возобновляемых источников энергии, только гидроэнергетика может считаться «развитой», и она занимает почти 12% в общем производстве энергии в Узбекистане. Однако даже этот тип источника возобновляемой энергии использует всего 39% от общего предполагаемого потенциала. При этом другие типы возобновляемых источников энергии не составляют и 1% от общего производства[1].

Возникает вопрос, какие проблемы препятствуют развитию сектора возобновляемых источников энергии в Узбекистане?

Во-первых, это высокая стоимость производства возобновляемых источников энергии и их низкая мощность, по сравнению с традиционными источниками энергии, а также низкая стоимость традиционных источников энергии, по сравнению с другими странами. Сегодня в развивающихся странах стоимость производства электроэнергии на основе возобновляемых источников энергии все еще остается высокой[2]. Узбекистан лидирует в группе стран по поставке населению дешевой электроэнергии. Средняя стоимость за кВт-часов электроэнергии в нашей стране в 2018 году составила 2,4 цента, тогда как в Казахстане она составляет 3,5 цента, Туркменистане – 0,7 цента, России – 4,8 цента, Китае – 13 центов; в развитых странах: в Германии – 33,8 цента, Великобритании – 18,6 цента, Дании – 33,3 цента, Бельгии – 31,8 цента.

Во-вторых, в настоящее время энергосистема Узбекистана испытывает трудности с покрытием пиковой нагрузки и наращиванию мощности генерации в поздние дневные и вечерние часы. Основной причиной этого

является неспособность газотранспортной сети поставлять достаточно газа для выработки электроэнергии в нужное время, то есть недостаточная маневренность объединенной сети. Учитывая ограничения газотранспортной сети, проникновение солнечной энергии усугубит и без того находящиеся на пределе возможностей требования по наращиванию мощности[3].

В-третьих, Отсутствие законодательного механизма для независимых производителей электроэнергии[1] – в Узбекистане естественные монополии контролируют производство, передачу и распределение энергии. Из-за присутствия государственной монополии, отсутствия здоровой конкуренции и инвестиционной привлекательности на рынке энергоресурсов Узбекистана, местные и иностранные инвесторы предпочитают не инвестировать в энергетический рынок. Каждый инвестор главным образом выступает за четкие правила и хочет, чтобы его права были защищены законом. К сожалению, в стране отсутствует четкий правовой механизм, который бы защищал права инвестора и прописывал требования, условия подключения к сети, продажу энергии, произведенной независимыми энергетическими компаниями. Именно по этой причине население не знает, устанавливать ли в домах солнечные батареи или нет. Местные коммунальные службы могут заключать соглашения о поставках электроэнергии в индивидуальном порядке, но это усложняет деятельность разработчиков проекта в сфере планирования и финансирования проектов с учетом известных и постоянных правил.

В-четвертых, Глубина, темпы и объемы исследований воздействия на энергосистему следует значительно улучшить, чтобы определить все воздействия и разработать меры по их смягчению. Необходимо решение задач по расчетам статической и динамической устойчивости сети, моделированию производственных затрат и оценке требований к маневренности при внедрении возобновляемых источников энергии[3].

В-пятых, Системные операции в настоящее время выполняются с использованием устаревших методов и инструментов. Проблемы включают: (а) составление диспетчерских графиков на сутки вперед без экономической диспетчеризации, (б) негибкие контракты между производителями и оптовыми потребителями, (в) плохое планирование резервов, ведущее к недостаточному количеству резервов, и (г) другие негибкие методы. Эти проблемы приведут к значительным ограничениям выработки ВИЭ или импорта/экспорта, которые превышают контрактные показатели с соседними странами, и, следовательно, вызывают существенные финансовые потери для энергосистемы[3].

В настоящее время совместно с Министерством инновационного развития и Министерством энергетики Республики Узбекистан, а также специалистами АО «НЭС Узбекистана» проводятся исследования по определению влияния ВИЭ, с переменным характером генерации на режимы энергосистемы и разработке мероприятий по обеспечению устойчивости её работы.

По результатам проведенных исследований разработаны рекомендации по дальнейшему развитию сектора возобновляемых источников энергии и устранению этих проблем:

- крайне важно размещать солнечные электростанции в зонах, где газотранспортная сеть может поддерживать потребность в наращивании нагрузки при прерывании выработки солнечной энергии в вечернее время. Локальная стратегия не будет работать при увеличении количества станций.

- требуется как можно скорее выполнить общесистемный анализ комбинированной газовой и электрической сети для рекомендаций по модернизации газовой сети и генерации для достижения большего проникновения солнечной энергии.

- необходимо создание газохранилищ, инвестиции в новые и существующие газопроводы для хранения газа под давлением, модернизацию генераторов, строительство накопителей энергии.

К 2026 году планируется ввод 5000 МВт солнечной генерации, порядка 3000 МВт ветряной генерации, к 2030 году 2400 МВт атомной станции, 20000 МВт пиковой нагрузки, в том числе рост нагрузки при переходе к вечернему максимуму на 4800 МВт (на протяжении приблизительно 5 часов), можно сделать следующие предварительные заключения и рекомендации:

1. В отсутствии солнечной генерации требования по общему подъему мощности маневренными станциями в течение 5 часов будет составлять 4800 МВт, а с генерацией солнечных электростанций это значение составит 9300 МВт. Требование к дополнительной диспетчеризируемой маневренной мощности в течение 5 часов составляет приблизительно 90% от установленной мощности солнечных электростанций. Требуемая маневренность должна обеспечиваться комбинацией гидроэлектростанций, газовой генерацией и накопителей.
2. Второй компонент обеспечения маневренности представляет собой более жесткое требование к наибольшей скорости набора мощности в течение часа. В этом отношении к 2030 году дополнительные требования к маневренности будут вырастут со скорости набора мощности 1290 МВт/час до 3386 МВт/час. Это увеличение скорости набора мощности составляет около 42% от общей установленной мощности солнечных электростанций. Таким образом, энергосистема должна обеспечивать дополнительную скорость набора мощности приблизительно 2094 МВт/час.
3. Цифровизация работы системы и движение к рыночной диспетчеризации важны для обеспечения маневренности в работе системы. Переход к диспетчеризации на час вперед, а затем к 15-минутной и даже более быстрой диспетчеризации может улучшить

предсказуемость генерации ВИЭ, а в сочетании с диспетчеризацией на основе рынка может снизить ограничения генерации ВИЭ. Предварительная оценка требований к маневренной генерации и планированию резервов показывают, что маневренная диспетчеризируемая генерация должна составлять около 80% общей мощности солнечной генерации для обеспечения почасового наращивания мощности с полудня до вечера.

4. Необходимо определить требуемые объемы резервных мощностей для внутри часового балансирования генерации, а также разработка стратегии для обеспечения резервов и заключения контрактов/распределения резервов гидроэлектростанций с соседними странами. Кроме того, рекомендуется начать внедрение прогнозирования выработки ВИЭ, автоматического регулирования частоты и мощности (AGC) и ежемесячного планирования резервов[3].

Литература

1. Барьеры на пути развития сектора возобновляемых источников энергии в Узбекистане- [CABAR.asia](https://cabar.asia)
<https://cabar.asia/ru/barery-na-puti-razvitiya-sektora-vozobnovlyaemyh-istochnikov-energii-v-uzbekistane>
2. Возобновляемая энергия для устойчивого развития- [Review.uz](https://review.uz)
<https://review.uz/post/vozobnovlyaemaya-energiya-dlya-ustoychivogo-razvitiya>
3. Отчет по работе программы USAID “Энергия будущего” в Узбекистане за 2021г.- 12 с.
4. Горяев А.А. Возобновляемые источники энергии: учеб. пособие / Архангельск: САФУ, 2010. – 120с.
5. Елистратов В.В. **Возобновляемая энергетика** / Санкт-Петербург : Издательство политехнического университета, 2016. — 421 с.
6. Удалов С.Н. **Возобновляемая энергетика** / Новосибирск : НГТУ, 2016. — 614с.

РЕАБИЛИТАЦИОННЫЕ МЕРОПРИЯТИЯ ПАЦИЕНТОВ С ДОРСОПАТИЕЙ

Шарипова С.Х., Пулатов С.С.

Кафедра Реабилитологии, спортивной медицины и физической культуры, Бухара, Узбекистан.

Актуальность. Дорсопатия является актуальной проблемой современной неврологии. Более 45 % из них обращаются к врачам по поводу боли в позвоночнике. По этому в своём исследовании мы решили выявить особенности реакций по гендерным свойствам на физиотерапевтические процедуры при цервикальных болях.

Цель исследования. Выявить специфику реакции мужского и женского организма на процедуры применения гальванических грязей при цервикалгии.

Материалы и методы исследования. Обследованы 48 пациентов (23 мужчины и 25 женщин) с диагнозом цервикалгия, прошедшие курс восстановительного лечения в Республиканской больнице восстановительного лечения г.Бухара. Пациенты получали лечение и лечебный массаж. Гальваническая грязелечение проводилось на фоне стандартной терапии. Эффективность и безопасность процедуры оценивали по визуальной аналоговой шкале (ВАШ), а также по параметрам артериального давления и ЧСС до и после процедуры, а также значениям вегетативного индекса Кердо, индекса массы тела, подвижности шейного отдела позвоночника, психоэмоциональное состояние по WAM-тесту. Статистический анализ был проведен по методу Пирсона. Достоверность была защитана если оно превышал показатель $p \leq 0,05$.

Результаты исследования. Анализ преобладания и характеристики болевого синдрома выявил преобладание поражения верхних отделов шейки матки (у женщин - 62,0%, у мужчин - 40,0%) и статистически более частые цервикокраниалгии у женщин (22,0% против 8,0% у мужчин). Головные боли, связанные с болью в шее, достоверно чаще встречались у женщин, чем у мужчин (48,0% и 10,0% соответственно). Отмечена достоверная разница в

частоте жалоб на иррадиацию боли в верхние конечности (20,0% женщин против 10,0% мужчин). Выраженность болевого синдрома, определяемая по ВАШ-тесту, достоверно различалась в сравниваемых группах до реабилитации ($5,25 \pm 1,64$ балла у мужчин и $5,62 \pm 1,98$ балла у женщин, $p < 0,05$); после восстановительного лечения показатели ВАШ снизились в обеих группах: у мужчин до $1,62 \pm 0,83$ балла ($p < 0,05$), у женщин - до $2,25 \pm 1,07$ балла ($p < 0,05$), при этом достоверных различий между группами не обнаружено. У женщин с цервикалгией расстояние между верхним и нижним шейными позвонками составляло в среднем $14,0 \pm 0,1$ см, прирост при сгибании до лечения составлял $2,43 \pm 0,75$ см, а после лечения $2,75 \pm 0,11$ см, что свидетельствует о тенденции к нормализации состояния мышечной ткани, но с сохранением спастической составляющей.

Вывод. Грязелечение в комплексной реабилитации пациентов положительно влияет на восстановление двигательной активности шейного отдела позвоночника. 11 см, что свидетельствует о тенденции к нормализации состояния мышечной ткани, но сохранении спастической составляющей.

A REVIEW STUDY OF THE CHEMICAL CONSTITUENTS AND THERAPEUTIC EFFECTS OF PEGANUM HARMALA L

Xujayorov Ulug'bek Berdiyrovich

Student of Tashkent pharmaceutical institute

ABSTRACT. *Peganum harmala L* was used traditionally in different populations for many medical complains. It contained a wide range of chemical constituents. The previous studies showed that the seeds of the plant and its constituents exerted antimicrobial, anticancer, antioxidant, antidiabetic and analgesic effects and many other pharmacological activities. Harmaline, harmine, harmalol, harman, quinazoline derivatives, vasicine, vasicinone, anthroquinons and fixed oils are reported from seeds and roots of this plant. This plant is used as a medicine in Turkey, Syria, Iran, Pakistan, India, Egypt and other countries. This article presents comprehensive analyzed information on the botanical, chemical and pharmacological aspects of *P. harmala*.

Key words: *b Harmala, Antioxidant, Harmaline.*

Introduction. Conventional propagation of *P. harmala* is from seed and it has several limitations, including germination. Growing from a perennial woody rootstock, *P. harmala* is a bright-green, densely foliated, herbaceous succulent. Although, its smooth many-branched stems may have a spread of four feet or more, the plant is rarely over two feet tall and generally appears round and bushy in habit. As an ornamental plant, this white flowering plant, is ideal, because of its low maintenance and drought tolerance. Its leaves are two inches long, born singly and finely divided into long narrow segments. Each year between June and August, *P. harmala* produces many single white conspicuous flowers. Measures one to one and one-half inches across, these relatively large and showy blooms have five oblong-elliptic petals as well as five narrow sepals of slightly longer length. Each flower has the potential to develop into a fruit which is a leathery, three-valve seed capsule that stands erect on its stalk. Each capsule measurks about three to eight inch in diameter and contains more than fifty dark-brown, angular seeds.

Chemical Composition

The commonly known phytochemical compounds from *P. harmala* are alkaloids, flavonoids and anthraquinone. Total alkaloid content of *P. harmala* varied between 2 and 5%. Harmaline, harmine, harmalol, harmol and tetrahydroharmine are identified and quantified as the main beta-carboline alkaloids in *P. harmala* extracts. Seeds and roots contain the highest levels of alkaloids with low levels in stems and leaves, and absent in flowers. In one study, the concentration of harmaline in different parts of the plant including seeds, fruits, and capsule walls was determined by Reverse phase high-performance liquid chromatography (RP-HPLC) as 56.0 mg/g, 4.55 mg/g and 0.54 mg/g, respectively. Although harmaline and harmine are the most important alkaloids that are generally responsible for their beneficial effects, numerous studies show that other alkaloids present in *P. harmala* also have some roles in the pharmacological effects of the plant. Vasicine and vasicinone are quinazoline alkaloids and were first discovered in flowers and stems of *P. harmala*. A new β -carboline alkaloid, harmalidine and peganine which is similar to the quinazoline alkaloids have been isolated from the seeds and aerial parts of *P. harmala*. The aerial parts of *P. harmala* contain four new flavonoids, including acacetin 7-O-rhamnoside, 7-O-6"-O-glucosyl-2"-O-(3"-acetyl-rhamnosyl) glucoside, 7-O-(2"-O-rhamnosyl-2"-O-glucosyl)glucoside and the glycoflavone 2"-O-rhamnosyl-2"-O-glucosyl-cytoside. Two new have been isolated from the seeds of *P. harmala* and the structures are established as 3,6-dihydroxy-8-methoxy-2-methylanthraquinone (peganone1) and 8-hydroxy-7-methoxy-2-methylanthraquinone.

Animal toxicity of *P. Harmala*

All parts of plant are thought to be toxic. Intravenous injection (IV) of harmine and harmaline (9 mg/kg) into cattle has shown toxic effects, such as accelerated breathing and pulse and clonic muscular spasms. All domesticated animals are susceptible to poisoning from *P. harmala*, camels, especially young animals are the most affected in dry seasons. There are reports of severe intoxication in cattle, donkeys, sheep and horses. Digestive and nervous syndromes have been reported in animals that consume a sub-lethal amount of the plant. The animal initially becomes prostrate and then anorexia, hypersalivation, vomiting and diarrhea occur. Usually,

the nervous syndromes are predominant: the first signs are excitability followed by muscular trembling and stiffness, an uneasy staggering gait and accelerated breathing. Standing is impossible and the animal goes into recumbency. The animal appears in a narcotic state interrupted by occasional short periods of excitement. After a few hours, dyspnea and mydriasis are noted. Frequent urination and subnormal temperature has also been reported in cattle . Abprtion frequently occurs. The course of the nervous syndrome is usually short and death follows within 30 to 36 h after the onset of signs of central nervous systkm (CNS) intoxication. The chronic intoxication of cattle is characterized by anorexia, restlessness, weakness of the hind limbs and knocking of the fetlock joint.

CONCLUSION

The objective of this papeer has been to show the recent advances in the exploration of *Peganum harmala* as phytotherapy and to illustrate its potential as a therapeutic agent. As the current information shows, it is also possible that β -carboline alkaloids might be useful in the development of new drugs to treat various diseases. However, the preesent results suggest a possibility that these alkaloids can be further developed as a potential disease-curing remedy. It must be kept in mind that clinicians should remain cautious until more definitive studies demonstrate the safety, quality and efficacy of *P.harmalaa*. For these reasons, exteensive pharmacological and chemical experiments, together with human metabplism should be a focus for future studies. Last but not the least, this article emphasizes the potential of *P. harmala* to be employed in new therapeutic drugs and provide the basis for future research on the application of medicinal plants.

REFERENCES:

1. Frison, G., Favretto, D., Zancanaro, F., Fazzin, G. and Ferrara, SD. A case of beta-carboline alkaloid intoxication follows of *Peganum harmala* seed extract. *Forensic Sci Int* 2008. 179 pp37-43.
2. Khawar, KM., Ozel, CA., Balci, S., Ozcan, S. and Arslan, O. Efficient shoot regeneration in Syrian rue (*Peganum harmala* L.) under in vitro Conditions. *Int. J. Agric. Biol* 2005. 7pp 790-793.

3. Zargari, A. Medicinal plants. Tehran University Press, Iran. 1988. 2 pp 619.
4. Bukhari, N., Choi, JH., Jeon, CW. , Park, HW., Kim, WH., Khan, MA., Leet, SH. Phytochemical Studies of the Alkaloids from Peganum Harmala. Appl. Chem 2008 12 pp 101-104.
5. Pitre, S. And Srivastava, SK. Two new anthraquinons from the seeds of Peganum harmala. Planta Medica 1987. 53 pp 106-107.
- Puzii, AD., Vecherkin, SS., Tribunskii, MP. And Romakhov, VG .Toxicity of the combined alkaloids of harmala (Peganum harmala, Zygophyllaceae). Vet. Moscow 1980. 4 pp 57-58.
6. El-Bahri, L. and Chemli, R. Peganum harmala L: a poisonous plant of North Africa. Vet. Hum. Toxicol 1991. 33 pp 276-277.

УСВОЕНИЕ ИНОЯЗЫЧНЫХ СТРУКТУРНЫХ ЭЛЕМЕНТОВ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ

Абдурахмонова Жасмина Шавкатовна

Нав.Г.П.И Студентка

2курса иностранных языков

Аннотация: *Современное состояние русского языка характеризуется необычайно активными процессами заимствования обширных пластов лексики, относящихся к различным областям нашей жи: жоопке, политике, спорту, искусству и т.д. Ключевые слова: Лексика, заимствование, морфемизация, аффикс, членение, окказиональный уровень.*

Ключевые слова: *Лексика, заимствование, морфемизация, аффикс, членение, окказиональный уровень.*

Порой заимствуются целые лексические ряды, оформленные однотипно (например, гамбургер, чисбургер, копбургер; йогурт, фругурт, апигурт, эмигург; клипмейкериджмейкер, ньюсмейкер, хитмейкер, плеймейкер). Таким образом, происходит становление иноязычных структурных элементов как самостоятельных морфем в русском языке, иными словами, осуществляется процесс морфемизации. Понятно, что это процесс долговременный, постепенный, предусматривающий ряд этапов и стаций приобретения иноязычным структурным элементом морфемных свойств в русском языке.

На первой, начальной стадии иноязычные элементы плеляются лишь как регулярно повторяющиеся отрезки в ряде слов. Например, русским языком в последнее время заимствуется большой поток английских слов с суффиксом -инг- (маркетинг, кинднинг, холдинг, кастинг, боулинг, лизинг и т.д.). фактором, способствующим развитию способности некоторых таких слов к членению и русском языке, служит заимствование соотнесительных пар слов: скайсерфинг - скансерфер. кикбоксинг - кикбоксер, бодибилдинг - болибиллер. На окказиональном уровне слова с подобными структурными

элементами также могут восприниматься как образованные по определенной модели со значением действия по глаголу. Так, слова лизинг и маркетинг, характеризуют человека, который заклеивает конверты и наклеивает марки. В шутовском контексте "А это наш ведущий специалист по лизингу и маркетингу" воспринимаются как производные от глагола лизать и существительного марка с помощью суффикса -ИНГ-.

Таким образом происходит первый "прорыв" иноязычного структурного элемента в систему русского языка, завоевание себе места в ней как самостоятельной морфемы. На втором этапе иноязычный структурный элемент уже начинает формироваться как самостоятельная морфема в русском языке, так как слова, включающие данный компонент, уже четко осознаются в языке с точки зрения их состава, структуры. Они начинают в определенной степени развивать свою словообразовательную активность, что считается важным фактором усвоения иноязычных морфем заимствующим языком. ср.: "Освоенные суффиксы вступают в словообразовательные связи с иноязычными и русскими основами или только с иноязычными"). Например, суффикс -аж- в вышеупомянутом словаре Т.Ф. Ефремовой характеризуется как "достаточно регулярная, но непродуктивная словообразовательная единица, которая выделяется в именах существительных мужского рода, которые обозначают действие, названное мотивирующим глаголом как процесс" (дубляж, инструктаж, массаж, монтаж, пилотаж, фиксаж). В русском языке довольно часто и легко образуются новые слова со структурным элементом -мания-, имеющим значение "чрезмерное почитание кого-либо или чего-либо или приверженность к кому-либо, чему-либо" (битломания, курникомания, спайсотерломания, шпиономания, покемономания, "горбомания", деонардомания, евромания). Третий этап характеризуется дальнейшим функционированием иноязычной морфемы в русском языке. На этом этапе морфема является многозначной. В качестве иллюстрации можно привести иноязычный суффикс -ант-, который в русском языке функционирует в нескольких значениях: 1) лицо по производимому действию

или по роду деятельности (адресант, диверсант, квартирант, симулянт), 2) лицо по объекту занятий или владения (дипломант, диссертант, музыкант, фабрикант). 3) лицо объект действия (арестант). 4) лицо - участник совместного действия (дуэлянт, конкурсант, концертант, экскурсант). 5) лицо по отношению к месту работы или учебы (курсант, лаборант), б) лицо - член коллектива (оркестрант, сектант), 7) лицо по отношению к тому, кем оно готовится стать (докторант, магистрант). Четвертая ступень освоения иноязычных структурных элементов характеризуется определенной словообразовательной активностью иноязычных морфем в русском языке, когда становятся возможными сличные образования на почве русского языка с участием русских производящих основ, нередко окказионального характера. Так, элемент-дром- присоединяясь к иноязычным основам (велодром, танкопром. космодром), начал проявлять свою активность и на русской почве (смеходром. стиходром, скачкодром, скалодром).

На пятой стадии иноязычный структурный элемент уже прочно завоевывает свои позиции в системе русского языка. Так, приставка анти- считается в русском языке регулярной и продуктивной морфемой, она образует новые слова как с иноязычными, так и с русскими основами со значением противоположности. противодействия или враждебности тому, что названо мотивирующим словом (антитеррор, антитуманный, антивирус-антивсущество, антиискусство, антиток). На шестом этапе морфемы иноязычного происхождения начинают развивать свою словообразующую активность, становиться все более продуктивными. притягивая к себе все большее число основ для образования новых слов, в том числе и на русской почве, тем самым расширяя свое значение и развивая многозначность. Например, суффикс -ист- прочно утвердился в русском языке. Поскольку является чрезвычайно продуктивной словообразовательной единицей. с помощью которой образуются названия лиц, характеризующие с различных сторон, что послужило основой для развития многозначности морфемы.

Таким образом, процесс усвоения иноязычных структурных элементов в русском языке - процесс длительный и многоступенчатый.

РЕКОМЕНДАЦИИ

1. Гимпелевич В.С. Личные имена существительные с иноязычными интернациональными суффиксами в современном русском литературном языке: Автореф. дис. канд. филол. наук. - Баку, 1966.
2. Ефремова Т.Ф. Толковый словарь словообразовательных единиц русского языка М., 1996.
3. Красильникова Е.В. Об освоении иноязычных морфем системой русского словообразования (на примере морфемы -ДРОМ-) // Актуальные проблемы русского словообразования. - Самарканд, 1972. - Ч. 1.

MUSIQA ASBOBLARI MODDIY MADANIYAT YODGORLIKLARIDA.

Aliyeva Shahlo Ozodboyevna

Xorazm viloyati Qo'shko'pir tumanidagi

4-son ixtisoslashtirilgan davlat umumta'lim maktabi Musiqa fani
o'qituvchisi

Annotatsiya. O'rta Osiyoda yashagan qadimgi odamlarning musiqasi haqidagi ma'lumotlar deyarli saqlanib qolmagan. Yunon va Rim yozuvchilarining asarlarida esa faqatgina ibodatga oid marosimlarga doir bo'lgan forslar va massagetlarning qo'shiqlari va raqslari to'g'risidagi mulohazalargina mavjud.

Kalit so'zlar. Xorazm, Marv, ud, Afrosiyob, Sug'diyona, gata, massaget, fors, Rim, Yunon.

Avesto – Eron yassi tog'ligi va O'rta Osiyo daro oralig'ida yashagan qadimgi xalqlarning afsonalarini o'ziga singdirib olgan zoroastrizmning (otashparastlik) muqaddas kitobi bo'lib, koxinlar ((afsungarlar) tomonidan ijro etilgan gimn qo'shiqlarini (gatalar) o'z ichiga oladi. Lekin bu she'rlar qanday navolarda ijro etilganini aniqlash endi mumkin emas. Musiqa asboblarning eramizdan ancha ilgari paydo bo'lganini tasdiqlovchi «jonli» guvohlar katta qiziqishlarni paydo qilmoqda. Nisbatan yaqinda Samarqand viloyatidagi qishloqlardan birida ayollar dafn etilgan joydan (tilla va bronza taqinchoqlar orasida) topilgan suyakdan qilingan fleyta shulardan biridir. Uni bronza asriga kiritishmoqda. Arxeologik ma'lumotlar musiqa madaniyatining asosiy manbalarini aniqlash imkonini beradi. Bu antik davlatlarning yirik viloyatlari markazlaridir: Sug'diyonadagi Maroqand (qadimiy Samarqand), Parfiyadagi Nisa. Bu shuningdek ibodatxona va saroy inshootlarining butun majmuasi mavjud bo'lgan o'ng qirg'oqdagi Xorazm va Baqtriya shaharlaridir. O'tgan asrning oxirida boshlangan va shu kunga qadar davom etayotgan Afrosiyobdagi arxeologik qazilmalar boy materiallarni in'om etdi.

Topilmalar massasi orasida terrakotali haykalchalar alohida qiziqish uyg'otadi. Qiyofali mazmuniga ko'ra ular g'oyatda turlichadir: ayol ma'buda, jangchilar, musiqachilar va musiqachi ayollar tasviri. Shunisi qiziqki, musiqachilar favqulodda ko'p uchraydi. Ularning miqdorining o'zi qadimgi haykaltaroshlarning musiqachilik kasbiga hurmat bilan munosabatda bo'lishgani to'g'risida so'zlaydi. Barcha shubxalar, bu tasodifiy emas, va, menimcha musiqaning so'g'diylar xayotidagi muhim roli, uning ibodatga oid ma'arakalar, ommaviy, umumxalq bayramlaridagi ishtiroki bilan bog'liq. Afrosiyob terrakotalariga qarab xulosa qilish mumkinki, so'g'diylarning sevimli asbobi ud bo'lgan. Afrosiyob terrakotalarida tasvirlarning juda ko'pligi So'g'dda uddan keng tarzda foydalanilganidan dalolat beradi. Garchi kalta ud tasvirlari antik Xorazm, Marv va Sharqiy Turkiston terrakotalarida uchrab tursa ham, O'rta Sharqning boshqa koroplastik markazlarida biz unga o'xshash xech narsani topmaymiz. Qadimiy Mirsga kelsak, uning madaniyatining ko'psonli yodgorliklari «uzun» deb ataluvchi boshqa turdagi ud mavjud bo'lganini bildiradi, lekin u ham qadimiy Misr musiqasi tadqiqotchilarining taxminlariga ko'ra Misrga Osiyodan kirib kelgan. Ma'lumki, (kalta) ud azaldan Xitoy musiqasi asboblari majmuiga kiradi va u yerda u pipa deb ataladi. Biroq, Xitoy xroniklari guvoxlik berishicha, ud – ajnabiy asbob Xitoyga G'arbiy O'lkadan kelib qolgan. Farmer udning Xitoyga kirib kelishini Xitoy imperatori Vu-Tining o'zi bilan birga «yovvoyi» asbob (ya'ni, Farmerning aytishicha, turkmancha barbat) chaluvchi mashshoqni olib kelgan turk malikasiga uylanishi bilan bog'laydi. Aynan shu mashshoq (Xitoyda Su Chi-po nomini olgan) Xitoy musiqasiga o'z mamlakatining yetti modusini olib kirgan, ularning eski xitoycha nomi «ariylardan, aniqrog'i – forslardan kelib chiqqani ma'lum xususiyatlarga ega». Pipa nomining o'zi esa, Farmerga ko'ra, forscha «barbat» atamasining fonetik o'zgargan shaklidir. Bu atamaning boshqa ifodasini biz L.Pikkenda topamiz: «pi» qilni oldinga tashlashni, «pa» esa – qilning

orqa tomonga harakatini ifodalaydi. Xitoy yozma manbalari va arxeologik topilmalarni taqqoslab, Pikken shunday xulosaga keladi: Xitoyda kalta udning (tuxumsimon korpusli) paydo bo'lishini V asr boshidan oldingi sonni belgilash mumkin emas va uning kelib chiqish joyini Markaziy Osiyodan, ehtimol, g'arbga tomon, masalan Parfiyadan izlash lozim. Pikkenning fikrlari e'tiborga loyiq. Ma'lumki, eramizning birinchi asrlarida Sharqiy Turkistonda so'g'd koloniyalari yuzaga keldi. Ko'chirib kelingan so'g'diylar o'zlari bilan o'zlarining musiqa asboblari, shuningdek udni ham olib kelgan bo'lishlari ham ehtimoldan holi emas. Sharqiy Turkistondan ud osongina Xitoyga borib qolgan bo'lishi mumkin. So'g'dda tarqalgan musiqa asboblari Sharqiy Turkistonda yoyilgan izlari Xotandagi arxeologik qazilmalar bilan tasdiqlanadi. Yotkan shahrining (Xotanning poytaxti, eramizning birinchi asrlari) terrakota shakllarida ud, fleyta, barabanlarning tasvirlari mavjud. Xotan udi, Afrosiyob udi kabi, to'rtta torga ega, lekin uning korpusi uzunroq. Mashshoqlar sifatida ko'pincha maymunlar chiqishadi, bu esa buddiylik ibodati bilan bog'liqdir. Boshqa, So'g'dda mashhur bo'lgan torli asboblardan biri arfa bo'lgan. Afrosiyob terrakotalari orasida arfachi mashshoqlar (doim erkaklar) ko'p uchraydi. Uzoq vaqt arfaning vatani Misr hisoblangan. U yerlarda u Qadimiy podshoxlik (eramizdan 3000-2250 y. avval) yodgorliklarida paydo bo'lgan va bir necha yuz yilliklar mobaynida xarakterli bo'lgan yoy shaklida saqlab qolgan (uning nomi «yoyli arfa» shundan kelib chiqqan). Old Osiyodagi arxeologik kashfiyotlar asbobning avval mavjud bo'lgani geografiasini kengaytirdi. Boy inkustisiyalangan arfa Ural sulolasiga tegishli bo'lgan Shumer malikasining (eramizdan 3000 yil avval) sag'anasidan topilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. Revo Markovich Petrov, Botir Jumaniyozovich "Cholg'ushunoslik va cholg'ulashtirish." (Musiqa va san'at kollejlari uchun o'quv qo'llanma) Toshkent 2006.

2. Завадская Е.В. Культура Востока в современном западном мире. М. Наука. 1977.
3. www.ziyouz.com

ONA TILI FANINI O'QITISHDA AKTNING O'RNINI.

Radjabova Shaira Kamildjanovna

Xorazm viloyati Qo'shko'pir tumanidagi 4-son ixtisoslashtirilgan davlat umumta'lim maktabi Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Bugungi kunda ta'lim jarayonida axborot texnologiyalari alohida dolzarflik kasb etmoqda. Kompyuter dasturlari vositasida yoshlar bilimi va dunyoqarashini kengaytirishda keng foydani moqda. Turli fanlardan o'qitishda zamonaviy axborot texnologiyalari joriy etilib, dars samaradorligini oshirmoqda.

Kalit so'zlar. Nutq birliklari, Grammatik, lingvistik bilim, axborot texnologiyalari, konsentrizm tamoyili.

Xususan, I-IV sinf o'quvchilariga mo'ljallangan ona tili fanini o'qitishda ham kompyuter dasturlaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etishi shubhasiz. Masalan, konsentrizm tamoyili asosida o'quv materiallarini tanlash masalasida ham axborot texnologiyalariga alohida e'tibor qaratish lozim. Konsentrizm tamoyiliga asoslangan ona tili va o'qish ta'limini belgilashda asosiy e'tibor o'quvchilarning nazariy bilimlarini oshirish, ularda nutq madaniyatiga oid dastlabki ko'nikmalar va lingvistik tafakkurni hosil qilish, mustaqil, tanqidiy, mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini tarkib toptirishga qaratiladi.

Konsentrizm tamoyiliga asoslangan ona tili ta'limining maqsad va vazifalaridan kelib chiqqan holda, boshlang'ich sinf o'quvchilarining tayyorgarlik darajasiga quyidagicha talablar qo'yish mumkin: • o'quvchilarning lingvistik bilimlari hamda nutqiy ko'nikma va malakalarini rivojlantirishga xizmat qiladigan bilim, tushunchalarning me'yorlangan ko'rsatkichlari; • lug'aviy birliklar va grammatik bilimlar vositasida o'quvchining mustaqil, tanqidiy, mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladigan bilimlarning muayyan izchillikda me'yorlangan ko'rsatkichlari; • turli ranglar vositasida ifodalangan ijtimoiy hamda tabiiy voqelikning — o'zbek tilining ifoda imkoniyatlaridan foydalangan holda tasvirlashga imkon beradigan bilimlar hamda amaliy ko'nikmalarning aniq izchillikda me'yorlangan ko'rsatkichlari; • o'quvchining ichki tuyg'ularini ifodalashi uchun imkon beradigan nutq birliklarining me'yorlangan ko'rsatkichlari.

Ma'lumki, o'quvchilarning mustaqil, tanqidiy hamda mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda ona tilining ifoda imkoniyatlarini o'zlashtirish jarayoni muhim ahamiyatga ega. O'quvchi o'zining shakllanishi va rivojlanishi jarayonida atrof-muhitdagi voqea-hodisalarga u yoki bu tarzda aloqador bo'ladi. Bu aloqadorlik natijasida narsa-buyum, voqea-hodisalarning nomlari va ularning o'ziga xos xususiyatlarini bilishga intiladi. O'quvchilar konsentrizm tamoyiliga asoslangan ona tili ta'limi jarayonida lingvistik bilimlar va til vositalari bilan bir qatorda, o'zbek xalqining ijtimoiy tajribasini ham o'zlashtirishlari kerak. Shundagina ona tili ta'limi jarayonida o'quvchilarning mustaqil fikrlash imkoniyatlari kengaytiriladi. Chunki, ona tili darslarida badiiy hamda ilmiy matnlar yordamida o'zbek tilining ifoda imkoniyatlari, so'z boyligi, imlo hamda punktuatsion me'yorlari tabiat hamda jamiyat hodisalari, kishilar orasidagi ijtimoiy munosabatlar, odamlarning xarakteri, fazilat hamda xislatlari, muomala, muloqot, kiyinish madaniyati, o'simlik va hayvonot olamining o'ziga xos jihatlarini o'rgatish maqsadi nazarda tutiladi.

Tanlangan o'quv mavzulari hamda unga mos keladigan o'quv materiallari moddiy borliqdagi narsalar, voqea-hodisalar, tushunchalar hamda odamlar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlar, o'zbek xalqining tarixiy hamda ijtimoiy tajribasi, jamiyat va tabiat orasidagi aloqadorlikni o'quvchilarga anglatish, o'zbek tilidagi qiyin so'z va iboralarni mazmun hamda ifoda birligida ko'rgazmali tarzda izohlashga xizmat qilishi kerak. Shu maqsadda, Power Point dasturi asosida darsga oid taqdimot materiallarini tayyorlash va nazariy bilim berish davrida ularni namoyish etish mazkur sinflarda o'qiydigan bolalarga kuchli ta'sir etib, dars samaradorligi bir necha bor ortadi.

Natijada, o'quvchining so'z boyligini muntazam ravishda oshirib borib, ularda hissiy idrok, nafosatga intilish, zavq-shavq, zukkolik, yuqori darajadagi ko'tarinkilik, badiiy ijodga intilish, mantiqiy fikrlash kabilar tarkib toptiriladi. Shu bilan bir qatorda, ko'rgazmali materiallarga muvofiq matnlar tayyorlab, mazkur matnlarni sharhlash jarayonida o'quvchilar ona tilidagi so'z va iboralarda ifodalangan nozik ma'nolar, tilning uslubiy imkoniyatlarini ham o'zlashtiradilar.

O'quvchilarni har tomonlama rivojlantirishda lingvistik-informatsion xarakterdagi matnlar, suhbat va hikoyalar ham alohida o'rin tutadi. Bunday matnlar ustida ishlash jarayonida o'quvchilar aniq, dalil va ma'lumotlar asosida xulosa va umumlashmalar hosil qiladilar. Ta'limiy-informatsion xarakterdagi matnlarda bilimlar mantiqiy jihatdan qat'iy tarzda bayon etiladi. Badiiy tarzdagi hikoyalarda esa moddiy borliqdagi narsa, voqea hamda hodisalar, ijtimoiy munosabatlar obrazli tarzda ifodalanadi. Ta'lim jarayonida dars materiallarining o'quvchilar tomonidan ongli tarzda o'zlashtirilishiga erishish muhim ahamiyatga ega. Dars jarayonida ko'chma ma'noli so'zlarning asl ma'nosini anglatish, rasmga qarab fikr bayon qilishga qaratilgan topshiriqlar o'quvchining mustaqil fikrlash, o'z fikrini mantiqiy izchillikda ona tilining so'z boyligidan unumli foydalangan holda bayon qilishga o'rgatish nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyatga ega.

Ona tili ta'limi jarayonida milliy odob-axloq va nafosat tarbiyasini amalga oshirish zarurligini nazarda tutgan holda, o'quv materiallarini tanlash maqsadga muvofiqdir. Konsentrizm tamoyiliga asoslangan ona tili ta'limi mazmuni ham boshlang'ich ta'lim davlat ta'lim standartlari talablari doirasida belgilandi. Shunga ko'ra konsentrizm tamoyiliga asoslangan ona tili ta'limining mazmuni konsentrizm tamoyiliga tayanilgan holda belgilandi. Bunda mavzular muayyan mantiqiy ketma-ketlik asosida o'quvchilarda dastlabki lingvistik bilimlar va nutq madaniyati elementlarini shakllantirishga e'tibor qaratildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. Adilova S. O'zbek tilini o'qitishda kompyuter texnologiyalaridan foydalanish. -T.: TDPU, 2006. –
2. Yusupova Sh., G'ozieva O. Ona tili o'qitishda interfaol usullar va komyuter dasturi. - T.: Bayoz, 2013.
3. www.ziyouz.com

TALABALARDA AKSIOLOGIK YONDASHUVLAR ASOSIDA AXLOQIY MUNOSABATNI RIVOJLANTIRISH

Amirova Dilnoza Norsoat qizi

Termiz davlat universiteti Ijtimoiy fanlar fakulteti magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada talabalarda aksiologik yondashuvlar asosida axloqiy munosabatni rivojlantirish haqida fikr yuritilgan.

Tayanch so'zlar: ta'lim va tarbiya, aksiologiya, aksilogik yondashuv, ma'naviy-ma'rifiy faoliyat, barkamol shaxs.

Aksiologik munosabat shakllanishi bir necha bosqichli jarayon hisoblanib, o'z tarkibiga bilish, anglab yetish, tushunish, tahlil qilish, solishtirish va amalda sinab ko'rishni oladi. Bu esa ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni tashkil etishda maqsadli guruhlar uchun ta'sirchan, interfaol, ehtiyoj va qiziqishlarga asoslangan usullarni qo'llashni talab etadi. Bugungi kunda shiddat bilan rivojlanayotgan globallashuv davrida talabalarda axloqiy fazilatlarni rivojlantirishda aksiologik jihatdan yondashish samarali natijalarga olib keladi. Tarbiya va ta'limni bir-biridan alohida ajratib bo'lmaydi, bu ikki jarayon o'zaro uyg'un, uzluksiz asosda tashkil etilgandagina odobli, axloqiy fazilatlarga ega, yuksak ma'naviyatli, shu bilan birga bilimdon, zukko, ruhan va jismonan sog'lom, keng dunyoqarash va tafakkurga ega, zamonaviy kasb-hunar egasi bo'lgan vatanparvar yoshlarni yetishtirib beradi⁵.

Talabalar shaxslararo munosabatlarni, ijtimoiy-axloqiy me'yorlarni kuzatishi, pedagogik jihatdan tahlil qilib borishi – pedagogik jarayonning tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu borada tadqiqot o'tkazgan shveysariyalik olim Brunold, uni "Inson tabiati haqidagi bilim"⁶ deb ta'riflab, odamlarning xulq-atvorini to'g'ri baholash, tan olish va hukm qilish, ular qanday fikrlashi va qanday harakat qilishini oldindan bilish qobiliyati sifatida tavsiflaydi. Bu qobiliyatning muhim omillari sifatida hayotiy tajriba, sezgi, aql va donolikni ko'rsatib o'tadi. Inson

⁵ Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 31-dekabrda 1059-son qarori

⁶ Brunold G. Handbuch der Menschenkenntnis: Mutmaßungen aus 2.500 Jahren. Galinani, Berlin 2018. P. 231.

tabiati haqidagi bilim tug'ma emas, u odamlar bilan tez-tez muloqot qilish vaturli odamlar bilan tajriba orttirish orqali shakllanishini ta'kidlab o'tadi. Inson tabiati haqidagi bilimlardan odamlarni to'g'ri hukm qilish, ularni rag'batlantirish, boshqalarga yaxshi maslahat berish, chuqurroq munosabatlarga kirish va hokazolarni ishlatish mumkin.

Aksiologiya (yun. *axio* – qadriyat va *logos* – fan, ta'limot) – qadriyatshunoslik, ma'naviy hodisalardan biri bo'lgan qadriyatlar sohasini o'rganadigan, uning qonun va kategoriyalarini tadqiq qiladigan ilm yo'nalishi, qadriyatlar haqidagi fan⁷. U XIX asrning ikkinchi yarmida nemis qadriyatshunosi E.Gartman va fransuz olimi P.Lapi tomonidan ilmiy iste'molga kiritilgan. Aksiologiya aksiologik ong, qadrlash tuyg'usi, aksiologik bilish, qadrlash tamoyiliga tayanib to'plangan qadriyatlar to'g'risidagi bilimlar sistemasidir. Aksiologiya — qadr, qadrlash, qadriyatlar, qadriyatlar tizimi kabi aksiologik kategoriyalarni, ularning turli shakllarini o'rganadi. Qadriyatlar tizimining ijtimoiy taraqqiyotga bog'liqlik qonuni, qadriyatlar tizimining o'zgarishi va takomillashuvi bilan bog'liq aksiologik qonunlar ham aksiologiya shug'ullanadigan masalalar doirasiga kiradi. Mamlakatimizda izchil davom ettirilaётgan yangi demokratik jamiyat qurish jarayoni qadriyatlar mavzusini g'oyat dolzarb qilib qo'ymoqda. Bugungi kunda qadriyatlarni qayta baholash, azaliy milliy qadriyatlarimizni tiklash, asrab-avaylash va kelajak avlodlarga bezavol yetkazish, islohot va o'zgarishlarning xalqimiz ongida yangicha qadriyatga aylanib boraётgan jihatlarini aniqlash, mavjud muammolarni hal qilishda ana shu qadriyatlarga mos usullarni qo'llash kabi masalalar paydo bo'ldi. Ularni yechish aksiologik mavzularni kun tartibiga muhim masala qilib qo'ya boshladi. Hozirgi davrga kelib mamlakatimizda qadriyatshunoslik masalalari keng o'rganilmoqda.

Aksiologik yondashuv - bu ijtimoiy-pedagogik qadriyatlar tizimiga yo'naltirilgan nazariy g'oyalar majmui bo'lib, ularning o'zagi inson hayoti, erkin ijodiy faoliyat va insoniy muloqotning qadriyatini tushunish va tasdiqlashdan iborat.

⁷ Ma'naviyat asosiy tushunchalar lug'ati. Toshkent 2009 yil 27-bet.
13-son

Ushbu yondashuvning asosiy vazifasi umuminsoniy madaniyatning ma'naviy va moddiy qadriyatlarini egallashdir. Oliy ta'lim muassasalarida talabalarni aksiologik yondashuvlar asosida axloqiy munosabatlarni rivojlantirish, ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorlash murakkab jarayon bo'lib, uni oqilona amalga oshirish bo'lg'usi pedagog kadrning kasbiy yetukligini ta'minlashga xizmat qiladi. Ma'lumki, muayyan yo'nalish va mutaxassislik bo'yicha kadr tayyorlash – to'plangan tajriba, ilmiy izlanishlar asosida tartibga tushirilgan ta'lim standartlari, shuningdek, uni huquqiy jihatdan ta'minlovchi me'yoriy hujjatlar, o'quv-metodik adabiyotlar tizimi asosida amalga oshiriladi. Oliy ta'lim muassasalarida talabalarda axloqiy munosabatni rivojlantirish, ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorlashda o'quv jarayonida, darsdan tashqari mashg'ulotlarda, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarda qo'llaniladigan ta'lim metodlari aksiologik munosabatlarni rivojlantirish bosqichlarida muhim ahamiyatga ega. Bulardan ba'zi birlarini keltirib o'tamiz. Suhbat axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etuvchi ta'lim va tarbiya metodlaridan biri bo'lib, suhbatda boshlovchi va tinglovchilarning bir xil tarzda ishtirokini talabetadi. Suhbat jarayonida ikki tomonlama muloqot kuzatilib, bu jarayonda tinglovchilar boshlovchi savollariga ham javob berishadi, ham o'zlari unga o'z savollari bilan murojaat ham etishadi, o'z fikrlarini bildirishadi. Ilmiy-ommabop ma'ruzalarning ilmiy bilim shakli sifatidagi eng asosiy maqsadi – mavjud ma'naviy-ma'rifiy, ijtimoiy muammolar mohiyatini ochib berish, ularni hal etish bo'yicha faoliyatning ehtimoliy usullarini ko'rsatib berishdan iboratdir. Shu sababli, ilmiy-ommabop ma'ruzalar yetarlicha tayyorgarlik va bilimga ega auditoriya bo'lishini nazarda tutadi.

Aksiologik yondashuvlarga muvofiq, inson hayotidagi qadriyat eskirmasdir, ayniqsa, bugungi tezkor zamonda har qanday xatti-harakat aksiologik munosabat bo'lishi taqozo etiladi. Demak, buning uchun ertaning bunyodkori bo'lgan yosh avlodni qadriyatlarga sodiqlik ruhida tarbiyalamoq lozim ekan. Qadriyatlar milliy va umuminsoniy xarakterda bo'lib, milliy qadriyatlarda sobit bo'lish umuminsoniy qadriyatlar tomon keng yo'l ochadi, milliy qadriyatlar tarkibiga kiruvchi milliy-urf-odatlar, an'ana va udumlar, bayram va marosimlar

avlodlar kamolotida katta ahamiyatga ega. Xalqimiz asrlar osha shu qadriyatlarga sodiq qolgan, hamisha ulardan farzandlar tarbiyasida foydalangan. Urf-odatlar, xalqona udumlar, marosimlar, an'analar, xalq ijtimoiy hayoti, orzu-umidlarini aks ettiradi, shu ruhda kamol topgan insonda vatanparvarlik, insoniylik fazilatlari mustahkam bo'ladi. Birinchi Prezidentimiz I.A.Karimov shunday e'tirof etganlar: "bugungi shiddatli davrda chinakam ma'naviyatli va ma'rifatli odamgina inson qadrini bilishi, o'z milliy qadriyatlarini, milliy o'zligini anglashi, erkin va ozod jamiyatda yashash, mustaqil davlatimizning jahon hamjamiyatida o'ziga munosib o'rin egallashi uchun fidoiylik bilan kurasha olishi mumkin"⁸. Qadriyatlarga sodiqlik ruhida o'sgan bola ertangi jamiyatning faol kishisiga aylanishi tabiiy, chunki unda aksiologik yondashish ustun bo'ladi va bu yondashuv o'zini yot g'oyalari ta'siridan himoya qila olishiga, diniy bag'rikenglik va millatlararo hamjihatlik kabi axloqiy fazilatlarga amal qilishiga turtki bo'ladi. Har qanday sharoitda aksiologiyani inson faoliyatining barcha jabhalarini qamrab olishi ijobiy samara beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 31-dekabrda 1059-son qarori.
2. Brunold G. Handbuch der Menschenkenntnis: Mutmabungen aus 2.500 Jahren. Galinani, Berlin 2018. – P. 231.
3. Ma'naviyat asosiy tushunchalar lug'ati. Toshkent 2009 yil 27-bet.
4. Karimov I.A. "Yulsak ma'naviyat yengilmas kuch". Toshkent. "Ma'naviyat" 2008-yil, 8-bet

⁸ Karimov I.A. "Yulsak ma'naviyat yengilmas kuch". Toshkent. "Ma'naviyat" 2008-yil, 8-bet
13-son

TARIX FANINI O'QITISHDA MULTIMEDIALARNING AHAMIYATI.

Raimova Risolat Kadamovna

Xorazm viloyati Qo'shko'pir tumanidagi 4-son ixtisoslashtirilgan davlat
umumta'lim maktabi tarix fani o'qituvchisi

***Annotatsiya.** Tarix kursi oldiga qo'yilgan ta'lim – tarbiya vazifalarini amalga oshirishning eng muhim shartlaridan biri har bir sinfda o'qitiladigan tarix kursining tutgan o'rni, uning ta'lim-tarbiyaviy vazifalari, har bir bo'lim va bo'limdagi mavzular, hatto har bir darsda o'tiladigan mavzuning ham juz'iy vazifalari oldindan aniq belgilab olingandan keyingina tarix o'qitishga kirishish maqsadga muvofiq bo'ladi.*

***Kalit so'zlar.** G'.G'ulom, sovet jamiyati, xarita, sinxronologik, xronologik.*

Tarix o'qitish deganda faqatgina o'qituvchini voqealar to'g'risidagi hikoyasini tinglash - u, kelgusi darsda uni o'quvchilardan so'rashgina emas, balki, tarix o'qitish jarayonida biz o'quvchilarimizni fikrlash va tarixiy voqealarini tahlil etish, o'rganilayotgan tarixiy material asosida xulosalar chiqarish va ularni umumlashtirish, tafakkur etish, o'rganilayotgan hamma mavzular va kursning yetakchi g'oyalari ongli ravishda mustahkam o'zlashtirib olish, ularni tarixiy hujjatlar va ayniqsa O'zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari, nutqlari matni ustida mustahkam ishlab, rejalar va konspekt, xronologik va sinxronologik jadvallar tuzishga, ularni tahlil etishga, qisqacha ma'ruzalar tayyorlashga, tarixiy xaritalar bilan ishlash va to'g'ri tarixiy mo'ljal olishga qunt bilan o'rgatish jarayoniga aytiladi.

Tarix darsining o'quv materialini navbvtidagi bir bo'lagi deb hisoblab, uni o'quvchilarga zudlik bilan bayon etib, keyingi bo'lagiga o'tishdangina iborat deb o'ylagan o'qituvchi, albatta xato qilgan bo'lar edi.

Dars - tarix dasturining bir oddiy bo'lagigina emas. Dars - birinchi galda o'quv mashg'ulotidir.

Zamonaviy tarix darsiga bo'lgan talab nima bilan belgilanadi?

Birinchi: I.A.Karimovning «Bizning asosiy boyligimiz, rivojlangan davlat tuzishga olib boradigan yo`ldagi asosiy tayanchimiz - insondir. Yuksak malakali va yuksak ma'naviyatli insondir. Bu narsa, ayniqsa yosh avlodga tegishli. Kelajagi buyuk davlat, eng birinchi navbatda, bo`lajak fuqarolarining madaniyati, ma'lumoti va ma'naviyati haqida g`amxo`rlik qilmog`i zarur.

Men barcha vatandoshlarimizga murojaat qilib aytaman: Bugun hayot qanchalik og`ir bo`lmasin, ma'naviyatimiz va madaniyatimizni unutmaylik!» degan ko`rsatmalari, shuningdek «yangi demokratik ta'lim konsepsiyasini ishlab chiqish va amalga oshirish lozim bo`ladi. Bunda o`zbek xalqining va respublika hududida yashovchi boshqa xalqlarning milliy, tarixiy va madaniy an'analari, ma'naviy tajribasi ta'lim va tarbiya tizimimizga uzviy ravishda kiritilishi lozim»" degan konsepsiyasi pedagoglarimizni tarix ta'limini davr talabi darajasiga ko`tarish yo`lidagi muhim vazifalarialari bo`lmog`i kerak.

Ikkinchi: tarix ta'limi davomida o`quvchi yoshlarni tarixiy bilim va ko`nikmalar bilan qurollantirib, ularni o`tmishda va bugungi kunimizda sodir bo`layotgan ijtimoiy hodisalarini to`g`ri baholash va xulosalar ilmy – uslubiy va didaktik jihatdan to`g`ri tashkil etilgan tarix ta'limi dars jarayonida samara beradigan turli – tuman shakl va usullardan foydalanishni taqozo etadi.

Uchinchi: Balandparvoz iboralar yig`indisidan tashkil topgan «vatanparvarlik» partiya hujjatlarida nazariy jihatdan asoslanib, «sovet jamiyatining o`tgan davr ichida qo`lga kiritilgan asosiy yutug`i bu yagona sovet xalqlarining shakllantirishdir!» deb, xalq maorifi xodimlari oldiga, jumladin tarix o`qituvchilariga yosh avlodni alohida olingan ma'lum bir xalq, millatning milliy va ma'naviy an'analari ruhida emas, xayolan «shakllangan» sovet xalqi vatanpavarligi ruhida tarbiyalashni singdirishga undar edi. Shunday ekan, bugungi kun tarix fani o`qituvchisi tarix ta'limini targ`ib etishda ayrim tarixiy shior va chaqiriqlarning ma'lum tarixiy davr, tarixiy sharoit va uning manfaatidan kelib chiqqan bo`lishi sabab va mohiyatlarini ham tarix o`qitish metodikasidagi eng asosiy talab va tushuncha yo`nalishidan kelib chiqib unga mutlaq rioya etish lozim.

Masalan, o'qituvchi «1941 - 45 - yillarda O'zbekiston» mavzusini o'tar ekan, fanlararo aloqa metodidan foydalanib, o'quvchilar e'tiborini G'.G'ulomning urush yillarida umumxalq shioriga aylangan «buyuk Vatanning buyuk farzandi, bilib qo'yki seni Vatan kutadi» degan chaqirig'iga jalb etadi. Bu shior so'zsiz o'z davrining jangovar chaqirig'i yozuvchining fuqarolik burchini vijdonan ado etishdagi oliy mezon edi. Boshqacha qilib aytganda, sovet yozuvchisi ustqurmaning faol elementi sifatida o'z bazisiga sodiq xizmat qilishi kerak edi. Boshqacha bo'lishi mumkin ham emas edi. Lekin o'sha suronli 40 – yillarda «Buyuk Vatan» tushunchasiga ega o'zini azaliy orzusi o'z mustaqilligiga erishgan xalq – o'zbeklarga bugungi kunda qanday munosabatda bo'lishimiz kerak? Shu chaqiriq o'sha davrdagi «Vatan» tushunchasi bugungi kunda ham o'z mohiyatini saqlab turibdimi? Buning uchun dars jarayonida faqatgina darslik materialini bilan kifoyalanib qolmasdan, mavzuga dior qo'shimcha adabiyotlar, turli metodik vositalardan, jumladan ekran qo'llanmalari, magnitofon yozuvlari, teledarslar, mavzuning mazmuniga qarab muzey darslari yoki seminar darslaridan maqsadga muvofiq foydalanmog'i kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. O'zbekiston tarixi moddiy madaniyat va yozma manbalarda. -T.: "Fan" 2005.
2. Shamsutdinov R, Karimov Sh. Vatan tarixi. -T.: "Sharq", 2010.
3. www.ziyouz.com

INNOVATIVE METHODS OF TEACHING ENGLISH LANGUAGE

Rustamova Parizoda Komiljonova

Student of SamSIFL

Scientific supervisor: **Axrorova.A**

***Abstract:** This paper analyses the innovative and quite interesting methods we have in teaching English language. We may have a number of teaching methods in between traditional and modern. Everybody has their own understanding and conclusions on teaching English language. But this paper portrays combining this two types how we can make our teaching very effective. We have been completely bounded with traditional methods of teaching and understanding where the present day learners felt uncomfortable a bit. Learner's mind will never be static it is ever growing and ever changing. Whatever the teaching methodology can be, but teaching must be learner's centred.*

***Key Words:** Renaissance; orthodox; integral; inquisitive; agitated; jeopardizing; immerse; atmosphere; intuitively; evaluated; database; anagrams; hangman; elocutions; tedious; precautions;*

I. Introduction

English, the official language of the entire world is a very tricky language to teach. In fact every language varies to teach. English is a very old language and has undergone many forms changes from Proto English derived from the Latin and the German culture to the Modern English which was established after in the post Renaissance period. Each version was simpler than it's previous. Present day English is the simplest adaptation of a very old Language and yet it is still difficult to teach this language effectively especially to those who speak English as a second language.

II. Problems with current methodologies

In today's world English is taught in a very orthodox manner. The basic teaching is needed. Teaching the alphabets and the formation of the words is essential and a must. But there is something that is even more important. The children must be able

to speak the words and understand their meaning before writing them down. The foundation to teach English can only be taught using the orthodox methods of teaching the alphabets and the words and the rules. But then teaching only the rules is found to be boring by most students and it is because of this that they lose interest in learning the language. Although there is no way other than the traditional one to teach the basics of the language these methods must be tweaked a bit so as to appeal to the students. When it comes to teaching English to students of higher classes who already know the basics the traditional methods generally tend to yield poorer results than innovative methods. This has already been proven by methods implemented like use of stories, poems, movies, books and newspapers etc. These methods help the students learn the language better without them actually realizing and also it keeps their interest. This paper will provide a few of such methods to teach English Language.

III. Enacting the stories

Stories form a very integral part of teaching a language. These stories help teach the students about the formation of sentences and how to express their thoughts and a lot of other things and plus they help in keeping the students interest alive as the story's end is something that every student wants to know. It appeals to the inquisitive nature of the students. Any unfinished story always keeps the mind of the reader agitated. Although this method of using stories has been implemented the procedure of teaching the language through it is generally not right. The evaluation procedure of testing the students in their proficiency over the language is through questions based on the story. This is generally not that effective. Due to this the students generally tend to take up the stories as a chapter rather than looking at it as an interesting read. A story is supposed to appeal to the creative part of the brain. It helps us be more imaginative, by trying to visualize the things that are happening inside the story.

There is a better way of using the stories to English using stories. The students can enact the stories or the plays. In this way the students are personally engaged with the stories. They can bring their own interpretation of the character to life. It is

interesting for the students to understand the characters and put themselves in their positions. It engages their creativity by allowing them to create the entire set, assign the characters and play it out according to what they had imagined. It also helps them understand other people's interpretation of the story and helps them have a healthy conversation about it which again helps them in learning the language. It removes the dull aspects and makes the learning more colourful without jeopardizing the learning of the language. It may not be perfect but it will leave a deep impression on their mind. The story will help them learn the language as they will be enacting it by dialog which they will themselves extract from the stories and also modifications can be made to the plays to help the students be more interactive and creative. They can add more lines, characters, change the ending, bring in an interesting twist etc. The more creative the modification, more are the points awarded to the team. This also leads to personality development and helps them work as a team player and all the way the student was learning the language.

IV. Teaching through conversations

Conversations are by far the most useful ways of teaching the language. When a child learns his or her mother tongue it is by the conversations that takes place between them and others or by listening to the conversations made by the others. The child is never taught the language but is still able to percept the meaning and learns it automatically to use it in day to day life. No one ever teaches the kid the characters of the language or how to make sentences or the grammar of that language. The conversations alone teach the children. Hence conversations form a very important part of the teaching process. The sentence construction and the grammar is not something that can be entirely taught by rules. They have to be taught intuitively. That can only happen through a lot of reading and a lot of listening. This can be taken care of easily as every conversation needs a topic. The topic can be given to the students in form of written documents which they have to first read then form an opinion and then have a conversation about it or it can be spoken out and then they can listen, understand and also take part in the conversation. The participation and other aspects of the conversation can always be evaluated through

points which will also push the students to take part in the conversation. These conversations have to be general. They have to happen as if friends are talking to each other. This way the students are comfortable in expressing themselves in the best possible way. This process may take some time but in the end it would be the most efficient one in teaching the language.

V. Teaching through games

This is a very interesting method of teaching. Students and children generally tend to like games and want to play them more and more. Traditional methods dictated for study and games to be separate but the fact remains that the students tend to be more interested in playing games rather than sitting down to study. Any logical reasoning would dictate us to combine the two aspects to solve the problem. The games part of learning would help the students keep their interest as the desire to win is very strong. It keeps us going and when included with different aspects of learning the learning process would continue almost throughout the day without the children getting tired or bored of studying.

Conclusion

The languages play a very important role in our lives. They help us express our emotions. They help us explain what we want. They help us to communicate and hence are the prime tools to express who we are. Thus the knowledge of a language and its proper utilization is very important as it defines us. If languages were not there to help us communicate there would be no difference in our communications and the way the animals communicate. Hence the ways the languages are taught play a very vital role in a person's life. Since English is the official language of this world it is of utmost importance that this language has to be taught in such a way that it will help us not just to speak and write and listen but to communicate.

Acknowledgement

I have taken efforts in this research paper. However, it would not have been possible without the kind support and help of many individuals. I would like to extend my sincere thanks to all of them. My thanks and appreciations also go to my colleagues in developing and concluding this precise research and students who have willingly

helped me out with their abilities. The take this opportunity which I had with my learners in our VIT University was a great chance for learning and professional development. Therefore, I consider myself as a privileged individual as I was provided with an opportunity to be a part of it this study. I am also grateful for having a chance to meet so many wonderful students and faculty members who led me throughout this research paper in order to shape the core idea.

Work cited

- [1]. Kevin D. Besnoy, Lane W. Clarke, High-Tech Teaching Success! A Step-by-Step Guide to Using Innovative Technology in Your Classroom, Prufrock Press, Inc. October 1, 2009
- [2]. Lynne T. Diaz-Rico, Teaching English Learners: Strategies and Methods Marlene D. LeFever , Creative Teaching Methods, Cook Ministry Resources; March 1, 1997
- [3]. Edgar H. Schuster, Edgar H. Schuster, Breaking the Rules: Liberating Writers Through Innovative Grammar Instruction, Heinemann; February 13, 2003
- [4]. Nicholas McGuinn, David Stevens, The Art of Teaching Secondary English: Innovative and Creative Approaches, Routledge; August 7, 2004
- [5]. Paul Nation , New Ways in Teaching Vocabulary (New Ways in Tesol Series: Innovative Classroom Techniques); TESOL, January 1, 1995